

Luceafărul

SALA DE LECTURĂ

Săptăminal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri, 21 iulie 1991

30 (78)

Imaginar ilustrat cu reproduceri după lucrări de Horia Cucerzan

Mașina oprită

S-a oprit mașina

Mașina noastră
Mașina lor

Mașina noastră,
cu geamuri de parfum,
cu ochii drept faruri
și radiator în vînt

Mașina lor, aceea
care apasă atât de greu
aceea cu urme de sînge
pe pneuri

Mașina noastră, cu
aer de munte în cauciucuri,
cu ștergătoare de libelulă
și cu rouă-n motor

Mașina lor, cu
portiera lovită,
făioasă pe ambele părți
comprese de iluzii

cine va porni mașina noastră
cine va ieși din mașina lor ?

Ion Stratan

Ultima „turnantă” (II)

Al doilea lucru ce ar fi de dorit să se îndeplinească în intervalul acestei ultime „turnante” înainte de a începe alegerile este, într-un fel, opusul primului și anume păstrarea identității și autonomiei politice a partidelor care au ceva în mod real. Mai mult chiar, întărirea acestei identități și a acestei autonomii. Știm că asta poate să sune ciudat într-un context în care se exprimă tot mai des ideea ca partidele din poziție să pregătească pentru alegeri liste comune, desigur în speranța creșterii șanselor electorale. Din perspectiva unui partid sau a aliații din opoziție o atare idee pare să se justifice prin ceea ce am putea numi efectul de unitate, și nu departe de înțelesul zicalei „unde s doi aterea crește”. Dar din perspectiva electoratului? Aici lucrurile nu mai sînt atât de sigure, mai ales atunci cînd partidele care se aliază electoral au platforme de sine stătătoare și non-incidente. Așa, de pildă, un cetățean satisfăcut să zicem de platforma PNT-cd și hotărît să voteze cu acesta va începe să ezite în fața unei stele pe care, alături de candidații partidului prețat sînt înscrși candidații din partea Alianței Civice. Și invers. Ezitarea aceasta e motivată psihologic și sociologic mai mult decît strict politic și ar putea sfîrși într-un transfer de opțiune spre un tert, ceea ce înseamnă pentru partidele în cauză o pierdere nescontată. Pe de altă parte, și din capul locului nedecisă — majoritatea provenind din „fanii” dezamăgiți ai partidului de guvernămînt — nu se vor îndrepta spre o coaliție eclectică, fie ea și credibilă, ci, mai curînd, vor sprijini o altă platformă singulară. În fine, poate că însuși conceptul de „unitate a opoziției” nu e încă suficient de bine gîndit la noi, de reme ce nu are în vedere realizarea unui cîmp magnetic, a unei zone de influență ci doar a unui nestec ocazional de diversități, ocazia fiind, se înțelege, alegerile. Or, problema unității opoziției nu se pare a fi înainte de toate una pre-electorală și chiar extra-electorală și nu se poate reduce la o **unificare aritmetică** de termeni diferiți, întrucît rostul ei într-o democrație este exclusiv de **coagulare a unei atitudini** față de

putere. Altminteri ca declină fatalmente în totalitarism sau, cel puțin, în vetusta strategie a partidului unic. Mai simplu spus, unitatea opoziției presupune existența unei atitudini generale comune iar nu suprapunerea artificială a unor platforme politice divers conturate. Din păcate, la noi ea e înțeleasă ca un fel de „înghețare în proiect”, uitîndu-se că la capătul ei nu se află în primul rînd cîștigarea puterii ci controlul asupra puterii. Cu alte cuvinte, ea are sens — repect, într-o societate democratică — în măsura în care poate să devină un factor dinamic permanent al vieții politice un „controlor de calitate” al puterii; indiferent de culoarea politică a acesteia din urmă. La urma urmelor nu unitatea opoziției cîștigă alegerile ci un partid sau mai multe. A vota cu PNT-cd, FSN, PNL, Alianța Civică etc., înseamnă a vota cu un program concret, cu o direcție politico-socială concretă, pe cînd a vota o listă comună a „opoziției unite” înseamnă a vota în cel mai bun caz, o abstracțiune. Și cum bine se știe, abstracțiunile nu pot fi controlate

„I.”

În paginile 8-9:

Historia Transilvaniei în actualitate

Falsuri și erori

În acest număr:

Poeme de **Hugo Gutierrez Vega**
Bernice Rubens — „În lumea de apoi”

semn

Magnetismul puterii

Că puterea exercită o atracție irezistibilă asupra multor oameni, chiar asupra unor intelectuali distinși, o știm de multă vreme. Nu vom aduce aici exemple ilustre din istoria României, vom renunța chiar la cele din istoria universală.

În ultimă analiză, puterea este mijlocul prin care un partid, un grup de oameni, își poate îndeplini față de poporul său, datoria. În primul rând asta: într-o lume normală, cu oameni al căror psihic și a căror etică mai e fermă, puterea slujește cuiva să-și îndeplinească ceea ce acel cineva — fie și partid — crede că are a îndeplini pentru națiunea sa, pentru patria sa. În sistemele de tip asiatic, în sistemul de tip asiatic în care trăim încă, puterea este un instrument odios, de manevrare a unora — mulți — de către alții, puțin. Nu vom săvârși greșeala de a crede că-n alte lumi, peste mări și țări sau numai peste țări, abuzul de putere nu are loc niciodată. Dictaturi au mai fost și-n Europa, acolo unde ne ațintim noi astăzi cu speranță privirile. Numai că ele puneau stăpânire — cu excepția celor ale lui Hitler și Mussolini — pe o parte a vieții omului, lăsând, de pildă, ca-n Spania lui Franco, liberă inițiativa individului în domeniul economic.

Încă din preajma alegerilor din anul trecut, ba nu, încă din ianuarie, cei instalați la putere în România s-au întrecut în a-i arăta cu degetul și condamna public pe toți ceilalți, de prin partidele reale de opoziție, pentru vina fără precedent de a dori să ajungă la putere. N-am înțeles: dar partidele pentru ce s-au creat? Ca să joace membrii lor împreună bridge (la P.N.L.) sau table (la P.S.D.R.)? Ca să se întilnească la vreun „club de discuții”, vorba răposatului de la Crăciun? Nu cumva chiar pentru a ajunge la putere — prin alegeri cinstite urmînd unei campanii electorale cinstite — și a putea astfel să-și probeze programul de redresare a țării? Nu, în concepția comuniștilor, noi și vechi, partidele sînt atunci cînd sînt, ceva ca-n D.D.R. sau Polonia dinainte, niște sateliți ai astrului partidului comunist. Iar acesta din urmă e singurul care are dreptul să stea la putere.

Cît despre magnetismul puterii, el este vizibil și la nivelul atomic, dacă acceptăm că individul e un atom față de societate. Ca-n experiența de la fizică, unde magnetul e plimbat sub o foaie de hîrtie presărată cu pilitură de fier și aceasta se organizează și se reorganizează, tot astfel se întimplă și cu indivizii asupra cărora puterea își exercită atracția de sirena. Depinde însă de ce putere e vorba și din ce metal e pilitura. Fierul ordinar e influențat de magnetul ordinar. Cît privește indivizii atrași astăzi prin sfera puterii, cum se face că aceasta e plină de informatori ai securității (foști?) sau chiar ofițeri, de „profesori dr.” de la „Ștefan Gheorghiu” și așa mai departe? În fond, se știe că nu ești altul decît cel cu care de-filezi. Și corb la corb...

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

O lipsă a voinței care duce la păcat

boethius spunea că liberul arbitru nu e împiedicat să se întimplă de „preștiință”. Că răul în definitiv nu ar fi decît o lipsă a voinței care duce la păcat?

Nu degeaba pomenesc de liberul arbitru, valabil dintotdeauna prin „principiile sale distructive”: în numărul trecut al Luceafărului am amintit de injustiția post-revoluționară de la noi, de aberațiile ei politice, dînd exemplul manifestațiilor vinovați, arestați „preventiv”, abuziv, la 18 februarie 1990 în Piața Victoriei, eliberați cu totul întimplător, prin ocuparea forțată a sediului Poliției Capitalei — părăsit în mod suspect în după-amiaza de 13 iunie 1990, eliberați cu totul întimplător de alți manifestați anticomuniști, manifestați ce la rîndul lor vor fi arestați „preventiv”, la fel de abuziv, de militari și mineri în 14 iunie... De partea cui, oare, sînd „preștiință”: de partea Puterii represive, cu premeditățile ei în tot ce a întreprins, sau de partea manifestațiilor pățite? Liberul arbitru sînd la mijloc, instigat, între Putere și contestatarul ei, fără argumente...

Fiindcă, orice argument ar fi adus în favoarea frustrării subiective de o parte sau alta, „obiectivitatea” din noi poate veni să pună oricînd întrebarea: ce s-ar fi întimplat, oameni buni, cu acești foști revoluționari — în — decembrie — 1989, arestați în 18 februarie 1990, manifestații pașnice în fața Guvernului, ajunși în pușcăriă secretă din subsolul Poliției Capitalei niște ruine, slabi, degradați fizic în general, ruși, bolnavi, ce s-ar fi întimplat cu ei dacă n-ar fi fost eliberați de manifestații Pieței Universității la 13 iunie? Ar fi fost ulțați în beciurile Poliției Capitalei, fără judecată: într-un stat de drept? Deja mă apucă furia: cum de a fost posibil? Și azi, azi ce fac, de fapt, acești eliberați din 18 februarie: au fost rearestați după 13 iunie 1990? Li s-au înscenat și lor procese „civile” cumva? Va trebui să mai zăbovesc un pic asupra acestui subiect, chiar dacă am ajuns să trăim în țara lui Papură — Vodă...

Mai departe, aici, lăsînd loc episodului VI al poveștii trezirii mele în acea postură neașteptată de naș religios la o pereche

momos:

Marea nerușinare

Nu văzusem niciodată revista **Totuși iubirea**, dar auzisem numai lucrurile rele despre ea. Despre Adrian Păunescu, directorul foilor iubitoare, nu mai aveam ce să aflu. Întîmplarea a făcut să-mi cadă în mină nr. 28, din iulie '91, a respectivei hîrtii tipărite. Pe frontispiciu scrie: Valoare—Atitudine—Dialog—Concordie. Nu-i rău! mi-am zis, și am citit. „Am impresia, scrie Adrian Păunescu, că nu se prea înțelege, în Occident, solidaritatea reală, pe care a stîr-

nit-o între concetățenii săi, Nicolae Ceaușescu, prin acțiunile sale curajoase, de demnitate națională...” După părerea mea, Occidentul a prea-înțeles asta și l-a răsplătit pe Ceaușescu cu nenumărate onoruri. Românii n-au înțeles meritele lui Ceaușescu și s-au răscolit împotriva lui. A. Păunescu, tulburat personal de evenimentele din decembrie '89, le ignoră. (Să nu uităm că „poetul național” era cît pe-aci să fie linșat de mulțimea furioasă din decembrie).

Mai departe, A.P., într-un articol pa-

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● **TIA ȘERBĂNESCU**: „Astăzi se vede că țara e pe mina unor oameni care nu se pricep la nimic. Cel mult la dezastru. Trebuie să recunoaștem chiar că e prea mică și prea săracă biata Românie pentru forța lor de dezorganizare”. (România liberă) ● **BARBU CIOULESCU**: „De îndată ce Wilhelm Bastardul a nimicit rezistența saxonilor, a procedat la împărțirea Angliei în 60.000 de feude pentru călăreții săi, dintre care numeroși aventurieri de pretutindeni, atrași de pradă. Cînd dl. Iliescu și paladinii săi au ocupat «vidul» de putere, a purces numai decît la aceeași operație, a cărei desăvîrșire se află în curs”. (Cotidianul) ● **CONSTANTIN VRÂNCEANU**: „Putem gândi oare, că dl. Toma George Maiorescu năzuiește să devină ministrul protecției mediului?” (România liberă) Putem... ● **„Congr. (extraordinar) al A.C. Tentația «ciolanului» politic a fost mai puternică! Desfășurat după tipicul bolșevic” etc. etc. (Libertatea) Mare mai e grădina lui Dumnezeu!** ● **NICOLAE PRELIPCEANU**: „Acum, însă, înainte ca vreun semn major al apariției societății civile să se manifeste, partidul Alianței Civice intră într-o arenă murdară și plină de capcane mirgave. Ce au pățit celelalte partide care au încercat lupta dreaptă, știm. Ne temem și pentru partidul Alianței Civice”. (Cotidianul) ● **CORNELIU VADIM TUDOR**: „Diferența dintre mine și ei este una mică, mică de tot: caracterul. Eu am caracter și nu-mi falsific trecutul...” (România Mare) Vade retro! ● **OBSERVATOR**: „Infracțiunea penală Cornelii Vadim Tudor (judecat și condamnat pînă în prezent de două ori, pentru infracțiune de calomnie prin presă) s-a prezentat ieri la Judecătoria din Ploiești — împreună cu cca 700 de «sustinători» înrăiți...; „unii dintre ei purtînd pancarte larg desfășurate cu inscripția «Moarte lui Robu»; «Vatra Românească și România Mare»; «Trăiască CV Tudor»”; „Complețul intrînd în sala de judecată, a fost huiduit,

flulerat, împiedicat să-și înceapă ședința...; „...inculpatul CV Tudor a ținut un discurs, prin care a împroșcat cu injurii justiția, Partidul «Alianța Civică», și cîteva ziare «antiromânești»...”; „După... «proces», inculpatul CV Tudor cu «mîca sa suită» a înconjurat Judecătoria în huldurile și fluierăturile a cca 1000 de ploieșteni anti-Vadim!”; „Vadim, decepționat și speriat, încadrat de garda sa personală și de încă vreo 20 de «coloși» — a fugit într-un suflet spre mașină...”; „Furia mulțimii adunată ulterior a făcut ca unii dintre ei să exclame: «A fugit ca Ceaușescu...»”. (Cotidianul) ● **SIMION BUIA Jr.**: „Procesul Gh. Robu — C.V. Tudor a infrînt ideea statului de drept și așa destul de fragilă”; „«Cetatea Dreptății» a fost înconjurată de «formațiuni civile» ale Partidului «România Mare», asemenea batalioanelor de asalt fasciste, mussoliniene sau legionare!”. (România liberă) ● **MĂDĂLIN MATICA**: „Procuratura agonizează blind, anchetînd divorțuri celebre, Mai Marii Zilei rinjesc sa-

de „golani” al Pieței Universității, pro testatari căsătorii civil anul acesta d Ziuă Regilor României, „golani” ce s-a cunoscut în pușcări, arestați în dimineața de 14 iunie 1990 pentru zeci de zile, ilegal. Somnoros, așadar, duminică, 19 mai 1990 cu soția: pe nepusă masă, cu scuzele d rigoare din partea viitorilor „fini”, că n mal e timp de discuții, părintele ales e „oficizie” căsătoria religioasă, „golani” sfinția sa al Pieței Universității, trebuin să plece în străinătate și invitînd mirii a vină de urgență la biserică sa, abia le anunțîndu-i clar... Asta fiind situația!

Sosiți acasă la mire, fără nici o idee de ceea ce aveam de făcut, stringînd și sărutînd mîini de foști „golani” și „golance” ale Pieței Universității, azi membri membre ale Alianței Civice, ce fuseser anunțați — anunțate peste noapte, ast menea nouă, cunoștințe de ale lor, rude numai fotografurile lipsea...

Apare, în sfîrșit și fotografurile, a făcînd rost de film, are ochelari de vedere ochelari scoși să-l împrumute mirelui, ca l-a rătăcit pe al lui! Nici o problemă după vreo cinci minute de răscolire și găsec și ochelarii de vedere al mirelui Fotografului, bineînțeles, a fost și el „golani” ba chiar „golani” arestat de mineri, băt măr: mai norocos, e adevărat, a scăp din infernul de la Măgurele după 48 ore, nu se știe prin ce minune...

Teșim, pe rînd, în stradă: încotro? Hăbar nu are nimeni, nici mirii nu știu exact: biserică unde suntem așteptați undeva pe acolo, se arată în direcția ch-lului Dimboviței, Dînspre Piața Unirii spre Piața Națiunilor Unite, în spațiile blocurilor alora ceașiste neterminate, că poți să-ți dai scama... Ce facem?

Liviu Ioan Stoicicu

(Va urm...)

tetic, cere eliberarea imediată a lui Nicu Ceaușescu din pușcărie, pe motiv că acesta este grav bolnav. O fi! n-avem nimic împotriva. Dar ne întrebăm în ce stat din lumea asta pușcărișii sînt eliberați pe motive de sănătate? Pe de altă parte, Nicu Ceaușescu ar fi trebuit condamnat, după legile făcute de taică-sa nu numai politic. Este notoriu că băiețel Nicu a omorît oameni cu mașina, că pierdut bani la ruletă (banii cui?) și că altele or mai fi. Și pentru că tot scri aproape jumătate din revistă, A.P. și uită să ne spună: „E un lucru clar, în afară de clar. Toți deținuții politici azi sînt bolnavi. Ei n-au trăit ca boierii pe vremea lui Ceaușescu, chiar dacă ur au greșit, chiar dacă i-au chinuit pe c din subordinea lor în fiecare zi”.

Și pentru mine un lucru e clar, în afară de clar: nerușinarea lui Păunescu se revărsa ca lăturile peste noi și în bălăceala lui porcească, ne murdărește pe toți.

Ștefan Agopian

dico-paranoic, iar Vadim urlă și chiră chemîndu-și șobolani la luptă”. (Caf vescu) ● **CEZAR ANDRESCU, FIL FLORIAN**: „Să amintim suporterilor lui Corneliu Vadim Tudor că, în afara rtor neghiobii la care s-a dat în tî studentiei, actualul redactor șef al «mîniei Marii» a avut și ideea bolnavă a viola pe colega sa M.S. deasupra mormintului lui Eminescu. De altă comportamentul patologic al lui Vadim manifesta și prin faptul că se declara tî timpul genial și dovedea asta imitînd perfect semnătura poetului nostru național. Nici azi nu dă semne c-ar fi r zdrăvan”. (Cuvîntul) ● **C. V. TUDOR** „...la vremuri mari, avem oameni pitici care nu-i ajung lui Ceaușescu nici pî la curea!” (R.M.) ● „Atunci cînd Je se predă, ea înghite încet substanța a vuroasă pe care a reușit s-o absoarbă d adîncul lui; însă ultimul jet îl va lă: torcînd ca o pisică, să l se topească limba îndrăgostită”. (Prostițiuța) ● **IL NEACȘU**: „Cîtă dreptatea avea în ace momente dramatice Ilie Verdeț!” (Europa) ● „Ilie Neacșu, un rinocer al pr sei de azi...” (Cronica) ● „...iar Gelu Groparul îi lîpea barba lui fidel-castri stropită la rădăcina de izvoarele atîl clitorisuri rebele”. (R.M.) ● **GEORG STANCA**: „Haidetți, domnule Văcaru, terminăm cu 13-iunism de astea, iar scoatem în față pe legionarii, iar vă cundeți după ei? Ce Dumnezeu, doar v de la botanică, nu? că pătlăgia verde început se face apoi roșie”. (Expres m gazin) ● **OCTAVIAN PALER**: „Oa generalul Vlad chiar crede ce spune? „În fond, ce a condus fostul nr. 1 al Sec rității de e atît de convins că n-are nici un fel conștiință încercată? Cete ingeri? Sau numai echipele care se oc pau cu dezinfectarea florilor «dărîut lui Ceaușescu și cu dezinfectarea «don torilor»?”. (România liberă) ● **IOA BUDUCA**: „Părerea lui Dan Iosif e dacă s-ar analiza ordinele telefonice de de Iulian Vlad, teza că el era conducă rul teroristilor ar deveni clară”. (Cuvî tul) ● **RADU THEODORU**: „Plecătl-urechea! Ascultați dangătul profund, b tut solemn de CEASUL ADEVĂRUL ROMÂNESC!”. (R.M.) ● **ANGELA B. CESCULESCU** (reporter special): „Numai ad vărății patrioți care au rămas întimpl tor în cadrele poliției au salvat țara la evenimentele din 16 martie de la I Mures...” (Europa) ● „Penis’ mic că ia naiba pe toți!”. (Cocota)

Petre Stoica

Despre trecut și greșeala uitării

Noi toți, vinovați sau nevinovați, tineri sau bătrâni, trebuie să acceptăm trecutul.

Nu se poate trece peste trecut, iar a-l modifica „post hoc, ergo propter hoc”, sau a-l face inexistent în anumite perioade — așa cum s-a încercat timo de mai bine de patru decenii — nu este posibil. Oricine ar închide ochii asupra trecutului, nu vede prezentul și cine nu vede prezentul cum poate imagina viitorul? Cine refuză să-și amintească perioada lungă de regim totalitar și ororile sale, se reexpune unor noi riscuri de contaminare.

Pentru această rațiune trebuie să înțelegem că nu poate avea loc o reconciliere fără anamnezis. Dorința de a uita nu poate decât prelungi exilul. Dar această aducere-aminte trebuie privită nu ca o dorință de revanșă ci ca o sursă a încrederii în izbăvire.

„Lumea iartă crimele individuale, dar nu și participarea la o crimă colectivă” scria Proust și așa vrea să-i dau dreptate: dar chiar și iertate, crimele colective nu trebuie niciodată uitate!

Dominarea și tirania perioadei la care mă refer, au luat naștere din răutatea din egoismul și mai ales din pofta imensă de putere — și au avut ca efect o crimă colectivă și fizică dar mai ales morală — dar și din pasivitatea, neputința sau resemnarea (ca ultim și cel

mai trist refugiu), conștiința sau nu, dar nu inocență a unei mari părți dintr-un noi deveniți astfel un gen de „complici fără voie”.

R. von Weizsäcker în discursul rostit cu ocazia celei de a 40-a aniversări a eliberării Germaniei de nazism afirmă: „Poporul întreg nu poate fi vinovat sau inocent”. Așa este. Și continuă: „greșeala ca și inocența, nu este colectivă, ea este personală...”. Din păcate aici lucrurile cred că stau puțin diferit. Să lămurim. Greșeala, vina, nu este numai personală, ci poate fi și colectivă a unui grup de exemplu. Chiar dacă în interiorul grupului vina poate fi oarecum diferențiată, deosebirile sînt nesemnificative în cazul unor decizii sau acțiuni grave care duc până la crimă, membrii aceluși grup purtînd aceeași răspundere: sînt în „diviziune” cu „portii” de vină sensibil egale.

Altfel stau lucrurile dacă ne referim la sinceritate și nu la greșeală. Sinceritatea într-adevăr nu poate fi decât individuală, niciodată colectivă. O sinceritate „colectivă” are un iz suspect de ridicol; o sinceritate „colectivă” poate „speria”, așa cum se poate întîmpla ca ridicolul să „sperie” mai mult decît greșeala.

În același discurs amintit mai sus, R. von Weizsäcker adaugă: „Fiecare popor trebuie să-și accepte trecutul așa cum este (sau cum a fost și să nu fa-

cem din prezent un trecut de care să ne pară rău, n.n.) și să cunoască preții a tot ce i s-a întîmplat în istoria sa”.

Avem nu numai dreptul dar și obligația să ne cunoaștem istoria trecută (cea adevărată bineînțeles) și să n-o uităm! Istoria acestei ultime — aproape — jumătăți de veac va constitui întotdeauna o sumbră perioadă. Această istorie a noastră — mai nouă sau mai veche — ne-a permis, atît cît a fost posibil, să aflăm de ce a fost în stare omul.

În acești ani s-a produs o „mutație” în gîndirea socială, în sensul unei confuzii, unei tulburări — o „anarhie psihologică sau biologică” cum spune M. Eliade — alunecînd spre suspiciune intro- și extrovertită spre o monstruoasă psihoză ce a creat un mediu propice răspîndirii tuturor zvonurilor, ca într-o încercisare naturală.

Această mutație nu poate fi însă separată de impactul cu o epocă impene-trabilă contemporanilor săi — ceea ce poate constitui un paradox — incapabili de a efectua o analiză precisă, de a emite o judecată reală, profundă, a evenimentelor și schimbărilor (majore) ca și a evoluțiilor și urmărilor lor. Fenomenul este de altfel prezent și azi...

Întotdeauna este ceva care scapă. Nu se pot aduna la un loc nici măcar datele cunoscute pînă la un anumit moment, — indiferent dacă pentru acest lucru s-a format o comisie parlamentară, — pentru că mereu apar „spontan” lucruri, mai mult sau mai puțin semnificative, asupra cărora alunecă atenția iar concentrarea se disipează, cu efect perturbator asupra judecăților ulterioare.

Sursele unei astfel de mutații, rezidă irefutabil în caracterul agresiv, violent și devastator al unui atac dogmatic la care am fost supuși și la care dacă adăugăm și timpul — verdictul nostru comun — rezultă un preț istoric incommensurabil.

Și totuși se poate argumenta prin faptul că este greu de cuprins sau de stăpînit un fenomen în ansamblul său, în conexiunile sale, (și aici ar putea fi luate în discuție toate sferele de coor-

dinare socio-politice trecute și prezente) că aria de interese și pulsațiile lor sînt de o diversitate ce practic nu are limite: că fiecare individ are un spirit mai mult sau mai puțin constructiv, benefic pentru societate, dar liber în judecările și analizelor sale. Altfel cum am mai putea vorbi de libertate? Just, dar totodată acest spirit — individual — poate fi teribil de limitat de nivelul și calitatea cunoștințelor în general și al celor politico-istorice în special.

Au existat astfel, momente decisive de opțiune istorică prin care poporul avea „tot dreptul” să aleagă sensul de mers.

Și „totuși — se întrebă Jaspers — dacă în mod real, poporul nu vrea libertate, drept, democrație? Aceasta ne pare imposibil, dacă poporul își înțelege clar adevăratele dorinți, un astfel de refuz nu este de conceput decît din partea unor conștiințe întunecate de privatiuni și pasiuni...” Jaspers nu ia însă în considerare posibilitatea existenței unei inertii naturale pe care o poate avea un popor și pe care nu și-o învinge decît extrem de greu și extrem de rar.

Dacă istoria — în mirifică viziune Mazarin — e ca „o tresărire a unui mușchi al lui Dumnezeu”, atunci „momentul” Decembrie '89 a fost o astfel de „tresărire”, pentru că altfel nu se explică cum de am putut suporta atîta timp nu numai supliciu dar chiar și detaliile.

Va mai trece ceva timp pentru ca o nouă generație să acceadă la responsabilitățile politice. Tineri care nu sînt responsabili de ceea ce s-a produs într-o epocă abia încheiată, dar care vor fi responsabili de ceea ce se va întîmpla în viitor. Și ceea ce dorim de la ei — și am așteptat atît de la alții — va fi dacă nu realizarea visurilor, cel puțin sinceritatea și adevărul.

Iar riscul de a uita pătimirea alitor zeci de ani este un avertisment pentru consecințele unei astfel de uitări. De aceea cred că merită osteneala reflectării asupra fiecăreia din cele două semnalificatii.

Mihai Bogdan Lupescu

minimax

Un partid test

Abstractie făcînd, pe cît se poate, de calcule politice electorale, constituirea (sintem înclinați a spune în e) Partidului Alianței Civice se dovedește ca avîndu-și sorgintea într-o dezamăgire profund dramatică. Pentru a ocoli cuvîntul **disperare**, poate încă mai potrivit pentru moralul unei bune părți din societatea românească. Fiindcă acești au existat încă de la început, încă din decembrie '89 chiar, cînd situația era atît de confuză, deși au existat suficienți de multe și de evidente semne să cei care preluau puterea nu urmăresc ferit-a sfîntu' altceva decît o pe-restroică (variantă evoluată a NEP-ului leninist), bucuria înlăturării dictatorului era atît de mare încît i-a împiedicat pe mulți să vadă realitatea. Însăși platforma-program inițială a FSN, care și astăzi mai este apreciată în propaganda oficială ca o expresie edificatoare în privința distanțării decisive de comunism, ar fi trebuit să îndemne la circumspecție. Puțin probabil ca lipsa cuvîntului **pluripartidism** din textul acela să fi fost întîmplătoare, la fel după cum încă mai semnificativ este modul cum se face acolo referire la libertatea presei pe care autorii textului — prizonieri ai stereotipurilor comuniste — o vedeau ca putîndu-se realiza prin trecerea mass-media... în mîinile poporului! Au urmat apoi primele declarații oficiale ale d-lui Ion Iliescu în calitate de lider al emanației „revoluționare”, dar, de asemeni, nici mesajul lor nu a îngrijorat decît o mică parte din societate. Întîmplîndu-se astfel poate fiindcă ajutați masiv de televiziune oamenii vedeau atunci doar ceea ce sperau să vadă iar nu ce se întîmplă într-adevăr. Și a mai fost cu siguranță ceva: frica. Frica celor atît de mulți care într-un fel sau altul slujiseră monstruoșității anterioare și, totdeodată, frica inconstienței de libertate în fața căreia doar sufletele tinere s-au dovedit imune. Or, tuturor celor înfricoșați, Frontul le-a apărut ca fiind o salvare deoarece promitea desprinderea dintr-un trecut ticălos fără nici un fel de

durere. Nici măcar cele ale căinței. Fără a mai pomeni de mărirea simbrilor, de simbetele libere, de mîncare, căldură și toate celelalte „argumente”.

Ce a urmat se cunoaște și cu titlu de exemplu va fi inclus probabil spre studiu în manualele de diversivne și dezintormare. Odată obținută legitimitatea puterii prin alegeri cum ne-cum libere, Frontul, căpeteniile sale adică, au putut să treacă la confecționarea unui sistem politic original prin aceea că instituțiile democratice și întreaga legislație au fost astfel concepute încît au drept principală funcționalitate disimularea permanentizării deținerii puterii. Eșecul economic, la care toamai

îndîrjirea în menținerea puterii cu orice preț i-a condamnat pe actualii guvernanți, inclusiv prin neîncrederea Occidentului, eșecul economic deci, dar și accesele de violență nu aveau însă cum să nu ducă la destrămarea iluziilor. Rezultatul fiind acela că legitimitatea obținută de Front în mai '90 tînde să devină o amintire. Cu toate acestea, confuzia permanent întreținută de propaganda oficială, îndeosebi prin televiziune dar fără a neglija presa aservită Puterii, a reușit, pe de o parte, să blocheze cîștigul de audiență al partidelor de opoziție, subminate și din interior-datorită înfostării cu promotorii ai sciziunilor. Pe de altă parte, aceeași confuzie a favorizat un derapaj politic spre un extremism în care așazisele **stînga** și **dreapta** se împacă încă o dată foarte bine în istorie, reamintindu-ne celebra vorbă despre pătlăgele a lui Molotov. Iar dacă, în ciuda unor declarații contrare, cîrmuirea se arată tolerantă față de tendințele extremiste, aceasta nu este decît o dovadă în plus că imperativul deținerii puterii este absolut.

Sumar schițată, cum aceasta este situația politică în momentul constituirii Partidului Alianței Civice. Și avînd în vedere: 1) că, în mod normal, noul partid va atrage în juru-i tot ceea ce a rămas recuperabil moral din toate

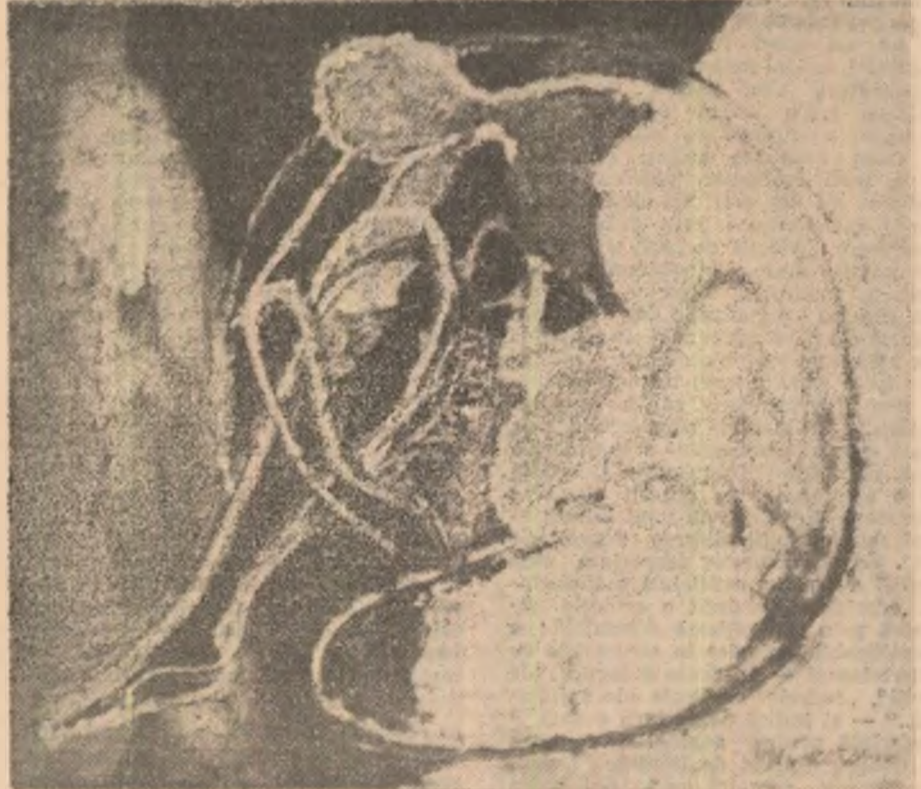
categoriale sociale și în primul rînd dintr-o intelectualitate care a avut suficient timp și suficiente motive să ajungă la concluzia că în situații de criză precum aceasta pe care o pareurge România neutralitatea politică este falsă, însemnînd de-a dreptu colaboraționism; 2) că rostul primordial al noului partid este să contribuie la concertarea acțiunii tuturor forțelor social-politice antidictatoriale, însăși intrarea în lupta electorală fiind subordonată acestui scop; este evident că Puterea (și sucursalele-i „de opoziție” sau „independente”) va trebui să reacționeze energic folosind toate mijloacele pe care le poate furniza propaganda și diversiunea politică. Ba încă fiind de așteptat un plus de creativitate care să permită înlocuirea tertipurilor ce și-au erodat eficiența prin folosirea anterioară împotriva opoziției.

De unde și ideea, anunțată în titlu, că Partidul Alianței Civice este un test semnificativ pentru toate dimensiunile vieții politice din România. Un test pentru Putere, măsurînd pînă unde (și) poate permite respectarea regulilor jocului democratic. (Pe lingă faptul că liderii Alianței Civice vor fi acuzați în continuare de tot ce poate fi mai rău și îndeosebi de trădare națională, cum va reacționa oare Puterea, presupunînd că, în preajma alegerilor locale, IRSOP va informa, desigur confidențial, că partidul este pierdut?!). Un test pentru partidele din opoziție, măsurînd cît este în ceea ce urmărește dorința de putere și cît slujire a imperativului contracarării resurecției dictaturii. Un test pentru starea organismului social, măsurînd cît de adînc sînt efectele practicării sistematice a principiului divide et impera. Un test pentru diferite cancelarii occidentale, măsurînd cît de mare este ponderea pe care o are promovarea principiilor democratice în atitudinea lor față de România. Și, în fine, noul partid este un test pentru însăși Alianța Civică, măsurînd posibilitatea depășirii reale a divorțului dintre valorile etice și cele politice ca principală caracteristică a unui nou tip de acțiune politică.

Iar dacă acum este greu de făcut o prognoză electorală, în schimb, faptul că ferveoarea din Piața Universității n-a putut fi înfrîntă prin teroare, ajungîndu-se astfel la Alianța Civică, rămîne totuși un motiv de speranță.

18 iulie 1991

Șerban Lănescu

Literatura de succes

Într-o piață literară debusolată, încă reticentă față de revenirea unor valori consacrate și apoi uitate, a căror atracție am fi crezut-o, logic vorbind, sporită de deceniile de interdicție a pomenirii fie și numai a unor nume și titluri (dar n-a fost așa: cărțile lui Cioran, Eliade sau Sebastian, care n-au putut fi retipărite după 1947, stau încă în librării), un întreprinzător și o editură particulară găsesc momentul oportun ca să reia întreaga operă romanescă a lui Romulus Dianu „în vederea realizării... unei prime ediții integrale a operei scriitorului”, apreciat de editor ca fiind „un romancier dăruit de zei cu o forță expresivă de excepție, condeiul său fiind, în deosebit de numeroase pagini, de-a dreptul scipitor”, asupra cărora „trecearea timpului a avut o acțiune benefică” intrucit „cărțile autorului nostru, trecute prin curul vremii, au căpătat noi accente de frumusețe” etc. Restituirea anunțată în termeni atât de entuziaști începe cu micul roman **Ada-Kaleh**, apărut pentru întâia oară în 1931, reeditat curând după aceea și apoi încă o dată în 1970, ceea ce nu denotă tocmai ingratitudine din partea cititorilor, puși acum în fața acestui text pentru a patra oară într-o singură viață de om, adică în numai șazeci de ani, privilegiu de care nu s-au bucurat de pildă unele din romanele lui Mircea Eliade — motiv pentru care ne-am propus să ne oprim o clipă asupra lui *).

Roman de notație și de atmosferă, **Nopti la Ada-Kaleh** se integrează foarte bine unei vechi tradiții literare: provincia care devitalizează și pînă la urmă ucide — nu numai idealuri și speranțe, ci chiar vieți omenești — în pofida sau tocmai datorită farmecului obscur, ciudat și înnebunitor pe care-l degajă, a unui spațiu închis, apăsător, care limitează existența unor eroi triști și meschini, cu ambiții, gelozii și răutăți meschine, într-un decor meschin care apasă, invadează și în cele

din urmă hotărăște destinele acestor personaje în general meschine, desprinse dintr-un uitaț panopticum de altădată. Autorul (pe numele adevărat Romulus Dima, 1905—1975), poet modernist în frageda tinerețe, apoi cronicar dramatic și gazetar la **Curentul**, este un meseriaș îndemnat și prozele sale, de la prima experiență romanescă din **Adorata** pînă la cele din anii bătrîneții, **Fauna bufonă** și celelalte, sînt construite ca să atragă și să placă, dozînd ingredientele necesare cu o anumită știință și expunîndu-le cu o indiscutabilă ușurință de expresie. În **Ada-Kaleh**, principalele ingrediente sînt un soi de exotism balcanic, ilustrat la noi înainte de Bucuța, altoit pe o înflorire a erotismului în zonele mai umbroase, labile, aproape de patologie, ale unei umanități cu deficit de vitalitate sau deturării aberante, anunțat încă în primele romane ale lui Aderca de pildă, și o privire ironică, nemiloasă și adesea disprețuitoare pe care autorul o aruncă asupra micilor existențe, măcinate fără speranțe într-un colț uitat de lume unde modernitatea pătrunde numai sub forma tentațiilor, a dorințelor imposibile. Acuitatea observației unui autor care s-a exercitat și în zonele teatrului, care posedă deci și capacitatea de a sugera o atmosferă, de a conduce un dialog, de a sesiza o situație nodală „scenică”, face ca fragmente din registrul micului realism, al notației obiective, să frapeze prin intuiția justă, prin umorul rece care-i însoțește materializarea (aceiași batalion de femei trecute care răspunde și anunțului matrimonial, și celui căutînd bucătăreasă etc.); dar erotismul și exotismul pe care romanul mizează încă din titlu fără prea mare îndreptățire (căci el nu se petrece mai mult la Ada-Kaleh decît în altă parte, și nici nopțile de acolo n-au vreo semnificație particulară) sînt prea puțin născute din și odată cu lumea înfățișată treptat ochilor noștri; ele sînt nuanțe adăugate mai degrabă ulterior, pentru a stimula interesul citi-

torului din anii treizeci, dar cel de astăzi discerne cu ușurință ceea ce e făcut și nu născut. Proba cea mai simplă, mai directă și mai convingătoare este comparația citorva pagini din prima versiune a romanului și din cea ulterioară, reeditată acum de editura „Vinea”, din care rezultă cu ușurință procedeele aglutinării ulterioare a ingredientelor, a unor elemente adăugate de „lirism” sau de „culoare locală”, orientată bineînțeles: ruinele de „cărămidă roșie” sînt astfel înlocuite cu ruine de „cărămidă cirmizie”, o imagine simplă precum „prin iarbă, plaja de pietre albe, prinse în aluviuni” se umflă ca un aluat și devine „prin iarbă veșnic udă, care străbate insula pînă la celălalt capăt, unde coboară plaja de prundiș alb, prins și oprit în aluviuni”, iar „aici, printre salcîmi și pini” virează spre considerații botanice: „aici, printre salcîmi țepoși, unde s-au acclimatizat molizi și pini” și altele încă, la care renunțăm, dar toate exemplele doar de pe prima pagină a cărții!

Este ciudat apoi fatalismul sau în orice caz aerul buimăcit cu care personajele traversează numeroase și oboșitoare experiențe erotice, participînd doar mecanic la un joc parcă neînțeles. Nici inginerul Cojocea, nici enigmatica Yllen — în pofida originii ei amestecate, care ar trebui să sugereze o sensualitate copleșitoare — nu sînt personaje debordate de instincte, de o frenezie a simțurilor care ar putea explica manevrul posomorit al unor acuplări dominate mai degrabă de dușmănie decît de o dorință sănătoasă, paleativ pentru o disperare fără leac și fără mărtejie. Este oare Don Juan un personaj trist, un învins, în ciuda imaginii triumfătoare pe care și-o fac despre el naivii? Autorul nostru n-ar fi primul care să susțină această atrăgătoare teză, dar ambiția lui nu ajunge pînă în zonele răsturnării miturilor, el ilustrează în continuare meschinăria unei lumi, interioare și exterioare, în

Mircea Anghelescu

* Romulus Dianu, **Nopti la Ada-Kaleh**, cu o prefață de N. Ţone, Editura „Vinea”, 1990, (fără loc de apariție), 173 p.

povestea vorbei

„Încadrări”

În Dicționarul academic coordonat de Sextil Pușcariu, în volumul cuprinzînd litera C, tipărit în 1940, substantivul **cadru** apărea ca simplă variantă, sub cuvîntul-titlu **cadra**. Lucrul pare astăzi surprinzător: cel puțin în ultimii 50 de ani, **cadru** a căpătat o polisemie bogată și o frecvență considerabilă, raportul dintre el și **cadra** inversîndu-se pur și simplu. Destul de rapidă „ascensiune” a termenului în cauză și a altor cîteva cuvinte înrudite prin origine (în limba sursă sau prin derivare pe teren românesc) delimitează un grup lexical marcat în mod evident de rigiditatea limbajului activistic. Din acest grup, a fost remarcată mai des locuțiunea prepozițională în **cadru**, a cărei răspîndire pare de nestăvilit, probabil și din cauza tendinței mai generale de a substitui prepozițiile simple, cu grad ridicat de abstracție și polisemitism, locuțiunilor cu sens mai restrîns și mai explicit. Formulă identificată de Valeria Guțu Romalo, în **Corectitudine și greșală** (1972), drept clișeu, în **cadru** substituiți prepozițiile în, la — „în cadrul spectacolului s-au prezentat...”, „sînt inginer în cadrul întreprinderii...”, — într-un stil care pare încă destul de greoi și artificial. Oricum, sînt interesante chiar evoluțiile semantice ale

substantivului **cadru**. În dicționarul lui Sextil Pușcariu, de pildă, pluralul **cadre** aparținea în primul rînd limbajului militar, desemnînd „corpul de ofițeri și subofițeri al unei armate, cei ce au un grad în armată”; (prin extensie) statul-major, frunțașii sau conducătorii unui partid”. În 1975, DEX-ul (care indică o dublă etimologie a cuvîntului, din franceză și rusă) definește același plural într-un mod egalizator, potrivit căruia **cadrele** nu ar mai fi (decît în armată) caracterizate prin funcția de conducere: „efectiv de bază al oamenilor muncii dintr-o întreprindere sau dintr-o instituție, dintr-un sindicat sau dintr-o organizație (de partid); elementele de conducere și de comandă ale subunităților și unităților militare; (prin generalizare) întregul efectiv al unei întreprinderi sau al unei instituții”. Utilizarea singularului la acest sens al cuvîntului e considerată rară, fiind totuși înregistrată (Al. Graur o respingea, pe criterii logice): „persoană din efectivul unei întreprinderi sau instituții, dintr-o organizație etc”. Sensul respectiv reprezintă mai curînd o creație artificială a limbajului administrativ decît o evoluție firească prin generalizare semantică; e identificabil mai ales în structurile cu determinanți — „cadrele didactice ale școlii”, „cadrele medicale ale spitalului...” — și indică poate încă o dată o preferință pentru analogiile militare — extinse dincolo de limitele firești. În franceză, pluralul cuvîntului **cadre**

are un sens prin care se desemnează o categorie socială particularizată prin „funcții de direcție sau de control într-o întreprindere sau o administrație” (trad. din Lexis, 1977); la noi, MDE (Micul Dicționar Enciclopedic) cuprinde o definiție asemănătoare în aparență, diferită prin sistemul de coordonate reale, prin raportarea la alt sistem social: „persoane care ocupă funcții de conducere, militanți politici, de stat etc.” Definițiile dicționarelor pot fi raportate la limbajul oficial al defunctului partid comunist român, în care pluralul **cadre** avea o semnificație precisă și inconfundabilă; fără a fi fost definită, ea se putea deduce din context, din frecvența sintagmelor de tipul: „repartizarea judicioasă a cadrelor”, „principiul rotației cadrelor”, „cadre de partid”, „pregătirea cadrelor” (în școli de partid) etc. Dincolo de corespondențele parțiale cu alte limbi sau de legătura cu semnificații mai vechi, sensul limpede de **activist** („un cadru de nădejde”) e suficient pentru a explica aura de conotații negative, care a contribuit la compromiterea cuvîntului. Și mai clar stau lucrurile cu alt sens, tot al pluralului **cadre**; cel definit de abia în **Suplimentul la DEX**, apărut în 1988, ca „subdiviziune în administrația internă a unei instituții, întreprinderi etc. care se ocupă cu angajarea personalului, cu evidența lui etc.; serviciul personal”. Precizarea care însoțește definiția de mai sus — „astăzi rar” — e cu siguranță una de natură conjuncturală, nu lingvistică; tratamentul era aplicat termenilor prohibiți, înlocuiți, în baza unei decizii politice, de alții — de obicei de sintagme mai greoaie și fără șansa de a se impune în comunicarea normală: așa cum **salariații** trebuiau să dispară în favoarea **oamenilor muncii** și **salariul** să fie înlocuit de **retribuția bănească** — **cadrele** deveniseră la un moment dat **serviciul personal**. Viabilitatea cuvîntului era demonstrată, oricum, de prezența derivatului **cadrist**, înregistrat de DEX-Supliment cu aceeași fatală (și evident falsă) menți-

une (semnalînd utopia modificării limbii prin decrete). Desigur că dicționarul, apărut în 1988, nu cuprîdea decît substantivul **cadrist** — și acesta definit cît mai neutru, ca „funcționar în serviciul de cadre al unei instituții sau întreprinderi”. Sensul depreciativ (legat de dosarele politice și de securitate), mai evident la adjectivul corespunzător („obiceiuri **cadriste**”) e bine reprezentat în limbă.

De fapt, pînă și sensurile mai abstracte ale cuvîntului **cadru** au fost încărcate de conotații totalitariste, determinările „adecvat”, „organizat”, „organizatoric”, („un fertil cadru organizatoric”) atribuindu-i-se aproape automat în desemnarea „mediului”, a „ambianței” — ca fiind cu necesitate cele impuse de tiparul ideologic. Pînă și verbul **a încadra** și participiul său **incadrat** par să poarte — prin sensurile „a angaja”, respectiv „angajat”, marca limbajului oficial-pretentios. Frecvența lor mai scăzută, în momentul de față, are cauze cu totul extralingvistice; **incadrat**, de exemplu, era un termen aproape obligatoriu în cererile și ofertele de închirieri din anunțurile de mică publicitate; garanția onorabilității și stabilității sociale — „tînăr încadrat dorește garsonieră”, „ofer locuință la o încadrată” a fost în genere înlocuită de condiții mai consistente („plata în valută”; nici măcar anunțurile matrimoniale nu fac mare caz de situația de **incadrat**, preferînd să indice o „situație materială bună”. În fine, verbul **a cadra**, deși atestat de mai multă vreme, trimite, cel puțin în varianta folosirii sale absolute (fără complement prepozițional) la un registru tovarășesc hibrid, semi-oficial, semi-familiar: „Nu se poate să faceți asta. Nu cadrează...”.

Nu știu dacă e vorba de o pură întâmplare: **cadru** și cuvintele înrudite cu el par să fi păstrat, din sensul etimologic mai îndepărtat, sugestia **pătrătuțului**: o afinitate pentru forma rigidă.

Rodica Zafiu

Poezii politice

Petre Stoica, **ANTILIRICE, PIAȚA TIEN AN MEN II**, Editura Albatros, București, 1990

Antilirice, Piața Tien An Men II, de Petre Stoica, este o carte de două ori importantă. Mai întâi pentru că e legată de un eveniment care a zguduit societatea românească, la mijlocul anului 1990: intervenția brutală a forțelor de poliție în Piața Universității și la Institutul de Arhitectură din București, în noaptea de 13, urmată de incidente violente din 14 și 15 iunie 1990. A fost prima probă cu care s-au confruntat instituția prezidențială și guvernul României, după alegerile din 20 mai. O probă trecută (nu găsesc alt cuvânt mai potrivit) lamentabil, pentru că în locul înțelepciunii politice au prevalat, exact ca în trecut, despre care credeam că nu se va mai repeta, disprețul față de un interlocutor aflat în dificultate (greviști ai foamei, în ultimele zile ale demonstrației de la Universitate), indiferența față de apelurile repetate la dialog, resentimentele care nu pot onora, în nici o împrejurare, pe nimeni și, în cele din urmă, violența.

În al doilea rând, cartea lui Petre Stoica e importantă pentru că repune pe tapet o veche problemă de istorie și de teorie a poeziei, inaugurată de Goethe și de romanticii germani, problema poeziei ocazionale (*Gelegenheitsgedicht*) și a relației dintre poezia angajată și cea detașată, pură sau întoarsă în sine și cu spatele la cititor.

Interesul pentru problema legăturilor poeziei cu politicul are la noi o lungă tradiție. Chestiunea a fost pusă pentru prima dată de Maiorescu, în celebrul său studiu din 1867 despre poezia română și tot Maiorescu este cel care a reușit să-i dea o rezolvare care să-l ajute să interpreteze corect, în 1906, poeziile lui Octavian Goga, fără să intre în contradicție cu estetica de la care a pornit. Pe de o parte, explică Maiorescu în 1867, „învățătura, preceptele morale, politica etc., sînt obiecte ale științei și niciodată ale artelor”. Pe de altă parte, acestea pot „servi de prilej pentru exprimarea simțimintului și pa-

siunii”, avînd ca efect „îubirea, ura, tristețea, bucuria, disperarea, mînia etc.”, care sînt „obiecte poetice”, altfel spus, „tema eternă a frumoaselor arte”.

E un punct de vedere foarte apropiat de modul în care Goethe înțelegea specificul „poeziei ocazionale” sau de felul în care Schiller interpreta poezia lui Bürger și, mai târziu, relația dintre lirica naivă și cea sentimentală.

Dincolo de aspectul teoretic al chestiunii s-ar mai putea adăuga faptul că există o întreagă tradiție a poeziei angajate, pe care Hugo Friedrich, de exemplu, a ignorat-o în cercetările sale, dar care cunoaște exemple de referință nu numai într-un trecut foarte îndepărtat, dar chiar și în cadrul culturilor moderne. În cartea sa despre **Poetica evenimentului**, Predrag Matvejević se oprește la câteva cazuri „dintre cele mai remarcabile: versurile «politice» ale lui Maiakovski sau ale lui Mandelstam în Rusia, poeme ca **Easter 1916** de Yats sau **September 1939** de Auden în Anglia”, o parte a „poeziei Rezistenței” în Franța.

În cronică sa din **România literară**, Alex. Ștefănescu a examinat pe larg relația dintre eveniment și poezie în cartea lui Petre Stoica. Este vorba de o relație cu trepte diferite de mediere, toate avînd în comun împrejurarea că de fiecare dată evenimentul politic reprezintă un prilej pentru exprimarea sentimentelor și a emoției, cum spunea Maiorescu.

Chiar dacă nu e vorba de poezia propriu-zisă, pe primul plan ar trebui să plasăm sugestia de utilizare a documentelor, în varianta lor jurnalistică brută, cu ajutorul colajelor alcătuite de graficianul Mircea Dumitrescu. E un prim nivel al contactului cu evenimentul, printr-un grad de mediere aproape nul. Fotografii în care minierilor le vorbește președintele Iliescu, titlurile articolelor, fragmente de comentarii sau legenda unor imagini scoase din câteva gazete și reviste de limbă germană, engleză sau italiană

recompun un mic univers în centrul căruia sentimentul cel mai puternic îl reprezintă slupoaarea sau perplexitatea: „Tancuri împotriva demonstranților”, „Vinătoare”, „Iliescu trece la durități: bite și tancuri la București”, „Șoc pentru mișcarea democratică din Est: Reîntoarcerea României în barbarie!”, „România nu este Europa”. E o viziune să-l spunem „gazelărească” asupra faptelor, sugerată și de caracterul literelor din titlul volumului, ciupite parcă de rasterul unei fotografii de jurnal, dar de la această viziune și pînă la poezia tragică nu e decît un pas: „Nu sunteți în Europa / mi-a spus o doamnă la Viena pe data / de 15 iunie anno Domini 1990 / am plîns apoi i-am recitat / citeva poeme din Lucian Blaga / doamna a stat citeva clipe pe gînduri / și a spus iartă-mă ați fost în Europa” (Antilirică).

Urmează fragmentele de text / realitate care sugerează evenimentele din 13-15 iunie fără să le numească direct: „cărțile Universității pătate de fecale și urină”, tinerii „răstigniți pe tirnăcoape / împreunate în formă de cruce”, „cizma de cauciuc numărul 50 / care mi-a strivit mașina de scris”, „Liga femeilor la menopauză spumegînd / împotriva studentelor cu pulpe fragede”.

Pe acest traseu, evenimentul brut începe să avanseze spre o serie de consistență tipologică, unde pregnanța e obținută prin sumarizare, nu prin „citat”. Într-o parte se află deci realul „fotografiat”, biograful, în cealaltă parte ideea sensibilizată prin ceea ce are ea general: „Minciuna preotului-broască în fața credincioșilor / minciuna ieșită din burta grea a legiuitorului / minciuna adăpostită în vagine și-n carii dentare / minciuna împrăștiată de urina noului filozof / minciuna înflorită de pîinea tare ca piatra / minciuna mamei a tatălui a copilului în fașă / minciuna lipită de piciorușele gîndacilor / minciuna rostită pînă și-n clipa orgasmului // Doamne mîntuiește-ne și aruncă o bombă cosmică / peste

minciuna care zi de zi / ne roade visceralele” (Elegie).

În acest punct al poeziei stau față în față cele două tabere despre care vorbea recent și Eugen Ionescu în scrisoarea adresată „Fundăției Humanitas” din București: „acum, în apusul vieții, cînd întîlnirea cu misterul morții mă apropie de cîteva din adevărurile simple pe care le-am căutat întreaga mea viață, acum știu că oamenii nu se împart decît în chip superficial după clase, rase, obiceiuri și interese; în fapt, precum în basme (și ce adevărate sînt ele!), nu există decît două specii de oameni, eterne de-a lungul întregii istorii: de-o parte sînt proștii, ticăloșii și răii; de cealaltă, cei care cred în cîteva biete valori și care nu au de partea lor decît «forțele plîpînde ale veșniciei». Întreaga istorie nu este decît întîlnirea, mascată în diferite chipuri, dintre cele două specii”.

Același lucru îl spune, în felul său, și Petre Stoica: „Georg Trakl fusese declarat nebun / pe cînd ținea să-și tragă un glonte în piept / la vederea rînișilor muribunzi / pe frontul negru din Galiția // Pe George Bacovia l-au angajat impiepat / clasa a III-a și j se da de scris la marea clădire / dar mina lui era făcută / să cînte la vioară în amurg violet // Cesar Vallejo murea de foame / în capitala luminilor / într-o zi de joi / cînd afară ploua monoton / și versul cădea în proză // Robert Desnos a fost transportat într-un vagon de vite / mai întîi i-au smuls aripile de inger / apoi l-au aruncat în hăul crematoriului / la Terezin /.../ Ossip Mandelștam a murit într-un gulag necunoscut / trupul său aruncat pe gheața Siberiei / l-au ciugulit corbii cu slea roșie în piept // Alungat din templul culturii / Lucian Blaga a trebuit să asiste «mut ca o lebădă» / la hăcuirea sufletului românesc // Pe Erza Pound îl plimbau într-o colivie / pe străzile nu mai știu căru oraș turistic / din Italia fotbalistică // Sfîntului Vasile Voiculescu / mina politrucului asiatic / i-a rupt cu bita șira spinării / și bătrînul sînt a murit făcînd greva foamei // Cine or fi acești nătărăi? / Întrebă soția călăului reactivat / în timp ce lasă cartea din mînă / și soarbe cu paiul / din băutura limpede și aromată / ca istoria secolului douăzeci” (Soția călăului reactivat citește biografia neromantice).

După memoriile lui Al. Paleologu, dedicate „golanilor” din Piața Universității, **Antilirice...** este al doilea volum legat de evenimentele din 13-15 iunie 1990. El ar trebui să fie citit ca „anexă” la cele două rapoarte ale comisiilor parlamentare instituite în vederea examinării acestor evenimente, pentru a vedea în ce parte înclină balanța poeziei și, odată cu ea, judecata Istoriei.

Florin Manolescu

ERATĂ. În subtitlul cronicii literare din numărul de săptămîna trecută, corect este „Nouăsprezece”, nu „19” trandafiri, iar în rîndul al treilea din coloana a doua, „consimțămîntul înainte de”, nu „consimțămîntul său înainte de”.

dictionarul amorului

Bibicu & Co

Iancu Pampon individ onest dar cam insipid e cuprins într-una din zile de o neliniște cumplită, provocată de aflarea în propria-i casă a unui bilet către bibicu. Cea dintîi bănuită este Didina, împreună cu subchirurgul Nae Girimea, presupusul amant al soției sale. Fiecare amănunt devine prilej de suspiciune grozavă și, fiindcă nenea Iancu are și el onoare, se agită în chip caraghios, nu fără temeii însă. Mița Baston îl adoră pe același Nae pentru eternitate, pînă la nebunie, dar îl suspectează de traducere, gînd întărit și de cărțile care revestesc semn rău: „gînd la gînd cu bucurie, cu dragoste, cu temeii, cu întîlnire pe drum de seară cu o damă de verde”, pentru amantul său. Crăcănel simte și el o neregulă în comportarea Miței și neliniștile încep să-l dea tîrcoale, buimăcindu-l. Nici catindatul n-are sufletul liniștit, căci mai poartă încă amarul unei tratații de amor din timpul războiului cu o femeie care l-a tradus și ea cu un ofițer de întîndenție.

Sub aparența de viață monotonă și stupidă, personajele piesei sînt strivite totuși de mici frămîntări care le

tulbură existența, scoțindu-le din ritmul lor interior și din exuberanța lor mediocră. Nepăsător nu e nimeni și, pentru a restabili ordinea dinainte, fiecare caută soluția ideală. Numai că, pînă la rezolvarea finală, stimabili trebuie să se agite enorm și să sufere monstruos, să suspecteze fără nici o delicatete și să devină detectivi particulari. Întîi, întrezăresc rezolvarea confuziei prin răzbunare. „Chem poliția, fac scandal!...” — zice Crăcănel într-un acces de furie și departe de el nu este nici Mița care-și vede lezat orgoliul de republicană. Furia e o formă a energiei, a vitalității; toate personajele lui Caragiale au vocația scandalului. Toate speră să restabilească astfel echilibrul afectiv, zdruncinat de traducerile sistematice, mai precis de biletul buclucaș. Scrisoarea e, la Caragiale, o formă parodică a **hybrisului** din tragediile grecești (Mache însuși e o parodie a lui Telemah); tot astfel, scrisoarea pierdută de Tipătescu ori biletul Ziței către Venturiano. **Comedia**, care e o formă hilară de tragedie, de aici pornește. În furia răzbunării, eroii își pierd însă bruma de echilibru pe care o au și realitatea devine un fru-

mos carnaval, cum bine zice Iordache, calfa lui Girimea.

Orice carnaval este însă o convenție, iar convenția înseamnă o îndepărtare și mai violentă de realitate. Viața lumii se transformă, printr-un șir de aberații cochete, într-o lume pe dos, în care personajele aleargă buimăcite, să-l descopere pe bibicu. Să-l descopere e un fel de a spune, căci în ultimă instanță, ele aleargă aiurea fără o strategie a căutării și fără intenția de a lămuri farsa erotică în jurul căreia s-a ținut întregul șir de travestiuri. Toți speră însă ca seara de carnaval să scoată la lumină adevărul și, prin ur-

mare, să aducă realitatea la starea normală, s-o arunce, adică, pe Mița din nou în brațele subchirurgului, iar lui Pampon să-i redea liniștea și onoarea. Baful e însă un joc al măștilor în spațiile cărora identitatea s-a dizolvat precum zahărul în jamaica tare a catindatului. Prinde Bibicul, scoate-l ochii!

Sfîrșitul piesei îl surprinde pe improvizații detectivi la poliție, după o noapte la fel de furtunoasă ca și aceea petrecută de Rică Venturiano, tremurînd de frică și invocînd ajutorul unui binefăcător. Acesta sosește în persoana subchirurgului care-i salvează pe nefericiți, invitîndu-l, pe deasupra, și la un festin. O formă parodică a destinului îi readuce la normal. Nae Girimea e un **deus ex machina** șiret care a salvat, printr-un tertip onoarea lui Crăcănel și-a lui Pampon și a împăcat-o pe nebuna cu Didina, jucînd încă o dată rolul unui Casanova poltron. Ca și în alte piese ale lui Caragiale, și aici se pune capăt **comediei**, vorba lui Nae, pupîndu-se toți și bucurîndu-se de strașnicul ospăț. „Salutare și frăție!” — zice Pampon euforic, în timp ce Nae Girimea o potolește pe Mița și pune la cale o nouă aventură galantă cu Didina. Lumea a revenit la normal, dar e de așteptat un nou bilet de amor, ivit din întîmplare în casa lui Pampon, care să declanșeze, dacă nu un carnaval, măcar o urmărirea cu birja.

Radu G. Teposu

dumitru mureșan

Viața unui fluture

Cu gândul la viața lui Michelangelo
mă întrebam cum să trăiesc,
când îmi trecu prin minte
să iau model viața unui fluture

S-a născut în anul cutare
și-a murit tot atunci
(Ce scurtă e viața fluturelui
în comparație cu a lui Michelangelo!)

S-a grăbit să treacă din
floare în floare
să-si implinească menirea

Universul era pentru el
o baie solară punctată
cu focuri galbene

A fost contemporan cu
florile aceluiași an

A murit de frig,
umflind și dezumflindu-si
aripile

Un poem

născut din nimic

Astăzi muzele tac;
astăzi maica muzelor
serie cărți cu un toc de fildeș

Astăzi noroiul atrage privirea
în jos,
obligându-ne să primim
fata urită a existenței

Un inger în armură de cristal
zboară deasupra sufletelor noastre,
gata să picure în ele har
dintr-un potir de aur

O grămadă de morcovi pe masă
și două franzele
întocmesc o nemaivăzută
natură moartă

Să nu se piardă timpul,
maica muzelor
cu un toc de cristal

Și-un inger în armură de fildeș
zboară deasupra perechilor
gata să picure stropi de aur topit
dintr-un potir de aur

Ieri și astăzi

Acoperișe de plumb umed,
lumini aprinse-n olină zi

Nu te lăsa infuriat,
nu-ți pierde echilibrul!

Frunzele anului trecut
vibrează trist lângă mormanul
de zăpadă,
pe terasă

Ascultă: ce minunate
sunt dansurile trecutului!

Și disperarea e pozitivă,
și rostul gândului e să găsească
ieșirea din tunel

Priveste pe stradă grimasele
perechilor de arlechini

Priveste paiațele
cu ochii și gura vopsite

Paradisul de fier al copiilor
ascultă o muzică destrămată

Și ziua de ieri a trecut,
și era astăzi

Verzele lui Cyrano

Pe cind trec constelații
grabnice de zburătoare

Eu mă gândesc la taina
de nepătruns a verzelor

Pe cind un porumbel
și pune soarele aureolă

Eu văd cum misună
un soi de pureci negri
prin frunzele de varză

Pe cind copila cu păpușă
și gustă înghețata

Eu văd cum viermi păroși, gălbui
lasă în urma lor
scheletele curbate ale
navelor de varză

Pe cind dulege viespi
și pun pe deget
ințele de aur

Eu văd cum își răsfiră
varza în pământ
rădăcina-dantelă

Spre seară verzele se-nchid
din nou în taina lor de nepătruns
Sunt verzi și nu sunt verzi,
albastre parcă, fără ea să fie,
bat cind în violet, cind într-un
dulce argintiu tăcut

O, dar de ce se innegresc
frunzele lor cu vene groase?

În timp ce două fele
și leagă degetele-n mers pe stradă

Eu mă gândesc la taina
de nepătruns a verzelor

Viața cenușie

E viața cenușie ca vrăbiile
de culoarea trotuarului

Cenușie și gri ca o grămadă
de cenușă

Omul cu barbă de cafea
e o iluzie optică,
iar tinăra-mbrăcată-ntr-un batie
a sosit prea târziu

Lui îi place lumina
strecurată pe lângă pulpă,
mie zgomotul lingurilor
într-o cantină

Ai grijă, nu te încălzi de loc,
altfel vei fi furat și înșelat

Se zbate toată lumea
fără să știe de ce
ca într-o piesă de Cehov

E viața cenușie, cenușie, cenușie
ca o găină jumulită
ținută de-un picior

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Dan Deșliu
ROMAN IMAGINAR
Ed. Facla

Această nouă carte a lui Dan Deșliu conține — oarecum surprinzător la un poet care n-a cultivat în mod special poezia de dragoste — un mare număr de texte poetice în registrul erotic. Ce se deslușește numaidecît la lectură — ca notă de particularitate — este un parfum subtil provenind din alianța, în doze nu mai puțin subtile, dintre delicatetea sentimentului și tăietura ironică sau autoironică a reflecției pe marginea lui, dintre trăire și comentariu, în fine dintre firescul rostirii și protocolul gesticii. Prin asta erosul însuși capătă o anume ambiguitate, favorabilă sugestiei lirice dar, mai ales, deschizătoare de căi semantice, unele complementare sferei erotice, altele diferite de aceasta întru totul. În câteva rânduri polisemia pare să se ordoneze în jurul unui centru de semnificație care înglobează și sentimentul erotic și distanțarea reflexivă. O „himeră noctis” e, într-un atare sens, exemplară: „Da / înțeleg / te enervează / îți strică felul de a fi / altfel / în fiecare zi / îndeosebi după-amiază / cind umbra se-alungește / și / măiestrele te dau în pază / serafului ce preludează / un demon care va veni / să te preschimbe

într-o groază / de năluciri, trandafirii, / în pragul orelor târzii / sub luna care priveghează / ocrotitoare / tristă piază / a veșnicei melancolii”. Poemele de dragoste târzii ale lui Dan Deșliu au farmecul discret al blagienei „veri de noiembrie” dar și tăișul de relativism (prin ironie) al poemelor târzii argheziene, conturându-se însă ca expresii personale ale unui suflet sceptic și dezamăgit.

Liana Ghilia
CONTEMPORANII DIAVOLULUI
Ed. Porto-Franco

Mini-roman de debut de aparentă factură științifico-fantastică dar adunînd înăuntru-i, într-o dispunere cînd narativ-descriptivă, cînd eseistică impresii dintr-o lume aflată în stăpînirea Răului, trimițînd esopie la lumea românească din vremea dictaturii ceaușiste. Tinăra autoare își fixează utopia negativă într-un ținut imaginar Chada-jungma, (cartea e scrisă în 1987), într-o societate de tip totalitar, călăuzită de un Mare Conducător, și într-un timp indefinibil, de basm. Doar că e un basm negru care, cum zice Fănuș Neagu într-o postfață, „ne împinge desculți într-o garnizoană a friicii, într-o suferință prăbușită, care ar putea reinvia din orgiile triumfului și beția uitării”. Și tot el observă că titlul cel mai potrivit al acestui mic roman ar fi putut fi „Refuzați uitarea”. Alternînd maniera eseistică și maniera relatării reportericești, descripția detaliată și povestirea propriu-zisă, Liana Ghilia construiește o imagine apocaliptică a lumii bîntuite de „diavol” în care — o spune ea însăși într-un „cuvînt înainte” — „singure Credința și Arta mai pot salva omenirea, pentru că numai în ele se găsesc adevăratele valori și sensuri ale existenței, ele singure conțin Calea, Adevărul și Viața”. Numai că și asta e o utopie!

Ștefan Moldovan
PATIMILE DUPĂ SIBERIA
Ed. Phoenix

Jurnalul unui ostaș român pe frontul de est luat prizonier de sovietici — după 23 august 1944!! — și trimis într-un gulag siberian.

Tot arsenalul de mijloace represive propriu acestor lagăre create de sistemul comunist, totalitar și corupt, intră în funcțiune în locul unde autorul își ispășește o vină pe care nimeni nu i-o poate preciza. Impresionant tocmai prin descrierea panopliei de instrumente morale și fizice prin care gulagul strivește demnitatea umană, jurnalul lui Ștefan Moldovan este, precum remarcă prefațatorul, „un act de acuzare, întocmit **manu propria**, în numele unei colectivități și a unui timp, tragic deopotrivă”. Se înțelege, într-un astfel de document interesul pentru

scriitură trece în planul secund, dominat de interesul pentru dezvăluirea ororilor specifice lumii în cauză, pentru transcrierea cît mai fidelă a comportamentelor și efectelor psihologice ale vieții de lagăr.

Sitakant Mahapatra
VIOLENȚA PAȘNICĂ
Ed. Univers

Eminentul traducător care este Aurel Covaci ne oferă — pentru prima oară în limba română — o antologie din creația unuia din cei mai importanți poeți indieni de azi, Sitakant Mahapatra serie într-o limbă din ramura limbilor dravidiene, oriya, traducîndu-și singur poemele în engleză. Poezia lui se revendică de la tradiția orală a spațiului natal dar este, în egală măsură, impregnată de spirit european, de ecouri original asimilate din vîrsta modernă a poeziei europene și nord-americane. Poetul e asemeni pictorului pe care-l evocă într-un poem: „Din porii pielii lui / puzderie de sorii / înesc / estompînd cerul // Rîuri privesc îndărăt / munții insinuează distanțe uitate / pierzîndu-și răsufllarea în cumulusii sensurilor // Culoarea nu-i decît aritmetică / tîndurînd zănată / aerul limpede // broderia de mină a lumii vădită: / risipite în peisaj / nemascate chipuri / mimînd un dans lenes. // Flame lineare / convergînd în întuneric / împletînd morți și vise / relaționînd timpul la o ipoteză / (— una din rarele formule neinspirate ale traducătorului!! n.n. —) / și formele la un frunziș fără strălucire”.

Versiunea românească a lui Aurel Covaci e fluentă, sobră și atentă la sensuri, uneori în dauna expresivității plastice, grija dinții a traducătorului fiind de a prinde ceea ce am putea numi profilul esențial și specific al unei poezii în care temporalitatea, inclusiv culturală, e ordonatoare de semnificații.

Mireca Moga

„Vămile pustiei“

Volumul antologic **Deasupra lucrurilor, neantul** (Ed. Cartea Românească, 1990), ne înțerește convingerea că Nichita Danilov aparține familiei poezilor pustiei, creatori de spații dezolante și glaciale, stăpinite de absență și populate doar de reci tenebre. Diverse forme ale lumii, creații vii, dar și ale absurdului, iau drumul fără întoarcere care le poartă la fruntariile deșertului „ale sălășlii” celei mai pure decât moartea. Este o mișcare dirijată de un mare principiu al intempestivului, în care se învâlmănesc, într-o luxuriantă a formelor și a culorilor, ființe și lucruri chemate la lumină. Un instinct vagant, o carență a patriei ideale provoacă o mișcare de recul, Casa poetului purtând numele melancoliei. Iată o definire a patriei, care, la vremea apariției poemului, a fost „cu cîntec”: „Loc unde mi se sfîrșește sufletul, / scara unei ciudate melancolii. /.../ Dangățul inutil al unui clopot. / Zi plină de presimțiri negre. / Casa spre care te întorci cu inima grea“ (**Patria**). Destinul înseamnă o rostogolire haotică aleatorie din moment ce la temelia casei sînt îngropate patru zaruri, cu uncție cardinală. Poetul presimte o surpare din adîncuri; orice călătorie se sfîrșește la hotarele pustiei, pentru ca dincolo de deșert să înceapă iarăși pulsația. Peisajele sînt viziuni lirice în care culorile, reliefulurile exprimă mai ales idei morale sau dau o sugestie despre existența Creatorului, spirit de veghe într-un univers pîdit de neant. Prin unicitate, conștiința apocaliptică devine obsesie, dar în același timp este și o temă, în sensul că nu este însoțită de spaima neantului și nu exclude meditația detașată sau ironia.

Deși este cuprins permanent de tensiunea extatică, poetul își păstrează nealterată apetenta de cunoaștere, căutînd pretutindeni relația posibilă între diferite situații și inevitabilul sfîrșit. Nichita Danilov nu conturează o metaforă absolută a morții, nu privește extincția cu tristă înțelegere, ca pe un

fenomen natural ce ține de ciclurile vieții, și nici ca pe o eliberare. Neliniștea meditativă merge pînă la pura curiozitate asupra morții, ceea ce nu exclude, firește, anxietatea, care nu este însă dominatoare. Poetul încearcă să descopere relația posibilă dintre moarte și ceea ce aparține vieții, să pună în ecuație cele două necunoscute pentru a descoperi pe una prin cealaltă. De aici și aspectul reflexiv, mai puțin crispat al poemelor, ce lasă uneori impresia unor improvizații pregătite. Autorul beneficiază de lecția poeziei moderne și meditația sa este discontinuă, adesea incoerentă, ceea ce nu-i schimbă însă esența ca atitudine lirică. De fapt, Nichita Danilov este un capricios care trece repede de la o tonalitate la alta, dînd volumului un aspect derutant, eclectic. El amestecă invocatia religioasă cu reflecția metafizică, medievalele și lied-urile romantice cu prelucrările livrești (Shakespeare, Dostoievski, Poe, Rimbaud, Verlaine, Baudelaire, Kafka, Bacovia), parabola în versuri cu aceea în proză. Poemul lung structurează fragmentele, iar scenariile capătă fluenta poemului. Se trece ușor de la imagism la sobrietate, de la lirism la prozaizare, de la reluarea frecventă a unui ritm la scrierea în proză. Nu o dată sumbrul se contopește cu serafismul, ca o formă supremă a ironiei dezarticulate. În discursul liric, cînd meditativ și resemnat ca o litanie, cînd trist și voalat ironic, cînd dezabuzat și macabru, poetul face risipă de inventivitate pentru a ajunge mereu în punctul de unde a plecat, viziunea onirică îmbinîndu-se cu descrierea minuțioasă a unei realități palpabile.

Elementul cel mai constant al acestui peisaj liric în perpetuă mișcare și transformare îl constituie referințele de proveniență religioasă. Nichita Danilov pare că cercetează neîncetat Biblia, pentru a descoperi situații și noțiuni susceptibile a fi integrabile viziunii sale, pentru a ne avertiza încă o dată despre ubicuitatea în timp și spațiu a

sentimentului său. El adoptă stilul plin de ambiguități lucrate din parabolele sacre, regizat în maniera post-modernă a generației optzeci, mizînd pe înțelesul parabolic și pe puterea de sugestie a viziunii totalizatoare. De multe ori, parabola, cu sens sceptic premeditat oracular, devine filosofardă prin căderea manieristă naivă în demonstrație didacticistă.

Nichita Danilov reactualizează teme, motive și o simbolică abstractă, de proveniență mitică, biblică sau speculativ-poetică. Lumea este văzută manihestic, drept consecință a coexistenței răului și sacralului: „Nu-mi veți vedea fața, căci fața mea / e mult prea-n fața voastră. / Binele și răul, partea și întregul, / lumina și întunericul / și acest drum nesfîrșit / ce se sfîrșește în toate“ (**Deasupra lucrurilor, neantul**). Se resimte cu acuitate desacralizarea, dedublarea angelic-demonică, premonițiile apocalipsului, surparea zidurilor și rostogolirea ființei pe panta destinului, uitarea sensului istoriei și a verbului. Simbolismul căutării „centrului lumii” presupune parcurgerea unui drum spre sine însuși pentru redescoperirea sacralului din care se naște și poezia. („Mă înalț din tine / cum din ochii unui orb / se înalță greu seara / un clopot de lacrimi“ — **Chip orb**), dar totul se sfîrșește fatal într-o continuă rătăcire a ființei („noi sintem prizonierii neantului, prizonierii neantului / și strigăm din neant în neant, în neant“ — **Orologiul anotîmpurilor: Ieșirea din iarnă**). Poetul ieșean vede pretutindeni semnele sfîrșitului: în-

geri căzuți și înstrăinați de propria condiție, trîmbiți și curcubeie de clopote, ninsori negre și vînt roșu, materie bolnavă, stele cancerizate. În total, găsim proiecțiile expresioniste încadrate de un abia palpabil demonism romantic, cu chipuri de lut sau oarbe, cu fâpuri fantomatice și viziuni abisale.

Menestrel al morții, care se acompaniază pe rînd de mai multe instrumente pentru a anunța trecerea și resurrecția, Nichita Danilov uzează de un retorism al extincției. Clopotul sugerează tumultul spiritului chemarea celestului și aspirația spre ordinea prototipurilor, trecerea spre ordinea sacră și geometrică a lucrurilor pure, iar trîmbița anunță reinvierea. În succesiunea de imagini care alternează moartea cu renașterea, căderea cu iluminarea în chiar nebuloasa haosului, Nichita Danilov încearcă, încă de la începutul culegerii, să atragă luarea aminte în fața dispariției ordinii sacre: „Tată al micilor și tată al marilor lucruri / tată ce hohotești sub pămînt / și tată ce rîzi în ceruri / tată de pretutindeni și tată de nicăieri /.../ ...Singuri în fața nopții / cumplit de singuri / nici nu ne naștem, nici nu murim!“ (**Invocație**).

Un motiv care se conturează evident este acela al „dublului”, al confuziei de identități, semn al metamorfozei, al morții și al resurrecției. În lumea fără repere, eul își pierde identitatea („nici o oglindă / nu păstrează / identitatea mea“ — **Oră**), ființa se multiplică, în fața și în spatele ei insinuîndu-se alte umbre, siluete, fantasme („Cu craniul ascuțit ca un ou / trece pe stradă marele poet Nichita Danilov: / eu merg pe urma lui și meditez / cîtîndu-l pe Borges. // El își înclină capul, se oprește în loc și m-ascultă / transpus într-o lume ocultă. / Eu merg în urma lui și-l citez / un anumit pasaj din Borges“ — **Portret al artistului la tinerețe**). Eu este în același timp alții și nu se știe dacă aceștia sînt reflexe ale eului sau eul este o mozaicare în timploare a altor identități. Pe străzile pe care se plimbă poetul, cu un corb pe umăr și fumîndu-și pipa, merg oameni despicați drept în două (**Abel**), oameni verzi și albaștri. Poemul **Finita la commedia** sugerează, și el, prin prezența lui Faust și a lui Mefisto, vechiul mit al dualității ființei.

Viziunea lirică este solemnă și crepusculară, grandioasă și sumbră, patetismul rece, notația seacă și inteligența abstractă amintesc de „cartezianismul” volumului de debut (**Fintini carteziane**). Solemnitatea figurează emoțiile sufletului, iar abstracțiunile traduc meandreele spiritului. Conținutul elegiac-confesiv este drapat uneori în poză histrionică, cu un tragism fără emfază, de un patetism reținut și lucid.

Vasile Spiridon

spectator

Astaloș acasă la Apostu

Într-o duminică dimineață a sunat la ușa mea o călugăriță. O maică ucenică. Făcea colectă pentru ridicarea unei mănăstiri. M-am executat cu cît am putut și cu repeziciune. Numele și suma au fost scrise într-un registru (spre pomenire). Fata a spus bogdaproste și a plecat. Da, fata, căci cea înfășurată în negru nu avea mai mult de douăzeci de ani. De ce acționasem în grabă, fără să întreb nimic? Am decretat atunci că sînt apariții neliniștitoare aceste persoane și că pot provoca reacții contradictorii. Poate umilință în fața unor ființe presupus pătrunse de religiozitate? Poate milă față de cei ce-și îngrădesc spațiul cunoașterii? Poate spaima de dogmă, de rigiditate, de uniformă? Poate neîncrederea în puritatea absorbită de canon? Un timp chipul ucenicei m-a urmărit. Aveam să trăiesc liantul, extensia acelei pasagere tensiuni (emoționale, dar și decantînd semnificații) în sfera „pluridimensionalității” artistice la viziunarea unei montări teatrale. Aceasta ar fi o introducere la prezentarea unui moment cultural, oarecum inedit și in-

drăzneț prin datele lui. Timpul: sfîrșitul lui iunie. Locul: Bacău, Centrul Internațional de Cultură și Arte „George Apostu”. În spațiul fostei reședințe de trecere prezidențială, poate unul din puținele cedate integral „întreprinderii” culturale a avut loc o deschidere de stagione teatrală (nu pentru a contrapuncta, desigur, „închiderile”) cu o premieră, și de intenție, (pentru Bacău): punerea în expresie spectaculată a textelor dramaturgilor români din diasporă, după ce o gamă complexă de alte începuturi a avut loc aici în cursul lui '91.

Piesa reprezentată a fost „O rugăciune de prisos”, a lui George Astaloș, premieră românească la un an după cea pariziană de la Teatrul Nesle din Saint-Germain de Près, care s-a desfășurat în contextul scenografic al volumelor lui George Apostu. Cuplul Apostu-Astaloș (cărui, canadieni, fascinați de „teatrul-sculptură” i-au dedicat un așezămînt cultural la Edmon-ton), și-a menținut coerența spirituală și în premiera de la Bacău, căci spectacolul a fost prezentat nu numai în

casa ce poartă numele sculptorului, ci, mai precis, în muzeul care-i adăpostește cîteva lucrări celebre. Mai mult, în deschiderea aceluiași spațiu (al muzeului), ca un preambul corelat semnificativ cu ce avea să urmeze s-a vernisat, cu cîteva minute înainte de spectacol, o expoziție dominată de patru lucrări monumentale din ciclul „Pustnici”, ale pictorului Mihai Chiuvaru, acompaniate de personajele plastice ale lui Ilie Boca, de icoane pe lemn și sticlă. Acesta a fost culoarul pios plastic prin care s-a pătruns în cutia albă-neagră în care regizorul Mircea Marin a cadrat propunerea sa pentru „O rugăciune de prisos”, de George Astaloș.

Textul piesei oferă o încercare de a privi ființa umană ca pe un univers baroc, pe traseul unui monolog, excurs în oglindă, în căutarea și aflarea sensului existenței. Tonul autorului e grav, pigmentat uneori de umor. Îndărățul dramaturgului apare dublura poetică și chiar una filosofică. Monologul care face de prisos rugăciunea în spațiul închis, monahal, relevă conflictele interioare ale unei tinere care a ales calea religioasă cu sinceritate, nu ca pe o evaziune din timpul istoric devastator și nici ca pe un demers al nenunțării de a lupta existențial. Sora Flavia are un permanent martor al zburcimatei căutări de sine. Maica Justine este exponentul monahal al duplicității asumate, al imposibilității de a ajunge la Cuvînt, la conștiință.

Regizorul Mircea Marin semnează, deopotrivă, scenografia (sobră, economică, în care poate doar reproducerea după unul din Criștii lui Apostu a fost prea puțin valorizată) și ilustrația muzicală (Bach, Jean Michel Jarre). Autorul complet al spectacolului a reușit să nu rămînă la (pre)textul oferit de George Astaloș. Transpunerea în limbajul scenic are o arhitectură articulată, în care totalitatea textului este inteligent exhibită și plusată. Cei trei

limpi dramatici sînt atent încărcăți prin desfacerea minuțioasă a nuanțelor de sens și așoperirea lor de fluiditatea plastică a mișcării (un moment de vîrf îl constituie inserția teatrului de umbre pe interogatoriul ce tensionează finalul). Dar expresia ideii regizorale e dată de grația și bogăția interpretării, de filtrul actoricesc prin care se încheagă organismul artistic. Mirela Comoiu, în proces de maturizare a talentului, își construiește personajul cu înțelegeră. Procesul lucid pe care îl intenționează în monologul său celorlalți (lumii mănăstirești), sieși, divinității, timpului istoric, ca și trecerea de la descoperirea bărbatului în Isus și a nevoii — din har structural — de a afla pe Isus în bărbat (punte pe care rugăciunea e transferată dincolo de zid) sînt un prilej pentru acțiții de a desfășura cu mijloace bine stăpînite, un evantai de stări, într-o expresivitate a rostirii deosebită. Maria Junghețu, în maica Justine, oponenta mută, se supune unui exercițiu actoricesc de dificultate: al limitării la forța emoțională și de comunicare dată de mimică, pe care-l onorează cu succes.

Apariția în negru, dintr-o duminică dimineață, s-a transformat în personaj. În care dintre ele, oare? Dacă sînt granițe între spectacolul exterior și cel interior, spuneți-mi!

Nici furtuna, nici pana de curînt nu au putut împiedica spectacolul celor trei „M”, parafat de un foarte bun afiș al plasticianului Ovidiu Marcu, să aibă final. Și Astaloș a fost jucat. După Iași, la Bacău, (a)casa lui Apostu. „Intruziunea” a reușit.

Lidia Blidariu

Falsuri și erori

Orică lucrare fundamentală științifică, urmărind stabilirea unui adevăr, nu poate fi decât bine venită, iar adevărul respectiv, oricât ar fi de dureros pentru unii, trebuie totuși acceptat de toți oamenii de bună credință, neținând seama de atitudinea acelor cărora nu le convine adevărul respectiv.

Uneori, însă, când îmbrăcînd forma unei opere științifice, dar, de fapt, falsificînd adevărul, o lucrare urmărește, pentru scopuri politice, să creeze confuzii și să informeze în mod eronat atît opinia publică națională a autorului cît și cea internațională, este de datoria oricui își dă seama de acest lucru, să arate caracterul fals al scrierii respective.

Astfel, luînd cunoștință de cartea lui Elemer Illyes, **Ethnic Continuity in the Carpatho-Danubian Area**, Columbia University Press, New York, 1988, 439 p., am constatat că în pofida titlului care sugerează o operă tratînd în ansamblu problema popoarelor ocupînd, în trecut, regiunea arătată mai sus, în realitate, întreaga lucrare, nu face nimic altceva decît se străduiește să respingă toate dovezile de ordin istoric, arheologic, lingvistic, cultural, religios etc. aduse de istoricii și lingviștii români, privitoare la continuitatea românilor în fosta Dacie Romană.

În fond lucrarea de mai sus reia aceeași temă fundamentală a volumului lui André du Nay (alias Endre Dunay = Dunărea), **The Early History of the Rumanian Language**, Lake Bluff, USA, 1977, 275 p., însă, mai puțin cuprinzător decît cartea lui E. Illyes, — ambii autori susținînd că poporul român este un popor migrator ca și vecinii săi, și că a venit din sudul Dunării în nordul acestui fluviu și în Transilvania, abia în secolul al XIII-lea, undă i-a găsit pe unguri, care ocupaseră acel tînut încă din secolul al X-lea. Totodată se susține că românii nu-si pot dovedi nici originea romană intrucît au apărut abia în secolul al VII-lea, în sudul Dunării, însușindu-și limba, neo-latină ca aspect, de la alte populații romanizate, existînd la acea vreme, în Peninsula Balcanică.

În articolul de față, spațiul nu ne permite să arătăm toate erorile care abundă în cele două lucrări, fapt ce ar necesita elaborarea unui volum de proporții considerabile, cerînd un timp îndelungat pentru a-l pregăti. Așa ceva ar duce pe de altă parte la amînarea aducerii la cunoștința marelui public a unor omisiuni și neadevăruri de deosebită importanță în volumele la care ne referim, care odăi se vor fi cunoscute vor rezolva radical problema continuității românilor în fosta Dacie Romană, prezentată în mod negativ de cei doi autori menționați mai sus, fără a mai fi nevoie să se analizeze, caz cu caz, amănuntele intenționat eronate ale celor doi autori.

Volumul lui Elemer Illyes face impresia, — pentru necunoscătorii adevărului privitor la problemele pe care le tratează — unei scrieri serioase, conținînd 437 pagini și însoțită de o bibliografie de aproape 400 de titluri de lucrări, de diferiți autori străini, numeroși unguri și chiar și români — bineînțeles, special alese, pentru ca pasajele citate să poată fi interpretate, deși forțat, cum îi convine autorului.

Principalele omisiuni și greșeli intenționate, în lucrarea lui E. Illyes sînt următoarele :

I. Traducerea incorectă a textului istoricului autorului latin Eutropius (scrisă în anul 368) privitoare la colonizarea

Daciei de către Traian, după cucerirea acestei provincii în anul 106 al erei creștine.

Astfel, istoricul latin afirmă că Traian a adus în Dacia „mulțimi nesfîrșite de oameni din toată lumea romană” ceea ce E. Illyes interpretează că Eutropius s-ar referi la mase de locuitori aduse din tot imperiul roman. Eutropius înțelege însă de fapt „lumea cetățenilor romani”, adică Roma și Italia, deoarece, tot în cadrul aceluiași text, istoricul folosește și termenul specific „imperiu” cînd relatează faptul că Hadrianus a stabilit granița „imperului” în Asia, pe Eufrat. Totodată cînd se referă la intenția aceluiași Hadrianus de a se retrage și din Dacia, în anul 117, Eutropius spune că amicii împăratului l-au sfătuit să nu facă așa ceva deoarece ar fi lăsat prea mulți „cetățeni romani” sub stăpînirea barbarilor. Or la acea dată, cetățeni romani erau numai locuitorii Romei și Italiei (cu cîteva excepții), cetățenia romană fiind extinsă tuturor locuitorilor imperiului abia în anul 212, printr-un edict al împăratului Caracalla. În fine limba locuitorilor din alte părți ale imperiului dacă ar fi fost o formă de latină, ar fi fost o limbă săracă, stîlcită, negramaticală, influențată de limbile locale și nu ar fi putut evolua în frumoasa și bogata limbă a folclorului daco-romanilor și românilor de mai tîrziu. Autorul omite de asemenea faptul că romanii care au venit în Dacia erau în mare număr creștini care părăseau Roma și Italia din cauza persecuțiilor, — dovadă : extinsul vocabular latin creștin adus în Dacia de creștinii sus menționați.

Totodată trebuie să precizăm că existența daco-romanilor în Dacia vorbind o bogată limbă latină este dovedită și de marele număr de elemente lexicale și gramaticale latine aflate în Biblia gotică a episcopului vizigot Wulfilla (pronunțat **Ulfila**) scrisă în Dacia în jurul anilor 340—350 în perioada de timp cînd vizigoții au locuit mai bine de o sută de ani în acest teritoriu, pînă în anul 376, împreună cu daco-romanii, imorunțînd, de la aceștia din urmă, latinismele care apar în textul gotic.

II. În altă ordine de idei, traducerea textelor istoricilor latini Flavius Vopiscus (sfîrșitul secolului al III-lea) și Eutropius, privitoare la retragerea legiunilor și autorităților romane din Dacia, în anul 271, este iarăși incorect efectuată de Illyes, intrucît acesta afirmă că Aurelian, odată cu legiunile, a retras și toată populația din Dacia, cînd de fapt textul latin arată că s-a efectuat numai o retragere parțială. Într-adevăr deoarece limba latină nu are articol definit, sensul substantivelor este parțial și ambiguu și prin urmare traducătorul nu este îndreptățit să redea în limba sa substantivele respective, însoțite de articol definit. Aceasta, cu atît mai mult cu cît, după cum am arătat, existența latinismelor în textul Bibliei gotice dovedește categoric prezența masivă în fosta Dacie a daco-romanilor și după anul 271. Cum, în limba latină, lipsa articolului definit creează sensuri ambigue trebuie neapărat să se țină seama de contextul situațional cînd se traduce un text. Admițînd, prin urmare că textul latin se poate interpreta în două feluri, faptul că Biblia gotică abundă în latinisme, împrumutate de la daco-romani, înseamnă că aceștia au rămas în mare număr în Dacia, după retragerea legiunilor și prin urmare, numai o parte a populației s-a retras peste Dunăre. Pentru această interpretare pledează și textele istoricului Iordanes, — ignorat de E. Illyes — din secolul al VI-lea, care spune că Aurelian a retras din Dacia legiunile, fără a se referi și la vreo retragere a populației civile. Faptul că E. Illyes, ca și André du Nay, de altfel, refuză

să accepte această situație, deși dovedită științific și de lingviști străini, cu profesorii italieni Vittoria Corazza și Piergiuseppe Scardigli, nu înseamnă că poate înlătura această dovadă a continuității românilor în fosta Dacie.

III. O altă omisiune importantă în cărțile celor doi autori unguri este ignorarea însemnătății celor peste optzeci de termeni religioși latini în limba română aduși de coloniștii romani creștini în Dacia, începînd cu anul 106. Unii autori își imaginează că acești termeni ar fi putut fi aduși de niște misionari creștini necunoscuți. Totuși istoriile ecleziastice nu pomenesc nimic despre creștinarea Daciei de către misionari. De fapt misionarii care au creștinat Dacia au fost zecile și zecile de mii de coloniști romani creștini, care părăseau Roma și Italia din cauza persecuțiilor, oferindu-li-se totodată posibilitatea de a se stabili într-o provincie bogată.

Este, pe de altă parte, să subliniem în mod deosebit faptul că romanii creștini nu veneau în Dacia cu gîndul să-i înrobească și să-i jefuiască pe daci. Dimpotrivă, i-au invitat pe aceștia la adunările religioase, considerîndu-i ca frați ai lor și i-au creștinat, dîndu-le la botz nume biblice sau romane. În felul acesta și prin căsătoriile cu dacia deveniți creștini romanizarea provinciei s-a putut înfăptui într-un timp foarte scurt, iar condițiile de conlocuire pașnică și frățescă au dus repede la realizarea acelei prospere **Dacia Felix** de care vorbește istoria.

IV. Elmér Illyes examinează, îndepărtat și eronatic, notațiunile anonime (Anonymus) al Regelui Bela al III-lea (sfîrșitul secolului al XII-lea), care se referă la așezarea ungarilor în Pannonia și supunerea Transilvaniei și Banatului. — fapte pe care le apreciază, în timp, ca avînd loc în secolul al X-lea.

Ceea ce e important este că lucrarea sus amintită afirmă, la pag. 14, că ungarul au găsit Pannonia „stăpînită de romani”. Același lucru este de altfel menționat și de André du Nay, la pag. 220, a lucrării sale. Or, la anul 896 nu se mai vorbea nicăieri de o „stăpînire romană”, de la Roma sau din Italia. Cînd se referă la Imperiul de Răsărit, cronicarul vorbește de „împăratul bizantin” de la Constantinopol, iar imperiul de la Roma, precum știm, fusese desființat în anul 476. Prin urmare „Romanii” din Pannonia erau clar „români” și locuiau, fără îndoială și în tînutul dintre Pannonia și Tisa, dincolo de care, regiunea Bihorului și Maramureșului constituia ducatul lui Menmarot (nepotul lui Marot) — nume ortografiat de cronicar și altfel. **Marot**, ar putea fi, la origine, nume celtic (întîlnit și în Franța), preluat de daci și prin daco-romani, mai tîrziu, și de alte popoare.

Explicația că **men** ar fi o poșeză semnînd „armăsar”, în limba ră, nu ar fi imposibilă.

Notarul anonim menționează fără de „romani” și trei duc tînd în Transilvania și Banat supunerii acestor regiuni de cuguri, și anume :

1. Ducatul lui (men)marot, de sus.
2. Ducatul lui Gelu, între Somesului și Mureș (nume evmănesc, nu turcesc, după cum E. Illyes), locuit de „vlahi”, mîni și
3. Ducatul lui **Glad** (ortog **Galad**) în Banat, cuprinzînd, nea Vidinului, în sudul Dunății pentru care Anonymus a Glad a fost ajutat de cum nordul Dunării), bulgari și vltu a-și apăra țara.

Reamintim, cu această ocaz, numirea **vlah**, **valah**, provinc manica veche, unde cuvîntul **na Walah** (pronunțat **ualah**) na „roman”, iar cu timpul ș francez, român”, etc. În ungtul respectiv a devenit **olah** fiat și **olasz**), păstrînd aceleas interesant este totodată fapt maghiara contemporană nume este și acum **Olaszország**, adă Valahilor”.

V. O altă eroare comisă de este considerarea numelui fiind de origine ungară, pe apare în limba bugară în **lad**. Numele este însă Biblic în Psalmul 107 atît în text nesc al Bibliei din 1968 cît ul englezesc al Bibliei lui C din anul 1535.

Glad prescurtat din **Galad** din **valah** și prin analogie poate fi, prin urmare, numele român creștin, iar supușii săi din Banat, au contribuit de toți românii din toate tînut mînești supuse de unguri, narea acestora, după cum re cele ce urmează :

VI. Faptul existenței unei, românești cu care ungarul au tr-o strînsă legătură de conlocnică. — după primele ostilit regiunea Pannoniei și a celor este menționate de cronicari este dovedit de împrumutarea mână în maghiară a unui număr de termeni religioși f tală, păstrați în limba ungar zilele noastre. Dacă popula creștină ar fi fost cea mai să în teritoriile supuse de u cestia ar fi împrumutat ter creștină slavă și nu cea ro

Precizăm, în legătură cu a tuțiile reală că, din relatările nymus, rezultă următoarele :

Menmarot, învins de unguri, a fost lăsat să continue să domnească într-o parte a ducatului său, căsătorindu-și fiica, în schimb, cu fiul lui Arpad căpetenia ungară, recunoscându-și și nerele ca moștenitor după moartea lui, — care a survenit după doi ani.

Gelu, pierzându-și viața în luptă, poporul vlah l-a acceptat ca voievod pe conducătorul expediției ungare, în urma unei înțelegeri între cele două părți beligerante.

Glad fiind învins și-a închinat ducatul învingătorilor.

În nici una din cele patru situații de mai sus nu se vorbește de exterminarea populațiilor supuse. Românii de azi din valea Tisei din Ungaria sînt asadar descendenții acolora găsiți de unguri în regiunea respectivă, la sfîrșitul secolului al IX-lea.

VII. Prin urmare, eroarea voită comisă de E. Illyés este aceea de a susține, ca și Andre du Nay, că românii au dispărut repede din ținuturile de mai sus și că alți români au venit din sudul Dunării abia în secolul al XIII-lea, ignorînd astfel, între altele, și cele mai evidente adevăruri istorice, oferite de următorii termeni religioși imprumutați de unguri de la români :

1. **Crăciun** de la **creatio-creationem** (ca **rogatio-rogationem** = rugăciune) a devenit **Karacsony** (pronunțat **caracioni**), pornind de la o primă veche formă **eracion**, a cuvîntului românesc. În maghiară se folosește litera **k** pentru **e** românesc; grupul consonantic **er-** nu poate sta la începutul cuvintelor și atunci s-a introdus vocala **o** din cuvîntul românesc între aceste două consoane, — în concordanță cu legea armoniei vocalice din maghiară — prima jumătate a cuvîntului devenind **kara-**. Silaba românească **-ci-** se redă, pentru pronunțare, prin grupul consonantic **-es-** în maghiară, iar **-v** se adaugă în mod obișnuit multor substantive ungurești.

Precizăm că nici într-o altă limbă nu există vreun termen asemănător cu **Crăciun**, în afară de aromână (**erătsun, erăciun**) și megleno-română (**cărciun, cărtsun**).

2. **Colindă** a devenit în maghiară **Kolinda** (uneori **Koleda**) ortografiat cu litera **K-**. Originea latină **calendae**, a cuvîntului românesc este suficient dovedită și de alte cuvinte latine în care în loc de vocala **a** apare vocala **o** în limba română. De ex. **acet**) **oțet** ; **ager**) **ogor** ; **Alutus**) **Olt** ; **Samos**) **Someș** ; **Traianus**) **Traian**. Încercarea de a explica prin trecere prin slavă a modificării pronunțării cuvintelor latine, de mai sus, o considerăm fortală. Cel mult am putea admite o contaminare — fenomen lingvistic cunoscut — (ținînd seamă de influența slavă asupra limbii noastre atît prin contacte între populații cît și prin folosirea slavonei în bisericile românești timp de mai bine de șase sute de ani. Dar acest fapt nu dă o origine slavă cuvintelor românești.

3. **Creștin** a suferit un proces de maghiarizare, analog cu acela al cuvîntului **Crăciun**, pentru a deveni **Keresztény** în limba ungară. Pornindu-se de la cuvîntul românesc **creștin** s-a folosit litera **k-** în loc de **c**; s-a introdus vocala **e** din cuvîntul românesc, în conformitate cu legea armoniei vocalice din maghiară, repetîndu-se apoi în toate silabele cuvîntului și **i** s-a adăugat acestuia terminația substantivală **-y**. Pentru redarea sunetului **s** din acea vreme, în cuvîntul românesc se folosește în maghiară grupul con-

sonantic **sz**. Astfel s-a ajuns la ortografia **Keresztény** cu pronunțarea **cheresteni**. Cuvîntul unguresc nu are cum proveni din vechiul slav **hristiianin**.

4. **Sînt**, forma populară pentru forma literară **sfinț** (influențată de cuvîntul slavon **svet**, pronunțat **sfet**), a fost imprumutat în limba ungară ca **szent**. **Sz** reprezintă sunetul consonantic **s**, din limba română, iar **e** este o transformare obișnuită a vocalei **a**, din cuvintele imprumutate din limba română sau din alte limbi, de ex. numele **Andrei** devine **Endre**, cuvîntul latin **ogris**, devine **ogor** (ogor), cuvîntul românesc însemnînd fructul **agriș** devine **egres**; numele slovac **Andrejci**, devine **Endroc**; numele grecesc **Alexios** (Alex) devine **Elek**; și vechiul nume românesc **Ardeal** devine **Erdély**. (Pentru originea indo-europano-celto-dacică a toponimului **Ardeal**, a se vedea articolele subsemnatului „Implicații de ordin istoric...” din Revista de Istorie a Academiei, nr. 10 din octombrie 1986, p. 996—1007 și „Sensul istoric al denumirii Ardeal” din Revista **Steaua** din Cluj-Napoca, nr. 6 din iunie 1984, p. 21—22).

Szent nu a putut proveni din cuvîntul latin **sanctus** folosit de biserică romano-catolică. În limbile romanice corespunzător lui **sînt** din limba română populară înțîlnim în limba cultă, **santo, santa** (italiană), **saint, sainte** (franceză) sau **santo, santa** (spaniolă și portugheză).

5. **Bobotează** — tot atît de important ca și **Crăciun**, — formă rezultată din vechea expresie „apă botează”, înțîlnită și azi în Munții Apuseni, apare tradus în limba ungară ca **Vizkereszt**, (viz = apă; kereszt = a boteza). În toate celelalte biserici: romano-catolică, protestantă și greco-ortodoxă numele sîrbătorii este **Epifania** și are o altă semnificație. În limbile slave are de asemenea alte nume. Numai în limbile română și maghiară are denumirea de mai sus și aceeași semnificație. Preluarea numelui din limba română este mai mult decît evidentă.

6. În legătură cu cele ce am arătat, credem că este necesar să menționăm și faptul că Mircea Păcurariu arată în Istoria Bisericii Ortodoxe Române, vol. I, 1980, că înainte de adoptarea oficială a ritului creștin romano-catolic mulți unguri deveniseră creștini și stabiliseră relații de subordonare cu biserică ortodoxă din Constantinopole, fapt confirmat de altfel de imprumuturile din limba română ce am arătat aici.

Nu vom putea ști poate niciodată, care a fost aria inițială a acestor preluări lingvistice din limba română, deoarece este logic ca biserică romano-catolică să fi căutat să elimine cît mai multe dintre acestea în decursul veacurilor.

VIII. Totuși, chiar numai pe baza celor arătate mai sus, putem afirma că imprumuturile respective au avut loc numai în secolul al X-lea, fiindcă după această perioadă de timp preoții romano-catolici nu ar mai fi permis preluarea unor asemenea termeni din limba românilor, declarați eretici de Biserică de la Roma.

Cu atît mai puțin ar fi posibil — dacă românii ar fi venit în Transilvania abia în secolul al XIII-lea — ca aceștia să înlocuiască, în limba maghiară, terminologia romano-catolică adusă la anul 1001: **Cristi Natal** pentru **Crăciun**, **choraula** pentru **cîntec** (colindă), **Epiphania** pentru **Bobotează**, **Sanctus** pentru **sant** (fiindcă preoții catolici au folosit numai cuvintele **sanctus, sancta** și nu forma vulgară **sant**) în slujbele oficiate în bisericile romano-catolice.

Dovada existenței românilor în Cimpia Tisei și Transilvania, înainte de anul 1000 apare astfel, indiscutabil, ca o consecință a celor de mai sus.

O concluzie importantă a imprumuturilor din limba română arătate aici poate fi și aceea că, la început, după trecerea teritoriilor românești sub suzeranitate ungară, relațiile dintre români și unguri au fost relații de conviețuire apropiată, ceea ce a permis creștinarea în foarte mare măsură a ungarilor de către români.

Cu timpul însă, relațiile feudale și mai cu seamă deosebirile religioase, în urma marelui schizme dintre Biserică de la Roma și cea de la Constantinopole, din anul 1054, au făcut cele două popoare să se îndepărteze unul de altul.

În lumea noastră contemporană în care, însă, se acționează intens pentru realizarea unei noi ordini internaționale de colaborare și prietenie între popoare, atitudinile negative din trecut trebuie complet eliminate și urtate, pentru dezvoltarea continuă a unor relații de bună vecinătate și strînsă colaborare între popoarele români și maghiari, într-o nouă ordine europeană.

Virgiliu Ștefănescu-Drăgănești

florin muscalu

Elegia kalendelor

Ce faci aici ? Tu inventezi oracolul,
Groapa divină-n care morții cad,
Iar sărutîndu-le călcîiul
Acela vulnerabil, vii scad

Din viață. O tăcere, un semn...
Voi grecii oare ne-nvătărați timpul ca pe
Parabola albită de povește
„O, chipul nu-i același în aceleași ape ?...”

Și totuși lumca n-a necetat să-nvețe
Ucenicînd la moarte. Ce să-i spui
Cînd n-ai primit răspuns din depărtare
Acelui care-ți este însă nu-l...

Ce fac aici ? Sparg marmurile țării
Înfășurat în putregaiul ei umbrît,
Ca vechiul grec cînd a văzut iniția oară timpul,
Lovind e-un tirnăcop de aur, înrosit...

Pierderea memoriei

Ați văzut, sau, mai bine zis, auzit,
În dimineața aceea răcoroasă,
Cînd fiii noștri luau lumina cerească,
Pentru iniția oară în ochi,
Cum cineva, depărtat, și, totuși, foarte apropiat,
Le așeza deasupra capetelor lor plăpînde stele ?
Ce umbră-n popoare, ce dezlegare de nume !
Se schimbau cărțile sfînte-ntr-ele,
Se iluminau, din nou, asceții, nebunii, barbarii,
Filosofii, poeții, matematicienii, geografil,
Dar, mai ales, sortele acelor vietăți
Care, iată, altfel de stele aveau pentru totdeauna
Deasupra capetelor lor, în dimineața
Cînd fiii noștri își luau lumina cerească în ochi...
Dar s-a pierdut memoria lumii,
Cum și despre această mare
Intimplare de azi, cînd eu vă scriu intimplător,
Aici, vai !, aici cînd mai puteți citi
Încă în limba veche a stelelor ce au
Fost deasupra capetelor altor oameni,
Atunci cînd ochii lor au luat pentru prima
Oară lumina cerească. Se schimbă
Cărțile sfînte-ale lumii-ntr-ele,
Ce umbră-n popoare, ce dezlegare de nume...

Funerariile micului poem

A lăsat o diră sub formă de scorbură
În aerul acela al iernii...
Pe acolo a trecut viața lui,
Iar aerul ești chiar tu, după un veac,
Ce citești acest mic poem
Cu ochiul altei și altei vremi
Bolnave, așezat pe un tulpure negru,
Și el așezat pe roșul
Și roșu-așezat pe funerariile
Acestui poem,
Sub care plînge scribul inzestrat cu moarte
În aerul de acum un veac,
În aerul de peste un veac...

Ghepardul

Cînd fuge i se arată sub privirile sale timpul,
El este o lumină necunoscută
Pe care oamenii de-abia atuncea o văd...
El este chiar îndepărtarea mergînd pe pămînt.
El se furișează de vreme și este mereu tînar.
El nu are pui, nu are „lupoaică”, el este o lumină...
De aceea, lanțul acesta de aur i l-am dăruit,
Într-o dimineață în cîmpul deschis,
Fără să știe de la cine vine,
Și el mi l-a adus în gură, gudurîndu-se,
L-a așezat în fața casei mele,
După ce l-a purtat o zi la gît,
Apoi în gura sa tremurînd de viață...

O cortină

La câteva zile după aceea fu chemat la comisia pentru acordarea azilului politic; se prezentase la comisia pentru refugiații politici de la lagărul de la Uskudar. Îl întâmpinase, de la același birou ca și atunci cu trei luni în urmă, profesorul de latină.

Scoase cu aceleași gesturi grave dosarul lui Virgil din cartotecă, asemeni unui magician ce alege planetele, și-i întinse fișa.

— Cum v am spus de prima dată, ați obținut azil politic, domnule doctor, îi zise el lui Virgil; rămâne o simplă formalitate, aceea doar de a completa fișa cu motive pentru care ați cerut azil.

— Ați fost persecutat? îl mai întrebă o dată pe Virgil, ca și cu trei luni mai înainte.

— Nu răspunse Virgil ca și atunci. Din punct de vedere strict personal, n-am suferit nici o persecuție, decât aceea generală, națională, de a nu putea contribui în nici un mod la deciziile care privesc soarta societății, a tuturor, și implicit a mea personală, din punct de vedere individual; a avea conștiința acestei fari de fapt înseamnă a avea conștiința dictaturii, a totalitarismului, în toate manifestările vieții de zi cu zi ceea ce e foarte apăsător și deloc abstract. Totalitarismul controlează de la fișa de imobil până la locul de muncă toate aspectele vieții!

— Scrieți atunci pe această fișă, motivele pentru care ați rămas în străinătate, îi spuse profesorul de latină.

Virgil luă tocul și scrisă apăsător: Nu m-am întors în România, deoarece am vrut să fiu eu, pe cât e omenește posibil, stăpânul propriei mele vieți, vreau să fiu eu acela care hotărăște de propriul meu destin.

Dar rămân Român și iubesc mai presus de orice, țara mea, România!

Scrise apăsător, cu convingere, ca un angajament.

Îi înmână, emoționat, fișa, profesorului de latină. Acesta o citi.

Apoi încet, o introduse în dosarul, în „planeta” lui...

Cu pașaportul românesc din nou la piept și deslegat de ultimele formalități, i se părea lui Virgil că ieșea dintr-o lungă noapte polară...

— Îți urez mult succes în noua dumitale viață, îi zise el lui Virgil, întinzându-i mâna. Apoi adăugă: E gata noul dumitale pașaport de refugiat, vino mâine cu fotografiile la mine. Și, clipind prietenește, adăugă: Vom sta un ceas de vorbă, prietenește, înainte de plecarea dumitale din Turcia, căci misiunea mea oficială a luat sfârșit aici...

A doua zi, Virgil se întoarse la profesorul de latină.

Îl găsi, ca totdeauna, cu aerul lui mediativ, de intelectual; poza marțială ce-l făcuse de nerecunoscut în timpul primei lui anchete, căzuse, ca o platoasă de muzeu și el își recăpătase acum aerul uman. Părea un pic obosit.

— Mă vei întreba, desigur, în sinea dumitale, ce amestec am eu în acea instituție unde te-am trimis și pe dumneata să lucrezi, începu el direct, cind Virgil abia intrase; si poate mă vei condamna. Vei fi judecătorul meu în conștiința dumitale; dar înainte de a da o hotărâre definitivă eu vreau să-ți pun la dispoziție toate elementele pentru a mă putea judeca în cunoștință de cauză. Accepți?

— Accept, răspunse surprins Virgil; accept, zise el după o clipă de reflexiune, pentru că sunteți pentru mine o enigmă, plină de înțelepciune, ca un sfinx, despre care nu știu absolut nimic, dar mă surprinde mereu în totul. Chiar și acum. Și recunosc că legătura Dvs. cu acea instituție m-a preocupat pentru integritatea Dvs. morală.

Profesorul de latină zâmbi.

— Îți mulțumesc că accepți, zise el; o știam, altfel nu ți-aș fi propus. În ce privește integritatea, nici unul în situația noastră, din păcate, nu mai poate fi integru.

Suntem toți un mozaic de contradicții. Gândește-te bine. Dumneata accepți pașaportul turcesc, de refugiat, accentuă el, în vreme ce declari cu toată ardoarea ființei dumitale că mai presus de orice ești Român. Eu te stimez profund și te

înțeleg. Dar, suntem sub vremuri, cum spunea cronicarul. E destul să privești în jurul dumitale.

— Sunt copleșit de stima ce-mi dovedești și, mai ales, de rolul sublim ce-mi acordați, zise vădit mișcat Virgil.

— Da, zise profesorul, pentru că această funcție, sublimă, cum o chemi dumneata, are în primul rând nevoie de cinste. Și dumneata, în ciuda vremurilor ce le-ai trăit, ești un om cinstit; cu dumneata și cu ceilalți. Nu zic că nu poți greși sau că nu greșești; dar o faci cu convingere în ideile și idealurile dtale.

Asemeni lui Don Quijote de la Mancha, poate, zâmbi el.

— Dar Dvs. cine sunteți? întrebă deconcertat Virgil.

— Sunt conștiința dtale... Sunt un om cu 15 ani mai bătrîn decât dumneata.

Sunt un alter ego al dumitale, în devenire, dacă vrei. Totul e în devenire. Răse. Nu, sunt un om în carne și oase ca noi toți, cu vărfurile și cu căderile lui.

Al răbdare, și ascultă de aceea:

Sunt un Român la fel ca dumneata. Iată istoria mea.

Scoase din sertar un lucru simplu, ciudat pentru locul în care se găsea; era un fluer, cu cioplitură pe el.

Îl duse la gură și în cameră intrară văile și plaiurile verzi, cu turmele de oi, ale păcurarilor români.

Iată, asta a fost copilăria mea, zise el încet. Rămase privind departe.

Apoi, atingându-l cu mișcări gingașe, puse fluerul la loc.

M-am născut într-un sat din Pind, zise el.

Până la 14 ani am trăit viața veche a satului aromân. Apoi, de-acum mare printre eșevii mici, am mers la liceul românesc din Salonic.

Aici, am avut un director și profesorul de elită, care organizaseră viața noastră culturală și spirituală, încă din primele clase.

Aici am înțeles eu că făceam parte nu numai dintr-un sat și o regiune fie ea și deosebită de a Grecilor, dar dintr-un popor mare și întins, ale cărui rosturi și energii, stăteau să izbucnească la lume, după secole de vitregii. Din Pind și până în Maramureș, aveam aceeași chemare; plâmdurea autentică a ființei noastre, după însușirile și comorile încă latente, cu care fusesem înzestrați ca puținii alții pe pământ și care așteptau în noi ceasul mare al Istoriei.

În 1939 am mers la București, la Olimpiada de limbă română a elevilor români de pretutindeni.

Acolo am simțit, am trăit cu inima, ceea ce la Salonic înțelesesem cu mintea: că eram mari, că nu eram singuri. M-am întâlnit acolo cu elevi din Hotin, din Bălți, din părțile Tisei, din Timoc de la Negotin, și de departe de tot, veniseră să ne aducă salutul, dascălii școlii românești din Istria. Eu venisem din Pind, și eram sărbătorit, ca aparținând aceleiași mari, unice familii. Aveam și un unchi în România.

Era un frate al mamei care se asezase în Basarabia, în Câmpia Bugacului, la Cahul. Atunci l-am văzut întâia dată, căci plecase de când eu eram copil mic. Se însurase cu o fată din partea locului și aveau o fetiță cuminte și frumoasă, verișoara mea. Și a fost și ultima dată când l-am văzut. Anul următor a venit prăbușirea.

Dar, nu te speria tinere, îi zise el lui Virgil. Năpastele au venit des în istoria poporului român; dar asemeni unui torent nescăzut, care macină pe dedesubt piatra și munții cei mai tari, pe neînchipuite căi, el a ieșit totdeauna la lumină, în pofida destinului său atât de vitreg.

Pe unchiul, fratele mamei, l-au deportat Rușii împreună cu familia.

L-au luat într-o noapte din somn. I-au dus închisi în vagoane de vite, vara prin stepele Ucrainei și ale Cubanului, împreună cu alte sute și mii de nenorociți Români, spre Siberia; vagoanele se încingeau la soare și i-au dus așa, cu apă și pâine o dată pe zi, când le-o dădeau, săptămâni de zile. Deschideau vagoanele în fiecare dimineață, ca să scoată morții.

Când au trecut Uralii, era de acum iarnă; cu hainele subțiri, de vară, pe ei, pierneau de frig în vagoanele ce deveniseră acum uriașe congelatoare.

Putini au mai ajuns la râul Obi, la locul Baical. Unul din zece.

Dar unchiul meu, cu soția și fetița de 6 anișori, au ajuns ca prin minune vii. I-au dus imediat în taigaua nesfârșită, la tăiat pădurea,

Sub cerul liber, pe zăpadă, acolo unde lucrau, trebuiau ca să și locuiască, să doarmă. Dimineața când se trezeau aveau fețele acoperite de promoroacă. Fetia s-a salvat căci au dus-o într-un sat siberian, la azilul de copii. Dar nopțile pe care le-o fi dormit în taiga, i-au distrus rinichii și e și azi bolnavă.

Unchiului i-au căzut toți dinții și măselele, iar mătușa, femeie tânără, a albit, la fel ca și zăpada nesfârșită pe care dormeau în taiga.

Dar au avut zile și au supraviețuit. După mulți ani abia, când a venit Hrușciov, au fost amnistiați, căci fără să știe vreodată de ce, erau condamnați la 20 de ani de muncă silnică. I-au lăsat să se așeze unde vor și s-au așezat la Irkutsk unde unchiul devenise între timp electrician. Fata s-a măritat cu un siberian, fiu de deportați și el. Dar el s-a născut acolo și se simte siberian.

Unchiul și mătușa au ieșit la pensie și s-au întors într-un sat lângă Cahul, unde cresc câteva oi. Dar să revin la mine, zise profesorul.

Eu, în 1940 eram elev la Salonic. Am continuat să fac liceul în anii războiului. În satele noastre în Pind, era acum administrație germană și italienească, dar Italianii nu au avut nici o sensibilitate la problemele noastre. Le-au ignorat complet.

Eu am terminat liceul în 1943 și m-am înscris la facultate la Atena, la filosofie și la latină, căci în fond era limba mea neaoșă.

Facultatea din acei ani se transformase într-un câmp de bătaie stupid, deoarece ideile erau înlocuite de ei cu băte și bolovani și tinereți de bani gata care nu știau ce e viața și suferința, făceau din politică un fel de sport. Măcar de ar fi fost muncitori, oameni care au suferit lipsuri, nedreptăți. Dar cețulele Pasokului de la Universitate erau infiltrate în majoritate de niște diletanțiști, fii de bani gata care cu clasa muncitoare aveau același raport ca și clasa muncitoare cu războiele punice, bunăoară.

Dar viața m-a readus deodată la realitate. A fost prima cotitură a destinului meu. Era cruntul an 1947. Am primit o telegramă de acasă să vin grabnic. Am lăsat deodată insoarta Atenă, pe Varvara, Facultatea, și am purces la drum; cu trenul până la Caterina, căci mai departe spre Veria nu mai mergea, erau luptele, războiul civil în toi. Am coborât la Caterina și de acolo cu un camion am ajuns la Veria. M-am dus la o familie unde stătuse tata tânăr pe timpul prigoanei Grecilor din 1907, să aflu vești despre ai mei. Dar acasă rămăseseră numai o mătușă și câteva femei, ce eu nu cunoșteam, ceilalți se refugiaseră să scape de raidurile bandelor comuniste ale lui Markos.

N-am putut afla mare lucru despre ai mei. Dar am văzut cu ochii lumea speriată, casele închise, coloanele de soldați, am trăit atmosfera de nesiguranță și așteptare din clipă în clipă a atacului, a morții.

A doua zi dimineață, jeliț de mătușa din casa sa și deja cu prezentimentul unei nenorociri, am plecat cu unica cursă particulară ce din când în când mai funcționa, până la Cojanli. De aici mai aveam 60 km până acasă la Grebena. De la Cojanli, nu mai erau curse; și am ajuns cu un camion militar, pe șosele prăfuite de munte, până într-un sat la 20 km de Grebena. Acolo, în acel sat, am rămas noaptea la familia unui baci, ce în vremea ocupației nemțești, presimțind viitorul mașinilor, își instalase o pompă de benzină la șosea. Dimineața în zori, am plecat călare, însoțit de feciorul lui, la Grebena.

Am ajuns acasă și am găsit-o pe mama, cu sora nemăritată, plângînd.

Am aflat pe dată vestea. Pe preotul și pe preoteasa din Gălăteni, bunii noștri amici, îi uciseseși Grecii; satul trecut de câteva ori din mâinile armatei lui Markos în acele ale armatei guvernamentale și viceversa. Într-o noapte de încăierări, după ce duminica părintele slujise slujba pe românește la biserică, veniseră acasă la el, sub protecția perfidă a întinericului, oameni înarmați, necunoscuți, care-l uciseseși; la încercarea disperată a preotesei de a li se opune, au împuscat-o și pe ea. Rămăsesse singură Maria, unica fiică a preotului, care întovărășită de un servitor credincios, lăsase trupurile încă calde ale părinților uciși și scăpase pe cărările munților, disperată, venind să ceară adăpost la noi.

La puține zile după sosirea mea, mama se restabili și eu puteam să plec. Maria mă privea tristă cu ochii ei negri, ce eu îi vedeam curați ca cerul; pletele castanii îi încadrau figura de domniță și îi cădeau pe la albă cusută cu răuri negre. În ochii ei limpezi, ca două fântâni în care se oglindește cerul, trecea citodată o chemare adâncă de dor.

Acum era iarnă, pe dealuri căzuseră zăpezile.

Îmbărcat ciorocii și pieptarul de lână; și lepădând hainele orășenesti mă lepădal și de năruvirile și amintirile vieții deserte din capitala Greciei. Se azeau tot mai aproape împușcăturile și rafalele de mitralieră. Îmi venise ordinul de recrutare la Veria, și odată cu mine, la tot tineretul satului.

În satele vecine se înmulțeau jafurile la așezămintele românești, incendiile, omorurile. Eram amenințați în orice clipă cu represaliile, bănuțiți de către o parte și de către alta, ca Vlahi „trădători”. Trebuia să facem ceva. Ne-am adunat oamenii cu autoritate din Grebena și tineretul, la școală, în clădirea fostului liceu comercial.

Ne-am unit cu toții ca nici unul din noi să plece la încorporare.

Războiul era al Grecilor, nu era al nostru.

Oamenii bătrîni și cu vază, mă îndemnară cu respect, ca pe cel mai cu școală din mijlocul lor, să le vorbesc.

Atunci, a răsunat limpede în mine, vocea singelui:

Fraților, le-am zis eu, căpitanii și armatolii, bunii noștri, au ținut libere păminturile noastre! Grecia s-a întemeiat pe urmele și jertfele noastre, ale Aromânilor! Bunii noștri Sulioți au luptat contra lui Alî Pașa de Ianina, iar Constantin Riza zis Trușină, Riga Velestionit, din Velestin, a dat semnalul luptei pentru eliberarea Creștinilor din Balcani; căpitanii Theodor Clorchină zis Colocotroni, Odiseu Veruşu-Muceană Caclandoni, Caraiscachi, Niculus Sturnari Giavela și atâția alții, socotiți azi de Greci eroi ai lor, cu miile lor de armatoli, s-au bătut pentru neatrănarea noastră și un Stat liber creștin și Vlah, dar fructul luptelor lor, obținut cu jertfa miilor noștri de morți, a fost altul decât cel visat de ei; a fost Grecia modernă, croită deasupra noastră cu complicitatea marilor puteri, a Angliei, pierzătoare a ființei și drepturilor noastre străbune.

Cum a fost posibil, ca un popor mare și întins, din Pind până în munții Taiget din Peloponez, ale cărui Vlahi din inima Greciei de azi, din Tesalia, erau recunoscuți în capitulații de către cei mari Sultani ai Turcilor, să se strângă la starea lui de împușcare și cădere de astăzi?

A fost posibil, pentru că bunii noștri, din viață străveche de Romani, au luptat la 1800 contra Turcilor sub steagul credinței creștine a cărei limbă sacră din vechime era greaca și au fost abil manevrați de Fanarioți, cu experiență politică, și de călugării greci, care ne distrugeară și ne afuriseau cărțile și graiul, încă din timpurile lui Justinian.

Și noi ne-am redus astăzi, frați iubiiți, la popor fără loc în propria-i Patrie, așa cum s-ar fi redus poate frații noștri din Principatele de peste Dunăre sub Fanarioți, de n-ar fi venit mânia izbăvitoare a lui Vladimirescu și lumina unui Lazăr de peste munți să-i mântuie.

Aceiași levantini care au surpat imperiul latin al lui Justinian, bunul nostru, slujindu-se de biserică, și apoi s-au infiltrat în împărăția turcească ca dragomani și dregălori, au trădat după 1821 și pe cei ce prin jertfa fărâșeră neatrănarea lor!

De aceea astăzi e sfânta nevoie să ne unim pentru a ne păzi limba, bunul cel mai de preț, în școlile și bisericile noastre, cu atâta trudă înființate, căci cine își pierde limba, își pierde sufletul și piere!

Să ne păstrăm dară înțelepți, fără a ne amesteca în războiul politicantilor de la Atena, care numai în pagubă ne este apărîndu-ne pe noi, nația și graiul! Am terminat cântînd toți „Părînteașă dimandare”.

Erau vorbe înălțătoare și adevărate. Pe același ton vorbiră apoi și ceilalți, căci gândurile acestea erau ale tuturor.

Dar cum puteam menține legătura? noi nu aveam arme și ca atare nu constituiam nici o forță. Punctul nostru de vedere rămănea o iluzie și o utopie. Noi cei care nu ne-am prezentat la recrutare am fost declarați dezertori. În sat a sosit o companie de poliție greacă care avea ordin a ne aresta și a ne preda Comisariatului militar de la Veria pentru a fi judecați de Tribunalul de război.

Am plecat atunci fugari în munți. Urmară zile cumplite. Ai noștri toți rămăseseră jos în sat, iar noi tineretul, împărțiți în trei cete, ne-am răspândit la stâni; un alt tânăr și cu mine ne însărcinarăm cu coordonarea legăturilor între grupuri.

La stâni ne-am întărit la număr căci erau feciori scăpați și din alte sate.

Dar cum puteam menține legătura? Cu păcurari sau cu copilândri care trebuiau să străbată iarna, în vreme de război, distanțe mari pentru a purta veștile, cum puteam menține o legătură rapidă?

Abia la două zile de la plecarea noastră ajunseră o femeie și un bătrîn cu vești groaznice din Grebena; părinții, rudele noastre erau purtați la poliție sau torturați în propriile case pentru a spune unde eram noi. Preotul, învățătorul și alți șapte oameni cu vază de la noi, fuseseră deportați de Greci, nu se știa unde.

Alții erau închisi în clădirea fostului liceu comercial și maltratați; se zvonea în sat că unii ar fi fost chiar omorîți.

Nu mai era timp de gândit; trebuia trecut vitejește la fapte.

(Fragmente din romanul „Bariera”)

• TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ •

METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAȚII

XVI. SCIZIUNILE

„d e la Alexandru gramaticul am învățat să nu aduc invinuirii neintemeiate, să nu împlin cu critici supărătoare pe cei care fac vreo expunere într-un limbaj grosolan, sau nepotrivit cu felul de exprimare curent, căci, cu iscusință, el însuși pronunța ceea ce trebuia spus, propunându-l fie ca răspuns, fie ca o completare de susținere, fie ca o participare la dezbateră asupra problemei nu asupra cuvintului, fie printr-o altă intervenție, aparent întâmplătoare, totuși reclamată de discuție” — acesta este textul paragrafului 10 al cărții I din celebra „Despre sine” a lui Marcus Aurelius. Întreaga operă respiră o asemenea distincție încât neputând fi atribuită în chip concret și direct unui zeu răminca doar să fie creația unui împărat. Oamenii au știut adesea cui să delege dreptul de a orienta destinele dar, din păcate, prea arareori a existat și cel apt să preia rolul lui Alexandru gramaticul. Socialul implică, în sine, sciziunea potențială sau actuală, virtuală sau reală. Societatea înseamnă existența, pe o rază sau alta a coeziunii interindividuale, iar această coeziune nu este decît o latură a realului. Dacă tendința la unitate ar fi singurul adevăr despre societatea reală, atunci această societate ar fi spațiul unei liniști de cimitir, după expresia lui Schiller, și nimic mai mult. Pentru ca restructurările sociale să se poată produce, pentru ca erorile de organizare și asociere socială să poată avea loc este absolut necesar ca înclinația omenească la coeziune să se opună, cel puțin episodice sau ciclice — și, oricum, adesea — o abilitate a separării, a disocierii și demarării. Dezintegrările oferă materialul unor noi integrări, cu o condiție însă: ca tot ceea ce rezultă din actele de disocier să rămână, încă, într-un cit de relativ contact, fie și într-o liminară tangență, astfel încît forțele coeziunii, în acest caz ale reunificării, să poată acționa, spiritualitatea asupra căreia a operat destrucția să nu fie atît de degradată încît să nu mai fie aptă de o restructurare mai bună, mai eficientă. Viața socială este imposibilă dacă între două ființe umane dispare acordul, fie el oricît de condiționat, oricît de superficial, în vederea unui chiar foarte relativ și limitat contact. Aristotel spunea că statul bine organizat nu trebuie să depășească douăzeci de mii de cetățeni, astfel ca fiecare să îi știe măcar din vedere, cit de puțin, pe toți ceilalți. În statele moderne o asemenea condiție nu mai poate fi împlinită, dar fiecare dintre cetățeni, ca urmare a regulii aristotelice a cunoașterii reciproce, trebuie să îi știe pe toți ceilalți strict legați cu el însuși printr-un sistem de legi și înțelegeri explicite sau implicite, astfel încît dacă nu coeziunea cel puțin contactul și comunicarea cu oricine altcineva să fie admisibilă și, ca atare, să existe potențial, dacă nu și în act.

O familie se poate scinda — soții se pot despărți, copiii pot să părăsească, și adesea este necesar să părăsească, locuința familiei. Opinia publică politică dă naștere partidelor, iar partidele se pot separa în diferite fracțiuni. Toate acestea sînt firești, dacă sînt rezultatul incercărilor ființei umane de a asigura pentru sine o viață cît mai umană. Ele sînt condamnabile atunci cînd, prin intermediul lor, umanul este amputat. O sciziune normală, omnește inteligibilă nu merge pînă la capăt. Familia despărțită, atunci cînd nu este despărțită ca urmare a unui act monstruos, păstrează o cit de vagă, totuși generoasă, nostalgie a vremurilor de unire. Partidele privesc în jur în perspectiva alianțelor, fracțiunile tind să se regroupeze. Cînd lucrurile au evoluat malign, apare însă sciziunea totală: între părțile care ar fi trebuit să păstreze fie și o minimă legătură se deschide prănastă. Dacă sciziunea, ca fenomen parțial, este, în principiu, și inteligibilă și acceptabilă (nu rareori pozitivă în efectele sale pe termen lung), prăpastia trebuie privită ca o adevărată demență socială. Soții despărțiti înlocuiesc iubirea prin ură, generațiile separate înlocuiesc sprijinul reciproc, fie și distant, prin neînțelegeri, partidele se descalifică prin intoleranță, clasele sociale își deteriorează reciproc bazele existente, fracțiunile proliferază ca noi și ireconciliabile partide. Atunci cînd o națiune se vede total divizată, înapță — prin orresiunea la care este supusă — de a-si reasocia forțele, de a-si resintetiza structurile există, nu totdeauna însă, posibilitatea recursului la teroarea de soc a revoluției. Nu orice prănastă în ființa unei națiuni poate fi acoperită prin revoluție; dar adesea chiar aceasta este o revoluție — voința unei națiuni străpunge golul care s-a săpat în propria-i structură, în propriu-i spirit.

Cum se formează un gol în suflet, în ființă? Este foarte ușor de răspuns: prin îndelunga neglijare a unui adevăr. Un prieten, diplomat american, mi-a dat cîndva — citînd nu mai știu pe cine — această definiție a revoluției: „răzbu-narea unui adevăr neglijat”. Răzbu-narea, însă, a adevărului neglijat aceasta are a merge pînă la capăt — ea nu este pozitivă decît atunci cînd reinstaurează pe deplin adevărul.

Diferența dintre marile națiuni și micile națiuni (atenție: națiunile olandeză sau suedeză, ca exemple pregnante, dar exemple, sînt, evident, mari națiuni) constă în aceasta: marile națiuni și-au resintetizat ființa, în timp ce micile națiuni nu au reușit încă să o facă. Primele au de făcut față doar sciziunilor, ultimele sînt segmentate încă de prăpăstii. Desigur, destinul geopolitic influențează în mare măsură coeziunea popoarelor, dar nu poate fi neglijat faptul că un popor aproape integral expulzat din patria sa în cîteva rinduri își menține și de trei mij cinci sute de ani o admirabilă coerență, în timp ce popoare ale Asiei, extrem de numeroase, ca un teritoriu național chiar dacă periclitat uneori, totuși îndelung conservat și asigurat, se văd astăzi grav divizate ca suflet și orientări politico-istorice. Ceea ce crează marile falii, care alterează unitatea — în sens superior — a națiunilor sînt, desigur, ideologiile parțializatoare; și este extrem de greu chiar dacă nu imposibil pentru o ideologie să nu unilateralizeze adevărul, să nu parțializeze gândirea. Unilateralității conceptuale îi corespunde, în practică, în cazul celor ce adoptă ideologii schematizante și fruste, o unilateralitate de metodă; în realitate, un amoralism procedural. Desigur atunci cînd vede lucrurile dintr-un singur punct de vedere — invaziabil de fapt, punctul care te avantajează pe tine — nu ai cum avea acordul, asupra ideilor tale, din partea celorlalți. Imposibilității de a-ți vedea ideile acceptate, și incapacității tale de a te detașa din trama lor dogmatică, le succede, firesc, dorința de a le vedea impuse cu orice preț. Realitatea este supusă dogmei, mijloacele sînt supusă scopului. Adevărul nu are ce căuta în aceste determinări, ori singurul liant al spiritului națiunilor îl constituie adevărul.

Sursa ideologiilor parțializatoare este dificultatea unei autentice fuziuni spirituale a trecutului și prezentului. Cele trei mari focare din care a iradiat eliberarea spirituală a Occidentului au fost constituite de Reforma de origine germanică, de experimentalismul englez și de raționalismul francez. Singura deplină și elevată, inovare și schimbare a mentalității umane, pe calea libertății, a constituit-o cartezianismul, dezvoltat în sfera gândirii sociale și umaniste de Jean-Jacques Rousseau. Reforma a rodit însă inițial mai ales pe solul imperialei Germanii, raționalismul afirmat în cadrul ofertei de una dintre cele mai profunde monarhice — pe atunci — țări ale Europei. Experimentalismul, englez fiind, aparținea unui popor a cărui principală tendință — de la țaran la rege — a fost structurarea centrată pe individ („Dicu et mon droitt”). Rezultatul a fost că Reforma a devenit drept de redogmatizare a credinței; rezultatul dogmei vechi fiind oricînd posibil dacă o altă dogmă poate fi propusă, dogma urmînd dogmei precum împăratul împăratului. Raționalismul francez, rămî-nînd raționalism, a trădat rousseauismul și a devenit elitism. Experimentalismul englez a devenit, în plan social, democrație politică. Dubla influență eliberatoare, franceză și engleză, a luat în America forma unui realment nou umanism democratic. Cu excepția acestei ultime tendințe, sinteza unui trecut (imperial, sau monarhic fie și în sens iluminist) a condus la ideologii aberante. Tendința redematizantă a generat teoriile și practicile totalitariste. Elitismul a accentuat separările de clasă. Ideologii deformante și incapacabile de înțelegere au divizat au torturat și au însingurat această umanitate.

Dogmatismul improvizator (nu este aici, așa cum s-a putut înțelege din cele de mai sus, o contradicție) și elitismul au fost nucleele ideologiilor cele mai influente ale lumii germanice și ruse. Neglijarea adevărului egalității funciare a oamenilor, a necesității contractului social, al dreptului fiecăruia la realizarea în cadrul unui specific național a condus la revoluția comunistă, ea și la mișcările politice care au culminat în instaurarea regimurilor totalitare în Italia, Germania și în alte țări mai mici ale Europei. Elitismul a condus la formarea unor importante falii în societatea franceză a începutului de secol. Disocierea multor întec-

lectuali de efortul de război al Franței în două războaie a fost cauza eșecului acestei mari țări în 1940. Totuși tendința etilistă franceză s-a resorbit treptat la interacțiunea spiritului raționalist latin cu acela empiric anglo-saxon. Gîndirea umanistă franceză este astăzi una perfect modernă, comparabilă cu totul ca democra-tismul celei americane, britanice sau scandinave. Experimentalismul englez a dat o notă mai pronunțat pragmatică politicii Marii Britanii, cu deosebire acțiunii externe. Tendințele umaniste engleze au fost însă întărite la contactul cu aceea proprii Americii.

Comunismul, fascismul și național-socialismul, evident, nu au astupat prăpăstiile din ființa națiunilor asupra căreia și-au exercitat dominația ci, dimpotrivă, le-au agravat, dar mișcările comuniste sau de extremă dreaptă au fost posibile numai pentru că scindarea spirituală și politică devenise practic totală și fusese neglijată pe termen lung. Așa cum afirmă și Francis Fukuyama, acolo unde prin incoerența de atitudine politică a unei națiuni este slăbit statul este favorizat revirimentul fascist, iar acolo unde, din aceleași motive, apar conflicte între muncă și capital, este favorizat comunismul. Se ajunge astfel la un adevăr esențial și de o enormă importanță practică: acolo unde o prăpăstie, din sinul unei națiuni, nu este progresiv acoperită (cazul principalelor civilizații democratice occidentale), unde nu este soluționată de o revoluție (precum mișcarea gaullistă din Franța, în 1957—1958, sau Revoluția europeană din 1989), căci nu orice divizare poate fi eliminată prin revoluție, atunci în interiorul ei își fac loc și cresc extremismele. O națiune scindată este o națiune aflată, cu resurse de rezistență diminuate, în fața unui mare pericol extremist, în egală măsură comunist și fascist. Dacă însă „revoluția este răzbu-narea unui adevăr neglijat”, atunci trebuie să admitem fără neechivoc și o nouă definiție a extremismelor: ele sînt utilizarea, fie perversă, fie defectuoasă (implicînd negarea unei realități mai largi sau diferite a unui adevăr neglijat). Adevăratele revoluții se află față de extremismele — fie ele de dreapta sau de stînga — precum o adevărată cură a unei boli în raport cu tratamentele unor șarlatani. Oricum însă, în ambele cazuri trebuie acceptat cu deplin curaj că boala există.

România modernă a fost și rămîne o țară scindată. Sistemul feudal, cit a fost el feudal în Țările Române, a unificat poporul, în jurul unui principiu ierarhic, Eliberarea țărănimii a semănat cu războiul lui Abraham Lincoln și cu actuala renunțare la apartheid în Africa de Sud: a schimbat o legislație dar nu și o mentalitate. Adevărata schimbare, profundă, integrală a gîndului lumii românești pentru propria ei clasă țărănească a început în decembrie 1989 și este acum, deja, aproape desăvîrșită. Elitismul precomunist și apoi grosolană comunistă s-au în-tîlnit în tendința unei părți, limitată număr dar importantă politic a românilor de a-si aroga superioritate în fața celor care asigurau egal existența materială a poporului și o mare parte din faptul conservării tradițiilor. Această aroganță a împins țărani la răscoală din 1907. Disprețul față de ființa umană individuală, ivită, în România, în mare număr din această clasă de țărani, a făcut să dăm victime atît în lupte purtate dincolo de Nistru, cit și pe propriul pămînt, în vastul act criminal al colectivizării forțate. Acum, sper, fiecare se simte român abia intrucit simte că încorporează în el ceva din legătura materială a românismului spiritual cu pămîntul românesc. Acesta a fost adevărul nostru neglijat timp de peste un secol și pe care, în sfîrșit, l-am în-țeles.

Curînd după Revoluție am început însă a neglija un alt adevăr: acela că demnitatea noastră națională, demnitatea românească este indivizibilă, precum orice demnitate. S-a uitat, în plus, că demnitatea ființei umane este inseparabilă de aceea a națiunii căreia aparține această ființă. Ideea națională este cosubstanțială persoanei omenești. Istoric însă ideea națională este favorizată într-o anumită fază a evoluției monarhilor (în faza pre-imperială a acestora, atunci cînd suveranul își întărește autoritatea prin delimitarea cadrului național în interiorul căruia domnește) și în democrații, căci nemaiavînd a te teme de vecinul tău ai toate motivele să te asociezi și chiar să te înfrățești cu el. Conspirativitatea benefică de naturalul cosmopolitism prezent în om și, oricum, de comunicarea supranatională. A existat conspirativitatea comunismului bazată pe așa-zisul ei internaționalism. A existat conspirativitatea disidenței anticomuniste, imposibilă fără

simțămîntul esențial al comunității general-umane, care penetrează frontierele și orice fel de bariere. Această comunitate umană este iradierea sentimentului de fraternitate care se naște în spațiul fiecărei națiuni. Ideea națională nu este contrazisă de ideea de umanism universal, căci ființa omenească este elaborare de sfere concenrice, în care un cit mai solid interior susține o mai vastă structură exterioară.

Scindarea românească de astăzi, nu cu totul, poate, o prăpastie dar nici o simplă fisură, are ca principală componentă această disociere mergînd aberant dinspre trecut către viitor între cei al căror destin este doar deducerea părții pentru individ din marele destin social și național al României și cei a căror demnitate și destin veneau dintr-o proiecție a individualului și naționalului dincolo de frontiere. Evident, autoritatea constituită are de a face cu ambele destine (primînd frecvent acuzații din ambele direcții): intelectualitatea recunoscută — mai ales cu al doilea. Disidența, în ultimii ani ai comunismului, trebuia să capete o dimensiune internațională pentru a putea să spere, într-un timp indefinit pe atunci, la o viitoare evoluție democratică a națiunii. Comunismul apela la lozinci naționaliste pentru a limita sfera de acțiune a disidenței. Poporul privea în afară, dar știa că elementele concrete ale vieții sale se decid în interior. Toate aceste tensiuni se cer acum soluționate. O națiune nu poate dispune de o distribuție pe categorii sociale și nici măcar pe formațiuni politice a demnității naționale. Aceasta este, după cum am subliniat anterior, indivizibilă. Descalificarea opiniei adverse nu este permisă producă, pe scena politică a unei națiuni, un sentiment de grotesc pentru cel care privește din afară. O invectivă publică inapță a deveni imediat o acțiune penală este o rușine alit pentru cel care a lansat-o cit și pentru națiunea care o suportă.

Divizarea atitudinii politice românești mai are o sursă. Publicul larg manifestă o nevoie stringentă de politica de tip curent a statului. Personalitățile publice neimplicate direct în conducerea statului tind să conceapă acțiunea socială și istorică îndeosebi drept o politică de tip constituțional — astfel fiind numită activitatea de legiferare a interrelațiilor esențiale dintre individ și stat. Ambele forme de acțiune politică sînt esențiale și inevitabile, decît că în straturile diferite ale populației ecoul lor nu este identic și egal.

Se mai pot spune multe despre diferitele cauze ale divizării noastre. Decisiv este însă, pentru noi toți, că într-o societate fundamental democratizată, primejdia prăpăstiei interioare o formează extremismele ce se adăpostesc și proliferază în ea. Ideile forță ale celor două extremismele ce se interesează în spațiul românesc sînt demnitatea națională și principiul dreptății sociale. La acestea se adaugă apoi, în atitudinea extremistă, orice. Acestea sînt și adevărurile neglijate de noi, nu în viziunile noastre ci în discursurile pe care le adresăm unii altora. Demnitatea națională este indivizibilă — privește egal minoritățile etnice, partidele în confruntare reciprocă, credințele diferite. Dreptatea socială este, simultan, subiectul unei legislații democratice și obiectiv final al reformei. Existența extremismelor depinde exclusiv de plusul de opoziție din viața noastră publică în raport cu fireasca despărțire de opinii față de modul în care trebuie condusă țara. O opoziție care nu constă din atitudini (căci inventarul acestora este fatal limitat) va consta din cuvinte excesive. Excesul exprimării, noncontrolul asupra discursului emis este tocmai contrariul demnității. Cercul vicios se închide. Prăpastia între părți se adîncește.

Dacă vom cultiva doar atîta opoziție între noi pe cit nu este nedrept să fie, extremismele se vor evidenția de la sine ca excrescențe aberante ale expresiei publice. Se vor retrage, vrînd-nevrînd în neființă. Mulți dintre promotorii lor își vor redescoperi firescul, tolerantul, blîndul patriotism care nu are cum să nu se afle în profunzimea oricărui suflet omeneesc. Cine să joace însă rolul lui Alexandru gramaticul în fața actualei vîrșă devastatoare? Poate, că totuși, fiecare intelectual ascunde în el un posibil Alexandru, ascemenea celui iubit de Marcus Aurelius.

Caius Dragomir

Luceafărul

11

Pseudomorfoză

Mulți observatori ai fenomenului comunist proveniți dintre cei ce nu l-au experimentat pe propria piele sînt surprinși să constate „normalitatea” existenței cotidiene, dar și a vieții sociale, culturale, în cadrul unui regim despre care ei nu au decît informații defavorabile. Incapacitatea omului de a-și imagina răul în cadrul unei experiențe încă nemaiîncercate, a totalitarismului, pornește și de la tendința de a-l defini prin termeni de opoziție și contrast. Orice om care a-bordează „civilizația socialistă”, cultura și mai ales doar rezultatele ei e surprins cînd vede că lucrurile „merg bine” (cele care merg) că există multe „realizări”, că așadar dracul nu e atît de negru cum se afirmă, în formule globale, din afară.

E surprinzător pentru toți aceștia că există o literatură, o artă, o cultură într-un sistem social și economic atît de aberant și, dacă ne gîndim la unele succese ale literaturii sovietice din ultimele două-trei decenii, de pildă, trebuie să recunoaștem că ele sunt de-a dreptul învidiabile pentru cei din „Lumea liberă”. Și ele au fost de-a dreptul determinate de sistem, nu au fost doar rezultatul lui...

Cine se va mai întreba de ce și cum au apărut poeziile lui Maiakovski sau Esenin, filmele lui Eisenstein, muzica lui Șostakovič, în sfîrșit atîtea și atîtea opere literare profund reacționare, de la trilogia Calvarul de Alexei Tolstoi la romanul Pe Donul liniștit, iscălit doar prin fraudă de Mihail Șolohov? Operele acestea apărute în universul concentraționar cel mai teribil cunoscut vreodată de omenire și în sistemul ideologic cel mai tiranic și obtuz, par a însemna triumful spiritului estetic (formulat în expresia lui cea mai cinică în mediile „decadente” ale Europei la sfîrșitul veacului trecut) după care toată realitatea, frumoasă sau urîță, suferințele și bucuriile cele mai mari, tragediile și triumfurile n-au nici o valoare decît atunci cînd se justifică într-o operă de artă. Așadar, zecile de milioane de victime ale regimului comunist din Rusia, ale războiului civil și ale celui de al doilea război mondial, nu contează sub aspect uman din moment ce au inspirat, au alimentat în final cîteva capodopere artistice, pe care cititorul din „capitalism” le poate citi cu deliciu, trăind în pace, în libertate, în fericire, uneori (cazul Suediei) la doi pași de nenorocirile care le-au produs.

„Inexplicabilul” (pe cale logică) a apariției acestor „realizări” directe sau indirecte ale regimului comunist ține de libertatea însăși și a oricărui act artistic. Așa putem inventaria și cărțile literare bune apărute în ultimele cinci decenii în scrisul românesc, adică să le considerăm într-un etern prezent și fără să ne sîncîșim de justificări, din moment ce ele există, dar și fără să ne gîndim la ceea ce s-ar fi pierdut în același răstimp. Dar atunci nu mai facem în nici un caz istorie.

O discriminare e însă absolut necesară :

dacă literatura rusă de după 1917 se prezintă din multe puncte de vedere în continuarea celei anterioare, o tradiție mult mai puternică impunînd un stil, o problematică, o anume orientare spirituală, fără dezacorduri grave, în cazul nostru, marxismul a fost totdeauna o direcție secundară, cu totul insignifiantă, imposibil de corelat cu adevăratele direcții de dezvoltare ale literaturii și culturii românești în 1948. Presiunea politicului a fost mult mai brutală și mai extrinsecă; ea venea nu numai de la exacerbaria artificială a unor forțe lăuntrice spațiului național, ci mai ales din afara acestuia, într-un regim de ocupație militară care avea ca scop să paralizese și să neutralizeze și să distrugă în final orice expresie a viului, eventual s-o deturneze în folos propriu. A fost un fenomen nou în istoria culturii românești, deoarece în trecut presiunea politicului și a ideologului, venind de la cite un adversar o-presiv (eventual ocupant) al țării noastre îngăduia totuși o viață liberă, o opțiune culturală și spirituală destul de largă.

În trecut, adversarii culturii române moderne edificate în cadrul statului liberal și în strînsă legătură sau chiar dependență de ideologia predominantă în Europa occidentală, au acuzat starea de fapt de artificialitate, de mutilare a sufletului național, rezultat al unor importuri străine. S-au blamat însă cel mult „injurările străine”, adaptările strimbe modelul nepotrivit, rezultatele calpe. Abia în anii '30, grație viziunii excesive a unor ideologi în frunte cu Nae Ionescu s-a blamat și s-a condamnat totul în bloc, pe motivul unor incompatibilități de structură. Nae Ionescu a vorbit primul (după știința noastră) despre „pseudomorfoză” ca să caracterizeze cultura română modernă. E vorba de adaptarea acestui termen din Spengler (fără această precizare, pe care o facem doar noi). Ea se găsește expusă în *Der Untergang des Abendlandes*, t. II, cap. III, 1, *Historische Pseudomorphosen*, și e o transpoziție în spațiul culturilor a unui fenomen geologic destul de frecvent. Anume, se înțelege că într-un conglomerat de roci să se infiltreze apa, care are o acțiune exclusiv asupra celor solubile. Le dizolvă, lăsînd în locul lor goluri pe care poate să vină mai apoi să le umple alt aflux de ape, avînd în suspensie substanțe chimice care pot cristaliza, săruri de obicei. Fenomenul chiar se întîmplă, dar cristalele, conținute de spațiul îngust pe care-l au la dispoziție, nu pot crește în felul în care ar face-o în libertate; își păstrează structura, dar iau aspecte neobișnuite, chircoate, am zice.

Cultura română modernă, ar fi, după Nae Ionescu (*Curs de istoria metafizicii*, 1930—1931, p. 38—39) o pseudomorfoză, o creație artificială, o formulă nedezvoltată cum trebuie datorită presiunilor exterioare tiranice, o eroare rezultată nu doar din altoirea unei ideologii străine pe un suflet oriental, neadaptat, nereceptiv, ci dintr-un atentat la adresa acestuia, a spi-

Toamnă. Tot ce vezi
a fost demult văzut
de galbene foi...

GLOSSE

Să vrei să faci ceva care n-a mai fost făcut niciodată. Să inventezi o nouă culoare pură în spectru. Să adaugi ochiului o putere de pătrundere insolită. Să trăiești în noima altor existențe. Să mori din alte rațiuni decît cele cunoscute pînă acum. Să te estompezi ca lumina pe suprafața infinitului. Și dispari ca picătura de rouă în apa lacului, fără să te-ntrebi cine a răsturnat frunza de nufăr. Să nu ai nici gîndire, nici simțire, nici viață — pentru a rămîne etern și multiplu ca o predispoziție.

Nu vreau în seara asta să privesc culoarea unor realități ce vor să vină. Nu țin să prevestesc nici să continui calvarul banal impersonale. Minutul ceasului nu-mi pare mai rodnic decît fila de hirtie prinsă-ntr-un ghețar. Pot scrie așa fără răspundere și limitare într-un calm compact ca al mașinilor salvării unde viața nu înseamnă mai mult decît lipsa benzinei iar peisajul natural e înlocuit cu răceala unor bare de nikel ce susțin

punga transparentă din care picură li-coarea artificială.

O vază cu trei flori și umbra lor pe perete. Umbra vasei desfăcîndu-se și ea ca o floare, poate printr-un mimetism al luminii, printr-un cameleonism al spațiului în care ne trăim toată viața fără să fim conștienți de capcanele recunoașterii, de minciunile identității sfărîmat pe parcursul unei singure respirații.

Veji fi atras de suprafața unei mese pe care cade seara o molie — moartă sau vie, nu știi căci nu mișcă ore întregi cit o urmărești. Parcă simți o durere sub unghii și pricini nenumărate te-nconjoară și nu te lasă să dormi, și molia asta care nu mișcă parcă răzbunîndu-se pe dispersia ta. Fabulă pentru paralizic ce ține tu-tungeria din piață și-ți întinde cu două degete pachetul de țigări iar cu celelalte trei îți dă restul.

Atunci seara polița de sticlă a lavoa-rului cum s-a spart, stropită de-o singură picătură de apă țîșnind de sus în jos printr-o neglijență a degetului ce-a astupat (incomplet!) preț de-o secundă, gura robinetului.

Constantin Abăluță

ritualității sale de alt tip, care a fost astfel împiedicată să se dezvolte liber, — totul avînd ca rezultat un hibrid.

Desigur, că, oricît de ispititoare, teoria e vulnerabilă, mai ales în aplicațiile ei locale. O cultură e totdeauna ce e, adică o rezultantă, și e de judecat ca a-tare; nu putem niciodată să facem decît ipoteze despre ceea ce ar fi putut să fie, ca să-i osindim formula prezentă. Apoi „modernizarea” României n-a venit din afară ca o acțiune impusă cu forța, ci a rezultat dintr-o necesitate istorică, deoarece vechea societate tradițională se dovedise complet epuizată la începutul secolului al XIX-lea, incapabilă de a se dezvolta „organic”. Ea nu a fost abolită prin decrete și acte de forță, ci a fost lăsată să sfîrșească de moarte naturală. Haina nemțească, adusă de bonjuřiști de la Paris sau de la Viena, n-a fost o că-masă de forță trasă cu de-a sila pe trupul viguros al unui atlet, care a fost astfel paralizat în mișcările lui normale, ci a fost un vestiment mult prea larg, pe care l-a îmbrăcat de bună voie un adolescent pipiriu. Că rezultatele au fost uneori și comice, sau oricum incongrue, e cu totul altceva și s-a observat, lucrul acesta chiar de atunci. Modelul occidental urma să fie ajustat și folosit după necesitățile autohtone, dar fusese acceptat ușor, de bunăvoie, ba chiar cu oarecare aviditate naivă, pentru că era singurul posibil. (Ca să nu mai vorbim că acest fenomen n-a reprezentat o ruptură totală cu trecutul; au fost păstrate multe și esențiale elemente de tradiție, s-a recunoscut o tradiție, ba chiar s-a inventat una, încă din perioada romantică).

Problema adoptării modelului occidental de către poporul român rămîne însă una demnă de a fi luată în seamă, pentru că e plină de dificultăți; prin nume,

prin limbă, prin anumite dispoziții spirituale, el este negreșit o ramură estică a unui trunchi occidental; prin religie, istorie, unele elemente lexicale, rasiale, culturale, el aparține Estului Europei. Vechii politologi îl considerau oarecum exilat, între „barbari” sau ca o santinelă la marginea lumii civilizate, accentuîndu-i deosebirile față de cele din jur. (Punct final al Școlii latiniste, E. Lovinescu a considerat că Unirea cea mare e o restaurare istorică, politică și culturală a poporului român în adevărata lui formulă de existență, aceea a Daciei traiane a Daciei ideale, în cadrul acestei viziuni, se putea vedea în toată cultura veche românească, bizantină, slavonă, orientală, o pseudomorfoză, o creație realizată prin constrîngere străină, de care noi doar în acel moment istoric providențial ne eliberăm.)

Evenimentele de după 1948 au creat abia ele situația în care putem vorbi de o pseudomorfoză. A fost în realitatea istorică un eveniment fără precedent, în care s-au produs distorsiuni grave în cultura românească. Reacția, dar și posibilitățile de adaptare, lupta pe diverse planuri (în care cele mai ascunse n-au fost și cele mai puțin importante) împotriva împrejurărilor nefaste au pus în lumină forțe nebănuite, din care au rezultat aceste „realizări” pozitive, pe care le putem reține în bilanțul epocii. Numai că istoria trebuie să procedeze altfel, dîndu-le drept ceea ce au fost; oricum, niște anomalii determinate de o situație anormală, chiar și atunci cînd observatorul din ce în ce mai depărtat de respectivul moment istoric ele nu i se mai par astfel.

Alexandru George

Ștefan care ja

Crede mie, Tomaida

Cititorule,
crede mie, Tomaida,
care m-am retras aici
încărcată de ani :

Ce este, oare, casa fără femeia
care a cîntat în ea
și a împodobit-o
dacă nu o mare otrăvită
din care pestii au fugit înapoi în riuri ?

Ce este, oare, femeia fără dragostea
atotvindecătoare a bărbatului
dacă nu un ogor secetos
jînduînd după despletirea ploii ?

Ce este oare, dragostea fără virtute
dacă nu un cămin cu acoperișul spart
prin care-n nopțile de toamnă
ți se prelinge ploaia în suflet ?

Dezleagă-ți ochii
și tine bine minte
cele ce ți-am mărturisit
căci m-am retras aici încărcată de ani !

Andrei, un biet pescar

Intru pomenire.

Andrei, cel care-ai imi număr anii,
fiind în viață doar un biet pescar
aceasta numai îți pot mărturisii :

Prea tînr încă, într-o vară,
corabia urcam pe val cînd
lesit din apă, rosul ochi al zilei
aprînse limbi de foc pe mare
și-mi arse mutul suflet...

Cu plase largi și albe în zădar
cercat-am după-aceea să-l adun
cenusa din adîncuri :
năvodul nu-mi aduse decît scoici...

În zi de toamnă însă
— oh, plină de noroc și fastă zi ! —
doar eu văzut-am cali suri ai mării
gonind cu coama-n vînt. Prea răsplătit,
am ris atunci cu cerul împreună...

Nedrept și cîrțitor aș fi, de aceea,
de n-as slăvi miracolul marin !

Filozofule mă chemau

Nestiutorule,
de vrei să afli cine-am fost
și pe unde mi-am purtat umbra,
îngăduie acestor semne să-ți vorbească :

Pe mine, Filozofule mă chemau
și la-nceput-am locuit
retras într-un vis cu ziduri groase
la margine de suflet.

Într-o noapte, totuși,
nu știu din ce cauză,

cîinele, caprele, calul și toate din curte
s-au supărat și-au plecat,
lăsîndu-mi astfel cerul fără flori.

M-am mutat așadar
și-am stat apoi în odaia Speranței.

Carapace de broască testoașă
am dus de-atunci în spinare. Măcar
că nesfîrșită mi-a fost așteptarea,
iedera tristetii nu m-a-ncolăcit însă
pînă m-am îngropat aici.

Pășește, dar, cu gînd despovărat !

Grigore tomitanul

Spre pomenire.

Speră omul,
depănîndu-si ghemul vietii,
să nu plece de tot dincolo
și cearcă să-si mute singele în vinele altora.

Căci n-am făcut așa și eu,
Grigore tomitanul,
care mi-am plătit trecerea prin lume
ostenind la eliberarea cîntecelor din lucruri.

Tinînd parte nopților, în singurătate,
eu am domolit cuvintele cele vesnice călătoare
și ducînd la ureche scoica mării
am deslusit duhul apei.

Cu dragoste am urzit deci oamenilor
saluri mari și moi de zăpadă
cu care să-si încălzească trupul
și mai cu seamă sufletul,
fără să apuc să-mi împletesc și mie unul.

La ieșirea din viață
am tras ușa liniștii după mine...

Tenacitatea ca stil

Despre pictura lui Horea Cucerzan nu se poate vorbi în termenii obișnuiți ai cuvintului. Pentru că artistul ne atrage în teritoriile mai complicate și mai puțin frecventate ale unei picturi „de frontieră”, în care se regăsesc tehnici și maniere de interpretare a pretextului plastic proprii altor genuri. Ca să nu mai vorbim de tentațiile inovatoare ale artistului, ce abordează, deopotrivă, atât elementele de suport, cât și pe acelea care incorporează plastic un ansamblu de materiale și sugestii spațiale, cromatice, figurative..

Horea Cucerzan vine în pictură cu o zestre culturală și stilistică impresionantă, care îl obligă pe privitor la un anume tip de meditație estetică, deloc comodă, deloc superficială. Și, cu toate acestea, pictura lui Cucerzan își vădește accesibilitatea tocmai prin concentrația de insolit pe care o conține. Ne referim, cum este lesne de înțeles, la evoluțiile sale din ultimii ani, când pictorul pare să se îndrepte către un răspuns definitiv față de toate întrebările pe care școala, experiența proprie și a altora din alte timpuri sau generații i le-au putut pune de-a lungul unei întregi cariere. Horea Cucerzan nu mai este la vârsta descoperirii propriei voci, dar, paradoxal, nu renunță la a-și apropia tehnici și concepte estetice provenind din cele mai recente laboratoare de creație contemporană. Nu-i mai puțin adevărat că personalitatea lui artistică este definită mai cu seamă de această versatilitate stilistică înțeleasă și practică, în cazul său, nu ca un artificiu exotic sau excentric, ci în virtutea unei deschideri și a unei proșpetimi a inteli-

genței creatoare ce-l scoate din contingent, conferindu-i o aură de perpetuă tinerețe.

În ce constă valoarea demersului artistic întreprins astăzi de pictor la ea de a noua expoziție personală organizată de galeriile românești? În primul rând, prin masivitatea și prolificitatea **motivelor plastice** abordate. Impresia generală poate coplesi, cu toate că nu întotdeauna un asemenea contact dens „operă-privitor” validează calitativ strădania unui artist. Horea Cucerzan ne propune în expoziția de la „Simeza” un astfel de efort perceptiv prin supralicitarea modulelor stilistice pe care le experimentează în prezent. Sint de reținut o multime de lucrări merituoase, dar care se cam pierd în noianul de „brouilloane”, ce nu ar fi trebuit să urce pe simeze, decât numai în măsura în care autorul lor dorește să-și dezvăluie secretele „facerii”.

Distingem, totuși, câteva filoane stilistice solid articulate, ce ilustrează maturitatea și temeinicia actului creator pe care îl întreprinde pictorul. Experiența sa în materie de frescă și artă monumentală, intens exersată în ultimii ani, mai ales pe alte meridiane și în medii artistice de mare prestigiu, l-a ajutat să ne ofere astăzi aceste **răspunsuri plastice la problemele plastice** pe care și le-a pus. Pictorul a găsit în multe lucrări elementele expresive cele mai potrivite și mai puternice pentru a ne introduce în atmosfera unei creații, în care se reunesc ecourile artei medievale, renaștentiste ori bizantine, dar și tendințele moderniste afirmate în cuprinsul acestui secol, tendințe bazate pe austeritatea severă aproape a mijloacelor de expresie. „Madonele” sale, ca să ne exprimăm

generic astfel, au o mare forță emoțională și pledează, în bună parte și în versiunile cele mai încheiate, pentru îmbogățirea permanentă a viziunii plastice și a limbajului pictural, într-un timp al expansiunilor totale în macro-și micro-univers. Fișile de sac din suprafața pictată (deși termenul nu-i cel mai exact în cazul de față, datorită tehnicilor mixte folosite) rămase libere, fără nici un tratament sau altă intervenție din partea artistului, creează sugestia, foarte energic marcată plastic, a unui „vestigiu” pictural. Pictorul acționează în restul suprafeței în limitele unui desen rafinat conceput, mimind spontaneitatea și impulsul aleatoriu, dar care inspiră privitorului un spațiu și un timp al **simbolurilor hieratice, o mistică a imaginii reflectând o realitate a mitologiilor interloare**. Accente cromatice de intensă vibrație irump, când și când, din masa neutră a culorilor de pământ și a ipsosurilor patinate cu tempera, gusașă, cu alți agenți cromatice de diferite extracții, peste încărcături și structuri ce sparg planeitatea și ritmurile comune ale picturii de șevalet, în termenii ei tradiționali.

În sala din mijloc, numită de noi din necesități metodologice, „bizantino-renascentistă”, sînt grupate creațiile cele mai prețioase ale artistului, dar și mai coerent concepute în termenii unei sintaxe plastice de înaltă

factură expresivă și mare rafinament stilistic. Artistul recurge la solide și clare aluzii culturale în susținerea propriei viziuni plastice, deși modalitățile întrebuițate nu-s nici prea îndrăznețe, nici prea ortodoxe. Dar se simte ardența spirituală care le-a nutrit și frenezia stilistică sub care a lucrat pictorul. Cucerzan pune în operă toate mijloacele, este foarte atent la forma și calitatea, la **particularitățile suportului**, pe care le amplifică prin intervenția sa picturală, dînd un sens plastic de sine stătător oricărui detaliu. Pictorul invadează rama sau ancadramentul într-o tensiune a deconvenționalizării picturii, deși păstrează intactă statura iconică. Și gestul său devine credibil prin curățenia, ca de ritual creștin, cu care își învâluie arhitecturile plastice. În aceste serii remarcabile Horea Cucerzan dă întreaga măsură a măiestriei sale, în acest ceas al devenirii sale artistice. Desenele din expoziție nu sînt în demonstrația ce și-a propus-o artistul față de potențialii săi privitori, decât soclul pe care stă în echilibru deplin creația sa picturală, în ansamblul ei. O artă ce pare a cumpăni în conștiința contemporanilor între trecut și viitor, între statornicie și cutezanță, între mit și realitate, între viață și moarte.

Corneliu Antim

debut regizoral

Rigoare în disperare

Aceste cuvinte ale lui Genet, definind geniul, se pot aplica lui Bernard-Marie Koltès, scriitorul care dispărea acum doi ani, la numai 41 de ani, după o rătăcire fără speranță prin „cartierele iernii”...

În 1984, piesa sa **Combat de nègre et de chiens** primea premiul Ibsen; un an mai târziu apărea **Quai Ouest** care, în versiune românească („Pe cheiul de vest”), a cunoscut recent o montare

extraordinară datorată lui **Felix Alexa**. Un debut — ni s-a precizat de la început, și lucrul acesta putea antrena o anume indulgență vizavi de „primii pași” ai unui viitor regizor... N-a fost nimic de felul acesta! Spectacolul lui Felix Alexa (cei care l-au văzut — pușini, din păcate! — pot să confirme) a răsturnat toate prejudecățile, toate clișeele (chiar și acela, edulcorat-banal, cu care Cătălina Buzoianu și-a prezentat studentul), a demonstrat înainte de

toate, nu atât respectabilul truism al versului cornelian potrivit căruia valoarea..., etc. cât **coincidența profundă** a două sensibilități contemporane: în spațiul neliniștit din **preajma** aceluiași hangar, unde se petrece acțiunea piesei („într-o noapte mai neagră decât o noapte obișnuită”, spune Koltès), întrebărilor unui tânăr regizor i-au răspuns cuvintele poetului-dramaturg. Direct, fără emfază, cum și întrebările vor fi fost (rigoarea obligă!); în acel text, cu acele cuvinte (precizia gustului nu trebuie să surprindă) Felix Alexa a văzut un spectacol de o forță niciodată trucidată, de o sinceritate nici o clipă amăgitoare — a văzut conturul incandescent (chiar dacă „mai negru” ca oricînd) al acestei vilvătăi de revoltă. Fără compromisuri. Spațiu necesarmente marginal (al tranzitoriului, al intervalității), locul în care se petrece explozia aceasta este, evident, unul care, deși purifică, nu își propune să „rezolve nimic”: căci, mai spune Koltès, „cine urmează pe cine? cine conduce pe cine?” Felix Alexa reușește tocmai acest lucru infinit de complicat — acela de a **reprezenta interstițiile** unei situații: în acest fel, cu o inteligență ce, iarăși, nu poate să ne

mire, el evită exact riscul „decupării” unei intensități sentimentale care nu există — în lumea lui Koltès (a codurilor ce se stabilesc în vederea tranzacțiilor) ea lipsește cu desăvîrșire... („Un lucru văzut de departe, deplasat, devine cîteodată... mai descifrabil”). Felix Alexa ridică limbajul koltesian la acea intensitate care-i este proprie — și care vine din muzică, mai degrabă, din acele solo-uri sfîșietoare de saxofon sau de Billie Holiday; plastic vorbind, referința inevitabilă sînt filmele lui Elia Kazan („La est de Eden”, „Pe chei”) pe care le citează Koltès însuși ca ocupînd un loc aparte în imagină-rul său.

Toată această muncă, ce ar părea imensă, de decelare, selectare, filtrare a influențelor, de montare a universului koltesian, și pe care Felix Alexa a făcut-o fără efort aparent are, tocmai de aceea, o explicație cuprinsă într-un cuvînt polisemic: **grația!** Punînd în scenă „Pe cheiul de vest”, Felix Alexa a dovedit că o are, și nu putem decît să-i dorim o necontenită stare de grație în tevatura teatrului românesc...

Alex. Leo Șerban

tele-imaginea

Viața parlamentară

La început a fost Cepeuneul care ne ținea pînă aproape în zori cu ochii lipiți de ecran și cu încrederea în democrație din ce în ce mai zdruncinată. Înfașurările reprezentanților de partide în dezbateri **hotărîtoare** pentru viitorul ce a decis prezentul nostru cel de toate zilele erau de multe ori groșești și de cele mai multe ori comice. Bătaia în pahar cu pixul a unui personaj ilustru astăzi a fost premonito-

rie, de fapt era primul gest politic chibzuit. Atrăgea atenția asupra siguranței de sine, a calmității și mai ales asupra seriozității domniei sale în contrast cu o sală ce se distra de mama focului nu numai cu soarta ei ci chiar și cu soarta noastră. Rolul de necontestat și de neînlocuit al televiziunii naționale a fost acela de a ne lămuri că singurul om politic din acea menajerie, om de neînlocuit și de neconfundat este persoana care bate din cînd în cînd cu pixul în pahar pentru a aduce la ordine, la normal, o ceată de inși beți de fericire că au ajuns să-și dea cu părerea despre lucruri asupra cărora nu aveau, de cele mai multe ori, nici o părere.

Dar Cepeuneul și-a trăit traiul și locul său a fost luat de Parlament. Într-o timidă, apoi, din ce în ce mai stăpînată pe sine, televiziunea unică și națională a început să judece și chiar să se judece (vezi cazul domnului ofițer Hamza) cu Parlamentul. Cîteva secunde fixate pe chipul unui domn se-

nator sau deputat spun mai mult decît o lună de campanie electorală. Și toți parlamentarii din lume intră în sala de ședințe încă din prima zi a noii legislaturi cu gîndul la prima zi a viitoare campanii electorale.

Dar dacă în Cepeuneu lucrurile erau tolerabile din toate punctele de vedere, după o Revoluție cam tot omul e buimăcit și cu imaginația brambura, în noul Parlament orice flecușet contează. Așa că informațiile ce s-au difuzat despre activitatea parlamentară au devenit foarte repede argumente politice pentru sau împotriva imaginii publice a Puterii. Mai repede sau mai încet, era de prevăzut, s-a ajuns la concluzia că „nu e bine tovarăși” ca tot românul să-și vîre nasul în oala puterii și asta numai pentru că așteaptă filmul cu vinătorul de capete și n-are încotro, asistă și la emisiunea cu pricina.

Și uite așa, „Viața parlamentară” a luat locul lui „Gaudeamus”, emisiunea

care ne dădea pe la unu noaptea ce nu trebuiau să vadă oamenii care la ora aceea se odihneau spre a munci cu spor în zori de zi. Iar cei care nu dormeau la ora unu noaptea înseamnă că tocmai veniseră din Piața Universității, deci nu mai aflau nimic nou, destabilizatorii...

Aștept momentul în care un detașament serios de oameni care fac ordine o să le bage mințile în cap parlamentarilor.

Momentul va fi urmat de reprogramearea emisiunii „Viața parlamentară” la o oră de interes pentru cei care și-au făcut sista, în locul lui „Salut prieteni”. Vom fi din nou neștiutori și deci fericiți.

Eugen Uricaru

ANNA K. BOVARY

S-a redeschis biblioteca engleză de la București, organizată de British Council. S-a redeșteptat — în mine, în noi, în publicul englez ș.a.m.d. — gustul pentru romane sentimentale așa-zicind superioare: **Anna Karenina**, **Doamna Bovary**, **Iubita locotenentului francez ori Husarul de pe acoperiș**. (Opțiunea superior/inferior este, ca orice delimitare literară, total artificială, însă își găsește, cu puțină înțelegere, destulii corespondenți și pentru a doua parte a ei: **Love story**, romanele Colettei sau, în spațiul autohton, Drumeș, Desilla și alte medelensisme. Luați, deci, toate aceste afirmații numai sub beneficiu de inventar. Ba nu! Haideți să găsim un criteriu **ex abrupto**: „superioare” sînt cele în care protagoniștii nu se culcă deloc — **Husarul**., lui Gioino — sau foarte tîrziu, „inferioare” cele în care autorul nu numai că n-are răbdare și îi obligă la prestații sexuale din chiar primele capitole, dar mai face și comentarii stupide pe această temă. Excepțiile, bineînțeles, nu fac decât să garanteze stabilitatea regulei. Serios, n-aveți senzația că, odată cu această „subtilă” disociere, este inaugurat un nou capitol de istorie literară ???).

Cu toate aceste prejudecăți (și cu mîndria de a fi un vechi cititor al literaturii de expresie engleză), am intrat în sălile de la British Council cu fireasca timiditate a balcanicului care dă ochii din nou cu rafturi pline de cărți noi și frumoase, copertate ele-

gant și lucioase, cu hîrtie fină și de o singură nuanță **excipiens** q.s. Toată această orgie editorială nu putea decât să mă predisună, încă o dată, la feburile sentimentale, pe care nu le mai enunț aici, dintr-o decență exacerbată. Mi-a fost atît de greu să aleg o carte dintre miile tentante, încît, pînă la urmă m-am hotărît să optez pentru unul din volumele foarte noi (și, oricum, mult mai puțin numeroase), expuse la standul special chiar de lingă intrare.

Pronosticul meu („roman sentimental... superior”) a fost — din păcate? din fericire? — unul cît se poate de exact. Privirile mi-au căzut pe **Fata de la Lion d'Or** de Sebastian Faulks, publicată de Vintage anul trecut. Ghi-ciți, vă rog, la cine trimiteau, în chip de referințe decisive, extrasele din ziare tipărite pe copertă?... La **Karenina**, la Colette și la Fowles (**The French Lieutenant's Woman**, desigur). Autorul e evasi-debutant (**A Trick of the Light**, celălalt titlu al său) însă din **The Girl at the Lion d'Or** s-au tras deja șapte ediții.

Cărții nu i se pot nega anumite calități — finețea scenelor de cuplu, echilibrul interior și fluența scriiturii —, totuși nu pot împărtăși entuziasmul cronicarului de la **Sunday Telegraph**, care o considera „chiar superioară” amintitei opere a lui John Fowles. Am pus sintagma în ghilimele căci ea aparține recenzentului englez, cu toate că utilizarea unui asemenea vag criteriu în evaluarea unui text literar

rămîne oricum superfluă. (Sau dacă vreți, în spiritul parodie al primei paranteze, **Fata de la Lion d'Or** este într-adevăr o operă superioară, căci personajele fac dragoste abia pe la pagina 140, deși intenția era evidentă și reciprocă din chiar primele pasaje ale romanului.) Interesantă e optura tipologică a lui Sebastian Faulks: actanții sînt o chelneriță dintr-un oraș de provincie (Janvilliers) și un avocat pe jumătate evreu, autoexilat din Parisul lupanarelor de cinismuri și de lene la conacul de țară moștenit de la tatăl său, călător pasionat și excentric, colecționar de vinuri. Anna este o Karenina ce ascunde o dramă de familie (tatăl ei se răsculase la Verdun și îl împușcase pe comandantul de regiment, fapt ce a atras nu doar condamnarea sa la moarte fără judecată, execuția avînd loc între linii, ci și dizgrația definitivă a familiei sale, moartea de „inimă rea” a soției, oprobiul satului și transformarea fetei într-o orfană pe care n-o dorește nimeni în afară de unul din camarazii săi, Louvet, care și el o va abandona la vîrsta pubertății, datorită pulsionilor semi-incestuozitate ale tutorei confruntat cu maturizarea sexuală a pupilei). Charles Hartmann este un Charles Bovary ci o... Emma a anilor '30 ai acestui secol. Parisul nemaispunîndu-i nimic, iar provincia fiind populată cu veltari, escroci și ratați, însăși viața de familie devine pentru el o corvoadă (soția, Christine, nu fusese dorită, căsătoria realizîndu-se în urma unei sarcini imprevizibile, care, culmea, nici măcar nu se va finaliza, în plus ea rămînînd și sterilă). Torturată de sărăcie (singură pe lume la 16 ani, ceea ce impune abandonarea școlii și angajarea pe post de chelneriță) și povara destinului (continua fugă de cunoscuți, oripilați de povestea tatălui ei, ale cărei contururi presa le îngrosase oribil de mult), Anne este o refuțată pentru căreia iubirea unui bărbat de bună condiție — pe care ea îl vede și frumos, și deștept, și tandru — reprezintă un liman nesperat. Păcîsit la culme de

stupiditatea și limi ele celor din jur, la care se adaugă incompatibilitatea psiho-afectivă a soției, Hartmann este, cum am mai zis, un bovaric, care încearcă să se defuleze rezolvînd complicate probleme de dreptul presci (afacerea Salengro, ministrul lui Leon Blum, acuzat de dezertare în timpul războiului și suspectat de pedofilie în vreme de pace, client deci predilect al ziarelor de scandal). Succesul inițial — încetarea campaniei de presă — se transformă, mai apoi, într-un eșec zdrobitor (presiunea psihologică se dovedește, finalmente, insuportabilă și Roger Salengro se sinucide), ceea ce confirmă, pe alt plan, teza inadecvării totale a lui Hartmann în timp și în spațiu. În plus, așa-zii prieteni din orașelul în care se retrăsese nu fac decât să-l birfească și să-l jefuiescă, iar conacul, loc favorit de refugiu, e gata să se prăbușească într-o noapte cumplită. Anne îi apare, în aceste condiții, ca o aventură necesară și, totuși, provizorie (conveniențele, eticheta dar și șusotelile de la colțuri ucide). Motivația opțiunii sale finale devine astfel previzibilă — o va părăsi pe Anne, lăsînd-o pe aceasta debusolată, în voia sortii, care, în paragraful final, o împinge către prostituție, după ce, în prealabil, în prima zi de panică, se dăruise cu indiferență detractorului iubitelui ei.

Una peste alta, ce ne facem, oameni buni, cu bovaricii ăștia, al căror complicat joc de defulări și refulări aduce numai nefericire celor din jur și lor înșiși? (Parafrazîndu-l pe venerabilul Vlahuță, nu de bovarism mă tem, ci de nemărginirea lui...) Săraca Anna K. Bovary (cu „K” de la angloasele Karenine), ai cărei pistrii de pe nas și sîni nu au reușit să-l facă pe și mai bovaricul Charles (Hartmann) să ia hotărîrea capitală! Săracele cititoare britanice, care vor fi plîns de soarta cruntă a unei... franțuzoaice! Săracă inima me, fost-am la British Council cu ie...

Dan-Silviu Boerescu

corespondență pariziană

Sfîrșitul spectacolului

Unul dintre drumurile mele zilnice traversează piața Saint Sulpice, un fel de **rendez-vous** al librărilor pariziene. La Paris, bibliotecile — anevoios și lent aprovizionate, necomputerizate, parazitare de o birocrație cronoagă — nu izbutesc să țină pasul cu vremea. Librăriile, în schimb, fără perche în Europa, măsoară cu promptitudine și precizie pulsul cultural. Iar în vecinătatea răcoroasă a bisericii Saint-Sulpice, se află una dintre cele frumoase, numită **La Procure**. De curînd, au intrat în rafturile ei cîteva cărți simptomatice. Autorii lor? Nume cu rezonanță: John Searle, Gianni Vattimo, George Steiner. Un american, un italian și un elvețian, cu formații, temperamente și interese diferite, se întîlnesc într-o critică **sui generis** a hermeneuticii deconstrucționiste.

În Editura L'Eclat, (seria „Tirages à part”, unde apar de obicei lucrurile „fierbinți”) s-a epuizat la iuțală broșura **Pour réiter les différences**: ultima bătălie din războiul de durată purtat de pontiful american al filosofiei analitice (John Searle) cu filosoful francez Jacques Derrida. Consecvent cu sine, John Searle nu produce argumente noi peste cele știute, privind interpretarea defectuoasă și simplificatoare a lui Husserl, chestiunea litigioasă a temeiurilor transcendente și mai ales exhibiționismul lingvistic deconstrucționist. (Nu intenționez să intru în detaliile polemicii, de lungă durată, pe care am comentat-o cu alte prilejuri în „Revista de istorie și teorie literară” și în cea de-a doua serie a „Caietelor critice”). Plasată însă într-un anumit context, revenirea aceasta, impetuoasă, dă de gîndit, chiar și numai prin „dicția” ei.

În ceea ce-l privește, Gianni Vattimo, unul dintre filosofii cei mai echilibrați ai momentului, este prezent în librării cu traducerea unei cărți de mare audiență **L'Éthique de l'interprétation**, Editions de La Découverte, 1991. Dacă Searle argumenta că, la urma urmei temeiurile transcender e nu sînt absolut necesare, Vattimo d s-coperă, între relativismul incontin-

derridian și autoritarismul metafizic o cale de mijloc pentru hermeneutică. **Adevărul** pe care pariază ea nu va mai reflecta un **dat de fapt**, fără ca prin asta să se transforme în **himeră**. Criteriul interpretării (un criteriu **etic** în viziunea lui Vattimo) este de găsit în **conformitatea adevărului cu orizontul unuia univers cultural particular**, în care au loc experiențe diferite de oricare altele și unde noțiunea de „des-tin” își recapătă în întregime greutatea. Astfel descifrarea sensurilor se **istoricizează**.

În fine, George Steiner, pe care l-am lăsat intenționat la urmă, este cel mai radical dintre toți. Cartea sa ultimă, recent apărută în versiune franceză — **Reelles présences. Les arts du sens**, Gallimard, „Les Essais”, 1991 —, împinge lucrurile mult mai departe decît ar dori probabil, Searle sau Vattimo. Formal, Steiner nu infirmă nici unul dintre postulatele deconstrucționiste, admițînd, că **în termenii logici**, ele sînt inatacabile. Dar, pentru depășirea aporiilor semnalate de ele, ne sugerează să trecem în alt sistem de referință. În mod nu întru totul surprinzător pentru mișcarea contemporană a ideilor, acesta are drept reper... **simțul comun**. Grație lui, în decursul timpului, receptarea marilor opere — Goethe, Dante, Shakespeare, Dostoievski ș.c.l. — a fost întotdeauna — **convergentă** și, dincolo de orice relativism cultural, ierarhia valorilor esențiale s-a constituit după criterii comune. Steiner nu se numără printre cei care se fac că nu văd abisul fără fund în care ne proiectează orice interpretare. Dar prăbușirii libere în hău, cascadoriei hermeneutice fără centură de siguranță a deconstrucției derridiene, el îi oferă o alternativă: alunecarea **controlată**, mizînd pe un **punct de sprijin**. Care anume? Exact acela pe care Derrida și emulii l-au abandonat — adică... transcendentul. Pentru asta, trebuie să ne amintim de unde anume vin critica și comentariul de text: din hermeneutica biblică, pariînd pe transcendent și operînd **ca-și-cum** un **dincolo** al sensului ar exista negreșit. Acest „ca-și-cum” — expresia-cheie a cărții lui Steiner — este temelia solidă pe care autorul cărții proiectează o **etică a interpretării** adecvată nevoilor de certitudine ale sfîrșitului de veac și de mileniu. (Nu e lipsit de interes să amintim că Vattimo își plasează de asemeni cartea

sub o zodie **morală**; sau că una dintre ultimele scrieri ale unui formalist de calibrul greu ca Tzvetan Todorov se cheamă **Les morales de l'histoire...**)

Așa stînd lucrurile, ce oferă în replică Jacques Derrida — aflat în momentul de față, (dacă ar fi să ne luăm după semnele publice ale recunoașterii sale), într-un punct de apogeu al popularității europene ca și transoceanice?

În aceleași librării, lăsînd deoparte exhibiționismul autobiografic la modă, căruia îi plătește un inevitabil tribut (vezi volumul **Jacques Derrida. Les contemporains**, semnat împreună cu Geoffrey Bennington, Seuil, 1991), filosoful francez este prezent cu o lucrare monumentală **Du droit à la philosophie**. Galilée, 1990. Fără să încerc s-o rezum sau s-o comentez în cîteva rînduri, aș zice că busola ei rămîne ideea de „democratizare” a cunoașterii. De la deconstruirea discursului se trece spre torpilarea structurilor instituționale, eventual și a celor politice. Deconstrucția se erijează în atitudine a spiritului și în opțiune intelectuală, de nu chiar în cheie universală și într-un bun comun pentru public. Lucrul acesta merită privit ceva mai îndeaproape.

Îndeaproape va să zică în primul rînd din proximitatea filosofului în-suși. La École des Hautes Études en Sciences Sociales, frecventez o vreme cursul și seminarul lui Jacques Derrida. Un curs de... scatologie numit, pur și simplu, **Philosophie de la merde**. În realitate, cadrul speculativ inventat de maestru este doar o ramă goală în care poate să încapă cam orice. În „Amphi Raspail”, unde, săptămînal, Derrida lansează pietre în apă, așteptînd să se arunce după ele auditoriul — extrem de compozit —, îmi vine automat în minte una dintre metaforele preferate ale criticii deconstrucționiste: „casa cu staffii”, cu încăperile goale, bîntuite de ecoul vocii tuturor vizitatorilor ocazionali.

„Evenimentul” lecției decurge fără nici un fel de protocol, ca să nu spun mai mult. Nu mă pot împiedica să observ cîtă deosebire față de oficiantul grav care este Genette (și pe care te aștepti să-l vezi purtînd coleretă și perucă pudrată). Pe cît de ostentativ **vieux style** este pontiful francez al poeziei, pe atît de emfatic liberal și nonconformist se arată Jacques Derrida. Nu este, de altfel, singura tehnică de **captatio benevolentiae** pusă actualmente în slujba deconstrucționismului. Maestrul circulă frecvent dincolo de ocean și ceea ce se petrece în Franța într-un cadru mai mult sau mai puțin academic are drept decor, în America, conferințe publice, desfășurate cu mult aparat, de nu chiar cu focuri de artificii. De la o vreme începe, a devenit foarte la modă în

S.U.A., să publice o carte pe a cărei copertă (așa numită a IV-a) se află, sub cîteva rînduri elogioase, semnătura lui Jacques Derrida. Titlurile sînt de asemenea revelatoare. Iată, de pildă: Michael Ryan, **Marxism and Deconstruction**. Exact în momentul cînd el începe să apară în Franța, în America se poartă neogauchismul, în special în cercurile intelectuale. O asemenea sintagmă, se confesează cuiva Derrida, în timpul turneului, asigură o fațadă politică mai „serioasă”, firmei, ai cărei proprietari riscă, chirurile să fie taxați de ludici irresponsabili. (sic!) Alt titlu — Gregory Ulmer, **Applied Deconstruction** — fixează foarte bine statutul unei foste tehnici devenite filosofie (sau invers?), pe care să-și trăiască, actualmente, declinul.

Ce vreau să spun cu asta? Că deconstrucționismul, în varianta derridiană, a trecut prin mai multe faze, pe drumul laicizării și chiar al carnavalizării. În perioada ei inițială, ermetică, deconstrucția era un ritual pentru inițiați. Ulterior a căpătat un aer mai curînd doctoral. Ezoterismul a trecut în tehnicism. Importul deconstrucției peste ocean a contribuit mult la asta. Este faza cînd hermeneuticele deconstrucționiste se împămintenesc în critică. Într-unul dintre momentele războiului său cu Derrida — în care, de altfel, ambele părți mobilizează toate resursele de umor și de șarm disponibile —, John Searle observa, pertinent, că deconstrucționismul a trecut din filosofia europeană în critica americană, fără să fi lăsat vreo urmă în filosofia de peste ocean. de cu totul altă orientare atunci, ca și acum de altfel. În special prin școala de la Yale (J. Hillis-Miller, Geoffrey Hartmann, Paul De Mann), hermeneuticele deconstrucționiste se profesionalizează. În fine, în ultimii ani, ele coboară în viață și chiar în piața publică, vizează instituțiile, politica, devin „aplicate”. Mă întreb cît va mai trece pînă cînd să auzim de cursuri de „deconstrucție creatoare” — după cum există, spre exemplu „creative writing”, dar și... „creative knitting” sau „creative nursing”?... Adap-tîndu-se prompt circumstanțelor, Jacques Derrida a trecut din rol în rol — mai întîi pontif, apoi maestru și profesor, în vremea din urmă, tot mai mult regizor și chiar animator. Prelegerile sale capătă un caracter de reprezentatie, devin **living theatre**, pentru toate gusturile, profesiunile sau vîrstele.

Este și acesta un semn că peste spectacolul cu numeroase și fastuoase reprezentări al deconstrucției începe să coboare cortina.

Monica Spiridon

iulie, 1991

HUGO GUTIÉRREZ VEGA

HUGO GUTIÉRREZ VEGA (n. 1936), poet, actor, regizor, profesor universitar, diplomat, prieten al României, este actualul ambasador al Mexicului la Atena.

CINTURILE DESPOTATULUI DE MOREEA, volum de versuri încă inedit în spaniolă, este rodul experienței sale elenice, în speță al contactului cu fascinan-

mul oraș-fantomă Mistra, capitală a Peloponezului bizantin — Despotatul de Moreea —, ce a supraviețuit șapte ani dispariției „Cetății celei unice” : căderii Constantinopolului.

În aceste poeme, Hugo Gutiérrez se lasă copleșit de fascinația timpului nostalgic, recreind un Ev Mediu „enorm și delicat”, scaldat în lumina postmodernă a decadenței, văzute însă, paradoxal, ca una dintre constantele vieții și creșterii.

Cinturile Despotatului de Moreea

Anevoioasă strădania nopții acesteia de a se-nstăpini asupra zilei.

Luptă-ntunericul, iar soarele flutură flamuri viorii. Negura întinde corturi pe cimpie și cetățuia din Mistra se-aruncă în brațele muntelui. Departese ghicește lunca lui Eurotas iar Taigetul își afundă-n umbră chipurile-i de piatră. E ceasul să pășești pe cărări născocite, să te pierzi prin scheletul orașului. Licăre palatul Despotatului și o lumină sovăie-ntre zidurile mănăstirii trezite la viață.

— Se aude zarva senină a morților în prima umbră ce-o aruncă asfințitul ; zarva aceasta ce are puterea senină a celor care nu se mai tem de nimic, a celor care nu mai pot suferi nici o

Orasul bizantin a avut parte și de carne și de risete, de vorbe frumoase și de idei anevoie atinse. Într-insul zac morții : frinci, greci, bizantini, venețieni, romani, muscali de-ai Contelui Orloff... Acum zac împreună iar gilcevele lor sînt mai

decît chiar floarea galbenă care vestește primăvara. Pe uliți se rotesc visurile suspendate, prin vestigii de ferestre ies miinile lor avide. Pe-aici trecură mătășurile Bizanțului, sunară scuturile ce apărau Constantinopolul surpat în vacarmul istoriei. Constantin Paleologul și-a ascuțit aici paloșul curb și a plecat să piară cu ultimele zvircoliri ale Cetății. Istoria i-a scris numele, apoi l-a cernut cu praf,

dar astăzi retrăiește în florile albastre așternute la piciorarele statuiei sale de o copilă cu miin primăvăratece. Nu are lună noaptea bizantină. Mai bine e să rămîi nemișcat și să închizi pașii retrăiți. Sus, pe cornisa palatului Despotului flutură flamura cu pajură bicefală. Zărim și nu zărim toate acestea și-ntre umbre ce cresc răcnește hohotul vieții.

Cînd a sosit vestea impresurării Cetății nepereche îndrăgostiții se aflau la mijlocul îmbrățișării. Ea, cotropită cu totul, auzi strigătele și le șterse închizînd ochii. El, cotropit cu totul, prelungi taina. Seara-i păstră neștiutori de toate, orb dăruiți dăruii-ndoite. Preoți cutreierau pe străzi bătăbîndu-și crucile ; oștenii plecau privirea-n pămînt și lăsa să le cadă spada din mină ; femeile țipau către ceruri și un albastru fără pată negă tragedia. Ea, cotropită cu totul, și el, impresurat precum Cetatea, se cufundară într-o-mbrățișare ce cuprindea toate clipele unei vieți. Strada se prefăcu într-un lung bocet și-o pală de vînt înghețat îi despărți pe-ndrăgostiți.

Toate teribilele profeții se împliniră : căzu Cetatea și lumea își pierdu chipul cel cunoscut. Suspînul lui Nicolae zgudui apele Tibrului. Împăratul Frederic al III-lea își ascunse fața în miini și timp de cincisprezece zile se închise în iatacul său meditînd la cît de trecătoare sînt lucrările omenești. Toate bisericile Romei se cerniră, iar clopotele lor bătură în dungă, a moarte.

Numai Despotul de Moreea refuză să accepte realitatea. Se ferecă în castelul lui Guillaume de Villehardouin și decretă că Cetatea n-a căzut. Chemă la sine pe ierarhi și le-aminti spusele lui Chrysoloras și Gemistos Plethon, și preț de zece nopți dădură roată unei caverne neoplatonice iluminate de-ideea că omeneșul e nepieritor.

Pe uliți domnea spaima. Pînă și copiii știau că Bizanțul nu mai este, dar nimeni n-o rostea cu glas tare. Cetatea trăia în Mistra, și Despotul leși la fereastra castelului spre-a da citire unei epistole a lui Constantin Paleologul mort de șase luni, în care era vorba de spulberarea Turcului și de dănuirea Cetății.

Înselării îi fu dat să trăiască șapte ani. O-nsufletea Demetru Paleologul ; alt adevăr nu-ngăduia în Despotat. Cînd în 1460 își predă spada turcilor, șopti la urechea frumoasei lui soațe : „Acesta-i un coșmar, Irina. Mîine cînd ne vom trezi, pe turnuri flutura-va doar stindardul cu pajura bicefală”.

A doua zi, adierea agită flamura Profetului, însă Demetru nu zări, de la fereastra închisorii, decît tot praporii Bizanțului ; răsufli ușurat și hohotele sale răsunară prin toate defileele Taigetului.

Prezentare și traducere de Victor Ivanovici

Cu EUGÈNE VAN ITTERBEEK

despre poezie și istorie

S-a născut la 21 ianuarie 1934 în Belgia. Este licențiat în drept și filologie romanică. Și-a dat doctoratul cu o teză asupra creației poetice a lui Charles Peguy. A scris numeroase eseuri despre poezie : Panorama van de hedendaagse Franse letterkunde (1964), Actuelen 2 (1976), La poesie en chiffres (1987) etc. A tradus din Justo Jorge Padrón, Alain Bosquet. Este secretar general al Asociației Europene pentru Promovarea Poeziei fondată la 31 octombrie 1979 cu ocazia primului Festival European de Poezie din Leuven (Belgia). Este directorul și editorul Caietelor din Leuven (Louvain) și al revistei PI, Volumul său de versuri „În pragul nopții” urmează să apară în curînd în limba română.

— Stimată domnule Eugène Van Itterbeek sinteți organizatorul a cel puțin douăsprezece Festivaluri Europene de Poezie care au reușit de fiecare dată să adune poeți remarcabili din întreaga Europă. Este un demers aproape vizionar dacă ne gândim la ideea unei Case Europene a Poeziei. Ce ne puteți spune legat de această experiență remarcabilă ?

— Pentru mine poezia înseamnă în primul rînd un mod de existență și prin urmare implică și verbul „a acționa”. Îmi place să încit, să creez oportunități și condiții pentru a cultiva această floare rară și sensibilă a lumii moderne — poezia — Mă bucur de fiecare dată cînd împreună cu poeții veniți din toate colțurile Europei ne simțim locuitori ai planetei (poeziei) și nu ai unei țări anume, limitată geografic, lingvistic sau economic. Nu am însă nici orgolii organizatorice și nici tentația puterii și controlului asupra acestor întîlniri admirabile. Consider poezia sau mai degrabă POEZIA un patrimoniu cultural european

care trebuie salvat într-un secol dominat de tehnocrație și militarizare.

— Ce v-au învățat atîtea Festivaluri de Poezie ?

— Foarte multe evident iar caietele din Leuven pot fi în acest sens un original manual de poezie. Nu găsesc că ar fi o exagerare ca printre drepturile omului să fie stipulat și dreptul la poezie. Acest drept este răpit oamenilor în modul cel mai insidios cu putință prin tot felul de „diversiuni economice” (goana după cîștig, consumismul exagerat, frustrarea materială a țărilor din est etc.) care îi împiedică să-și găsească dispoziția spirituală și sensibilitatea la poezie. Ori, la fel ca și muzica cu care de altfel se înrudește la origini, poezia le redă oamenilor profunzimea și demnitatea de ființe gânditoare.

— Cum priviți problema naționalităților în viziunea unei viitoare Europe unite ?

— În calitatea mea de flamand între-barea dv. mă pune într-o situație deli-

cată. Pentru viitor, sînt convins că vom avea societăți multiculturale cu elemente naționale ce vor interfera constructiv în așa fel ca fiecare etnie să-și găsească poziția armonică și fertilă în plan cultural. În plan concret la propunerea secretarului de stat dl. Ion Vartic, intenționez în colaborare cu Ministerul Culturii să creăm la Sibiu un centru de poezie omolog celui din Leuven. Astfel Festivalurile Internaționale de Poezie vor putea fi găzduite alternativ în orașele Leuven și Sibiu. Urmează ca acest proiect să fie înaintat Parlamentului European și Consiliului European.

— Înțeleg că nu agreeți puterea și nici manipularea umană pe care aceasta o implică. Ce părere aveți despre dictatură ?

— Cred că mai degrabă ar fi trebuit să vă pun eu această întrebare dat fiind că ea a reprezentat pentru dv. o experiență existențială marcantă în cei peste patruzeci de ani de comunism. Pentru mine dictatura este un alt fel de a spune „distruge”. Căci ea acționează printr-un fel de energie negativă care construește și organizează modele (sociale, economice) sortite în final distrugerii. Din păcate istoria a demonstrat cu prisosință că există adevărate talente negative în a planifica și organiza distrugerea.

— Ceea ce mi se pare paradoxal este că se ajunge la distrugere pornind de la încitarea unui „demon al binelui” ca să citez ilustrul roman al lui Henry de Montherlant. Se pare că sfîrșitul acestui mileniu devine din ce în ce mai demonic, ce credeți ?

— În măsura în care trăim într-o lume scindată schizoid și diabolic între Est și Vest, Orient și Occident aflate într-o confruntare permanentă și nu în ultimul rînd periculoasă pentru întreaga planetă. Recent am citit o lucrare a poetului

libanez Salah Stétié asupra crizei din Golf. Iată că poezii se implică tot mai mult în viața socială și politică. Salah Stétié atrage atenția asupra tipului de relație condițională dintre Orient și Occident. „Occidentalii gîndesc astfel” scrie el, „voi orientalii aveți nisip și petrol. Noi avem tehnologie. Voi nu ne interesați decît prin ceea ce aveți nu prin ceea ce sinteți”. Tocmai în acest tip de relație afacérist dominatoare rezidă și viciul comunicării, subliniază poetul libanez. Criza din Golf serie el, ilustrează în fond conflictul profund dintre cultura occidentală (americană) și cea orientală (arabă). Schimbul, comunicarea, nu se fac precumpănitor la nivelul lui être, al culturii spirituale ci al lui avoir și pouvoir recte al tehnologiei și dominației economice.

— Credeți că se vor găsi în acest sens soluții ?

— Fără îndoială. Totul este să se evite soluțiile utopice, ireale și de aceea generatoare ale distrugerii.

— Este cazul să revenim la poezie !

— De fiecare dată cînd sint copleșit de probleme și asta mi se întîmplă zilnic, îmi repet și eu exact același lucru : „Să revenim la poezie”.

— În ce măsură credeți că dialogul poezic este cel care îl purtăm acum este poetic ?

— În măsura în care ne aflăm, atît dîmneata cît și eu, în aceeași situație de nomazi sau dacă preferi termenul de pelerini, pe bătrîna planetă Terra. Doi poeți discutînd și visînd pe o insulă de metafore, pierdută undeva în deșertul de beton al metropolii.

— Nu contează care metropolă ?

— Pentru eternitate, în nici un caz !

Interviu realizat de Silvia Chițimia

moda, altfel

Sub egida florilor (IX)

În pictură Moda Florilor nu poate avea sfîrșit. Tentația e prea mare și a dus la capodopere.

Jan Bruegel de Catifea (1568—1625) : lîngă o casetă cu bijuterii, pe o masă pe care trei inele și un pandantiv strălucesc aproape real, pe o pomieră de metal (poate de aur), strigă : „Eu sînt cea mai frumoasă !” o cunună de flori. Tabloul se află la Bruxelles și e numit Natură moartă dar cununa e mai vie decît florile din cimpul sau grădini, le are pe toate deși e greu de crezut că a putut fi împletită, ele aparținînd unor regiuni și anotîmpuri diferite, jerbere, trandafiri, garoafe, albăstrele, numă-uita, nuferi galbeni, steluțe, mimoze

și scipiri de petale greu de recunoscut. O cunună pe care numai Flora ar putea s-o poarte.

Andrea Belvedere (1642—1732) e regele picturilor florale ; sînt considerate superioare celor flamande, de același gen. Tablourile lui sînt o literatură pictată cu migală, sînt compoziții cîntărite impecabil, conțin culoare, viață, splendoare, visare, muzică. Linia suplă, înaltă, elegantă din „Tulipani e garofani” sau cea din „Garofani” — ambele tablouri aflîndu-se la Napoli, Museo „Duca di Martina”, a la Floridiana, sînt verticale ce împart desăvîrșit spațiul pînzei, pe care, atît vasul cît și corolele au surisuri de email. La Sorrento, Museo „Correale di Terranova”, bogăția florală crește, zambile și bujori, și bulgări de zăpadă vin să îmbrățișeze sărbătorește eternele lălele, în „Flori e frammento architettonico”. Și tot aici, vasul cu maci taie respirația, în involburarea petalelor bătute, mireasma și narcoza sînt exprimate ademenitor. „Ghirlanda di fiori”, cu rafinament evident, nu are credibilitatea rustică, temperamentală, a cununii din tabloul lui Bruegel de Catifea.

În schimb, toate variațiunile pe temă de „Flori”, pe care pictorul le-a immortalizat, sînt greu de egalat. Belșugul sufletesc pe care pinzele îl respiră, bogăția solicitantă a naturii pe care pictorul o exprimă, echilibrul între somptuos, gras, fragil, diafan, colorat, exuberant, debordant de sublim (majoritatea tablourilor se află la Madrid, Museo del Prado) ne fac să considerăm că „I fiori di Andrea Belvedere”, sînt unice în lume, pentru că, artistul, inspirat, a transfigurat fascinația viziunii despre natura florii în sine, într-o floare definitiv sfințită prin pictură, asupra căreia a acționat cultura de rafinat om de litere, a pictorului. Bucuria coloristică e senzuală și are gradul de valori stilistice. Între cascadele de garoafe, trandafiri și lălele, între rîuri de flori de cîmp, își are culcușul „exaltarea frumuseții”. Dar amănuntul nu-l fură pe creator. El simte arhitectura cadrului, pentru că simțînd-o a ales-o, și de aceea face din pictura sa „armoniosa eleganza”.

Ruysch (1664—1750) Fructe și flori, Florența, Galeria Pitti ; de data aceasta pictorul s-a depășit pe sine. O ro-

die tăiată în două insinuează povești de semințe și fructe rare ; florile însă, au înnebunit, sînt, efectiv personaje, flori din natură.

Florile lui Cézanne, Renoir, Gauguin, Van Gogh, sînt altfel de flori. Ele sînt comunicări sufletești, stări de contemplație, de disperare, de resemnare, de speranță, de transmiteri de idei, de orgolii cenzurate pentru o „anumită burghezie” care nu accepta decît motivele florale. Eu fac parte din această categorie de iubitori de pictură. Iubesc florile. Și chiar dacă n-am scris despre Luchian, Petrașcu, etc., vă mărturisesc că îi iubesc, dar recunoașteți că, a iubi florile nu înseamnă a cunoaște și a scrie despre tot ce există în lume, despre flori sau pictori, ci a le acorda drept major în sufletul adînc al simțirii noastre și al educației noastre.

Corina Cristea

BERNICE RUBENS

„În lumea de apoi“

Intr-o densă scriere epică cu virtuți poetice și de parabolă, Bernice Rubens, distinsă reprezentantă a prozei engleze contemporane, deținătoare a prestigiosului „Booker Prize“, evocă istoria lui Sabbatai Zvi, „Noul Mesia“ (acțiunea cărții se petrece în sinul unei comunități evreiești din Turcia secolului al XVII-lea), personaj aflat la granița labilă dintre legendă și realitate. Cartea (o subtilă imbinare între narațiunea autorului și „jurnalul“ lui Saul, tânărul supraviețuitor al unor pogromuri, devenit discipol al Noului Mesia) se constituie într-o meditație gravă pe marginea aspirației omului spre Dumnezeu, a limitelor și fragilității sale în patetica sa confruntare cu absolutul.

teamă nici de unul nici de celălalt. Lui Sabbatai îi veni să ridă în hohote, dar se stăpini și, apropiindu-și degetele arse de fierbințele de fruntea bătrînului, începu să se roage în tăcere. Cînd isprăvi, rabinul Eskapa îi mulțumi și-i făcu semn să plece. Sabbatai se inclină. Ar fi vrut să mai spună ceva, dar nu găsi nimic potrivit pentru acele clipe. Oricum, binecuvîntarea semnifică, într-un fel, clipa supremă și, cum o bucurie imensă îi cuprinsese întreaga ființă, indiferent ce ar fi spus nu și-ar fi putut ascunde acest sentiment. Părăsi camera victorios nu din pricină că el era viu și bătrînul avea să moară ci din pricină că fusese răzbutat.

Lumina zilei scădea, sosea clipa lui preferată. Se îndreptă spre țărîmul mării cu sentimentul că-și regăsește adevărata casă. De cum ajunse acolo își scoase vestimintele și, smulgînd un smoc de ierburi, prinse a se freca cu ele și ca prin farmec toate indoliile îi părăsiră. Acolo, la țărîmul mării, în chiar acele clipe, luă hotărîrea de a pleca la Ierusalim. Sosise timpul pentru a face acest pas căci în orașul sfînt lumea îi aștepta de mult. Întâi apoi în apă și înotă lin pînă la stîncă lui. De mult nu se mai cufundase în unde, de mult nu mai simțise mîngîierea binecuvîntată a mării ce-i dădea puteri noi. Acolo, în unde, își recăpăta harul și retrăia acea stare de extaz ce-l făcea să se simtă împlinit. Ajuns la stîncă lui, se prinse bine de ea, respiră adînc, apoi se lăsă la fund, în lumea tăcerii. Deschise ochii lung și privi atent peștii ce înotau în jurul lui, minunîndu-se cum reușeau să se strecoare fără a-l atinge trupul. Se inclină ușor cînd într-o parte cînd în alta și el îl oculeau cu aceeași mare agilitate. Se întrebă în sine lui dacă ei știau că el este Mesia. Stăpînit de aceste gânduri, reveni la suprafață și, urcîndu-se pe stîncă, privi stelele cerului. Și așa gol cum era, stelele i se păreau fundalul pe care se profila silueta lui și marca o imensă scenă pe care el pășea. Se mai cufundă o dată în unde, cîlind urechea la zvonul șoptit al rugăminii ce-o murmură în sine lui, apoi reveni la suprafață și, imbrăcîndu-se în grabă, porni spre casă, cuprins de o mirifică stare de exaltare.

Mordecai era convins că Sabbatai este cuprins de fierbînteli, dar faptul acesta nu l tulbura defel căci bucuria ce se citea pe chipul fiului său îi dădea acestuia un aer sublim. Mătușa Sarah se împărțise și ea din bucuria nepotului ei și astfel reuși să pregătească cele de cuviință pentru cină cu și mai multă ușurință. După mai multe săptămîni, întreaga familie se aduna iarăși în jurul mesei. Cina pregătită era un adevărat festin. Mordecai, Joseph, Eliaș și Saul se așezară fiecare la locurile lor, cu un sentiment de ușurare. Sabbatai fu ultimul care sosi la masă. În semn de prețuire, Mordecai îi ceru fiului său mai vîrstnic să binecuvînteze pîinea și vinul. Apoi, după ce se săvîrșiră cele de cuviință, somptuoasa cină fu servită.

Prezentare și traducere de Virgil Lefter

dit că-mi vei fi ca un frate“, mi-a spus el.

Deși în trecut, locuitorii Smirnei îi ceruseră insistent lui Sabbatai să vină în mijlocul lor, acum, el îl uitaseră. Căci cel în care s-a-ntrupat Mesia se cuvîna să se afle la fața locului, să viețuiască mereu printre adoratorii săi. Oamenii au nevoie de un Mesia în carne și oase, altfel el nu există decît în imaginația lor. Or Sabbatai stătuse prea multă vreme departe de ei. Și apoi, Europa toată era bîntuită acum de indivizi ce pretindeau că reprezintă intruchiparea lui Mesia. Ei își făcuseră apariția printre creștinii din Germania, Franța și Polonia. Ba chiar și Anglia își avea un Mesia propriu — un soi de quaker — Jacob Naylor pe nume. Nici Imperiul Otoman nu părea să facă o excepție căci, nu mai departe de orașul Ossa, apăruse un individ ce-și luase numele de Jesus Eli Messiah, ba mai mult, dăduse trei dovezi clare ce s-ar fi zis că-l îndreptătesc pe deplin să poarte acest titlu.

Sabbatai își avea însă documentul său. Nici unul dintre ceilalți nu dispunea de o dovadă atât de puternică. Cu toate acestea el era neliniștit căci s-ar fi zis că spiritul său se cufundase într-un soi de eclipsă. Pe cei din familia sa, deznădeci de tînărului îi tulbura pînă la lacrimi. Cînd auzi însă că va reveni în Smirna, Mordecai, părintele său, se simți mai ușurat. Melancolia grea ce pusese stăpînire pe el nu-l părăsea însă. În fiecare sîmbătă, bătrînul se ducea la sinagogă și se ruga fierbinte pentru refacerea fiului său. Iar noaptea, cînd rămînea singur și se așternea tăcerii, el implora pe Dumnezeu să-l țină pe Sabbatai cu mințile răfăcite căci această stare, cel puțin, îl făcea fericit. Apoi, umil, bătrînul își cerea iertare pentru această nesăbuită dorință.

La cîteva săptămîni după revenirea lui Sabbatai în Smirna, Mordecai primi vestea că rabinul Eskapa se afla pe patul morții și că, înainte de a-și da sufletul, dorea numaidecît să-i vadă fiul. Înainte de a da frîu liber bucuriei ce-i mijea în suflet, bătrînul îi ceru iertare lui Dumnezeu, apoi îi mulțumi fierbinte că i-a trimis o asemenea veste căci, de bunăseamă, Sabbatai avea să se bucure din adîncul inimii la auzul unei asemenea vești. De altfel, mătușa Sarah îi povestise deja lui Mordecai cum fusese flagelat și umilit fiul său la Constantinopol așa încît bătrînul întîmpina sfîrșitul rabinului cu destulă seninătate. Lui Sabbatai i se comunică în grabă vestea primită. Mesajul reuși să-l facă să iasă din izolare pe care și-o impusese și să-și părăsească iatacul. Îi iertase de mult pe rabinul Eskapa căci în suferințele la care fusese supus de către acesta vedea o expresie a vocației sale de martir. După o pauză de mai multe săptămîni, se spălă iarăși pe tot corpul cu apă proaspătă și lucrul acesta îl făcu să tinjească din nou după imbrățișarea mării. Apoi străbătu odăile casei părintești tăcut, fără să scoată o vorbă și ieși pe ușă. Mordecai îl privi cu atenție și-i spuse că fiul său arăta acum un pic mai bine.

Sabbatai fu condus în iatacul rabinului Eskapa și, în clipa cînd ajunse acolo, femeia ce-l veghea la căpătîi îi lăsă singuri. Bătrînul zăcea în pat, cu capul sprînjinit în perne. Chipul îi era palid ca cenușa. Sabbatai își înfrînă cu greu un sentiment de superioritate la gîndul că el era atît de sanatos și puternic. Zăbovi o clipă apoi se apropie de patul muribundului.

— Vă implor să nu vorbiți, ar fi un efort prea mare pentru dumneavoastră, șopti el. Doriți să vă citească ceva? La căpătîiul bolnavului se afla o Biblie ebraică și tînărul întinse mîna s-o ia. Bătrînul făcu un semn cu capul, dîndu-i a înțelege că nu dorea să i se citească nimic, apoi îi ceru să se apropie de el. Avea o voce stînsă și răgușită și pentru a-l putea auzi, Sabbatai se aplecă asupra lui.

— Trei lucruri am a-ți spune... murmură rabinul Eskapa. Bătrînul era, de bunăseamă, conștient că nu mai avea mult de trăit și, așa sleit de puteri cum era, se străduia să nu-și irosească zadarnic ultimele clipe. Nu mai avea timp pentru cuvinte meșteșugite ci se cuvîna să meargă direct la esență. În primul rînd, aș dori să-ți cer iertare, murmură el.

Sabbatai dădu din cap. „Nu este cazul, scruse el, v-am iertat de mult, încă din clipa în care biciul dumneavoastră mi atînga trupul“.

Bătrînul își încruci buzele. Tonul împăcat cu care fuseseră rostite aceste cuvinte nu-l plăcea deloc așa că trecu cu ușurință la al doilea mesaj.

— În al doilea rînd, șopti el, aș dori să știu că tu nu ești Mesia! Nu ești Mesia, nu, ți-o spun cu toată făria! Vocea îi devenise dintr-o dată mai răgușită și plină de minie. S-ar fi zis că-și rezervase toate forțele numai și numai pentru a spune acest lucru. Nu, nu, tu nu ești Mesia, ți-o spun cu toată făria, șopti el din nou, apoi capul i se prăbuși în perne și respirația i se îngreună și mai tare. Numai că nu sosisese încă clipa să-și dea sufletul. Mai avea un al treilea și ultim mesaj de transmis. Sabbatai îi atînsese mîinile reci și simți dintr-o dată cum îl cuprînd fierbîntelile. Faptul acesta îl făcu o neasemuită plăcere. Se-ntreba în sine lui ce-avea să urmeze după această izbucnire plină de patimi. Rabinul Eskapa zăbovi o clipă ca și cum ar fi încercat să prîndă puteri noi. De altfel, s-ar fi zis că nici el nu știa prea bine ce voia să mai spună. Acest ultim mesaj parcă n-avea nici o noimă ci, pur și simplu, exprima o dorință izvorîtă din instinct. Or asta nu-i făcea de fel plăcere și știa că n-avea să moară în pace decît atunci cînd avea să-și descarcă sufletul. Degetele prînseră să i se crispeze nervoase.

— Sabbatai, Sabbatai, murmură el, aș dori să primesc binecuvîntarea ta...

În vreme ce rostea aceste cuvinte, își dădu seama cit de deplasate erau, dar asta nu însemna că erau lipsite de logică, căci în halul în care se afla bătrînul se simțea în stare să se înfrunte nici cu Dumnezeu și nici cu Diavolul. Voia ca în clipa în care își va da duhul să nu se un vecin negru exersa noaptea la clarinet. De altfel, prima grijă a teatrolugului, cînd a ajuns, a fost să se intereseze de deosebirile între demnitățile de Lord, Cavalier și Mare comandor. Gazdele noastre nu știau nimic, așa că bietul om n-a aflat nici pînă azi ce dorea să știe.

Cu toate aceste senioriale înfățișări și preocupări, omul nostru știe bine de glumă, o parte rezistentă a scrisului său sînt pamfletele. La alții însă, are grijă să acționeze ca tampon. Te entuziasmezi de un spectacol — Marian Popescu îți va spune paisprezece elemente majore profund negative. Ieși furios din sală, cu gînd să razi tot — același Marian te va convinge de zece calități esențiale care ți-au scăpat. Eu care sînt impulsiv am hotărît să nu mai discut cu el despre spectacole.

Iar despre teoria teatrului n-am cu-

„...„ stăzi ne-am plimbat la malul mării. Mîine pornim spre Smirna. Sabbatai nu are sentimentul că pleacă în surghiun. După spusele lui, drumurile noastre nu se despart de ființa mării, căci, dintotdeauna, căminul său s-a aflat în preajma mării. Sabbatai era bine dispus și vreme îndelungată am stat amîndoi întinși pe nisipul fin. „Străzile Smirnei vor fi înfășate de oamenii ce se vor buluci să-mi iasă în întîmpinare, murmura el. Se cuvîna să dăm un caracter cit mai sărbătorec acelor clipe!“.

M-am străduit să-l domolesc un pic entuziasmul. Profetii n-au fost nicînd bine primite în orașul lor de baștină — oricine știe acest lucru! Sabbatai era convins însă că intrarea sa în Smirna va fi un adevărat triumf. „Vom străbate întregul oraș pe jos, o ținea el într-una. Din loc în loc, mă voi oprî și voi ține scurte predicî. Vom străbate cartierul armenesc, vom trece prin mahalalele în care viețuiesc musulmanii săraci și, bineînțeles, nu vom ocoli nici cartierul în care locuiesc creștinii căci toată suflarea omească tinjește după cel în care s-a-ntrupat Mesia. Dar oare ce veșminte se cuvîna să port în acele clipe“, se-ntreba el, frîmîntat de gîndurile lui.

Aveam sentimentul că Sabbatai este asemenea unui copil ce se pregătește pentru o petrecere și-mi venea să-i plîng de milă. Am găsit apoi un ungher mai ferit și ne-am scaldat amîndoi acolo unde apa nu era prea adîncă. Sabbatai ședea pe spate, cufundat în unde. „Mă aflu în leagănul lui Dumnezeu! murmura el. Cel de sus mă leagăna asemenea unei mame. Mă mîngîie ca un părinte iubitor. Stă la sfat cu mine de parcă mi-ar fi frate. Și asemenea unul îndrăgostit mă dezmiardă! Pe cer, în plină zi, lucesc stele și peștii șori de aur zboară printre nori. Pe fruntea mea, Cel de sus a aprins luminări căci sînt ades cufundate în bezna căile sale. În Smirna s-au aprins facele, scumpul meu Saul, și locuitorii orașului mă așteaptă!“ Știam, de bunăseamă, că în acele clipe, Sabbatai avea fierbînteli. Mai știam apoi că, nerăbdător să se întoarcă acasă, în noaptea aceea nu va dormi. Mă rog Celui de sus pentru el, mă rog din toată tînta mea ca Smirna să-l primească cu brațele, deschise.

...căci cum vom putea oare rămîne orbi în fața acelor străzi goale, în fața acelor oameni ce nu ne vor da nici o atenție, vîzîndu-și mai departe de treburile lor, nesimțitori la venirea noastră, trecînd pe lângă noi ca pe lângă străini?“

„Priveste, Saul, s-au adunat cu toții în fața casei mele, murmura Sabbatai. Privește, sînt mii și mii de oameni! Să pornim grabnic la drum, dragul meu, să nu mai zăbovim nici o clipă!“

I-am apucat strîns mîna și-am simțit că fierbințele lui mă arde ca un pirjol. „Sabbatai, Sabbatai, ne-au uitat, dragul meu, ne-au uitat cu toții“, i-am șoptit eu. Atunci el m-a împins cit colo. Nu cu minie, ci un dispreț și cu un soi de teamă. „Cînd te-am cumpărat, am gîn-

fața și profil

Jurnal de călătorie

Într-un mare oraș străin, călătorul se simte însingurat chiar dacă ar fi adaptabil ca un cameleon. Nu puteam face nici o excepție și ar fi fost tare bine să nu fiu chiar singur de tot în metropola Londrei. Noroc că, în cîteva rînduri, m-am intersectat cu Marian Popescu și intersecția aceasta n-a fost fără urmări benefice pentru liniștirea mea intelectuală dar și culinară, intrucît temutul critic teatral

n-avea nici un complex provincial în magnificele restaurante ale Albionului, cel perfid în sosuri, fiind singurul român cu care puteam împărți eficient deliciale unui *Ratatouille Casserole* cu *jack pototo* și care nu avea de gînd să leșine ca o domnișoară în fața vreunui *Lemon chicken* cu sos de vin alb. În Charing Cross, într-un local indian, ne-am amintit împreună cuvintele lui Kipling: „Orientul cînd te cheamă, să nu pregeți niciodat...“ și n-am pregetat. Dar dacă nu ne venea simultan mintea românului de pe urmă să stingem cu dulceață de gutui arsura unui *skeesh kebub* decolam ca două dirijabile (uzuale pe malul Tamisei) și literatură română ne pierdea pe amîndoi.

După măsura vocii și prestanță, englezii l-au crezut pe Marian Popescu zord, plașîndu-l într-o reședință din zona ombilicală a Londrei unde însă

raj să aduc vorba intrucît, în acest domeniu, autorul *Întoarcerii la Ithaca* e de o erudiție fioroasă în fața căreia ori îți ții gura, ori faci pe impresionistul.

Noroc că revista bîlunară *Teatrul azi* apare semestrial și astfel am ocazia destul de rar să mă rușinez de incapacitatea-mi în descifrarea termenilor tehnici ai maestrului. Și astfel, estimînd că premiera primei mele piese la București va fi cam peste 20 de ani, se cheamă că vor urma între mine și M.P. două decenii de pace.

Acum cînd scriu Marian Popescu este în Irlanda unde joacă crochet (distracția sa favorită) cu dușii locului pe o pașițe verde-verde. De altfel și el este puțin cam duce fiind, la UNITER, „vicele“ unui prițel al Danemarcei. Păi nu?

Horia Gârbea